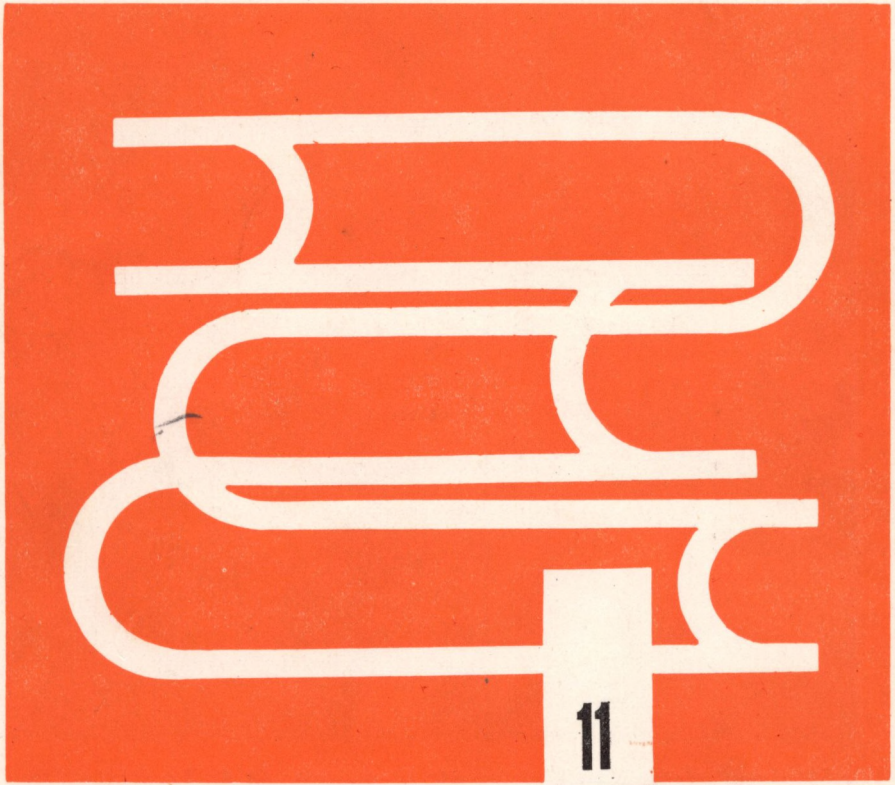

P 400(z)

Könyvtári élet

KÖNYVTÁROS

50
Könyvtári élet

11

1975

Kölcsönözhető

A Medgyesbodzási Községi Könyvtár új otthona. Az épület jobb oldalán a tornászzerűen kialakított pihenőrész. Cikkünket ld. a 635. oldalon (Gerő Gyula felvétele)

TARTALOM

GERŐ GYULA: Ez a mi legújabb büszkeségünk	635
CSÜRY ISTVÁN: Egy tanácskozás és résztvevői	638
Az egyetemi és főiskolai könyvtárak II. országos konferenciájának ajánlásai ...	642
Kitüntetések	645
CSOBOTH ATTILA: Audiovizuális gyűjtemények a közművelődési könyvtárban (Fórum)	646
SZ. SZABÓ LÁSZLÓ: A könyvtárosság helye és a képzés (Fórum)	651
CSUKLY LÁSZLÓ: Komárom megyei tapasztalatok a városkörnyéki községek könyvtári helyzetéről	653
SIMAY NORBERT: A munkahelyi közművelődés központja	655
BALOGH FERENCNÉ: A gyermekek könyvtári ellátása Veszprém megyében ...	657
A könyvtári híradók szerkesztőinek tanácskozása	662
KAMARÁS ISTVÁN: Olvasó-szerepben	663
A lapokban olvastuk (Volán Hírlap)	667
Kiállítás Reich Károly illusztrációiból	668
Hírek	669
A kulturális miniszter és a pénzügyminiszter 3/1975. (VIII. 17.) KM—PM számú együttes rendelete. — Szabályzat a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltá- rozásáról) és az állományból történő törlésről	I—VIII.

TÁJÉKOZTATÓ

E. FEHÉR PÁL: Lunacsarszkij 1875—1933	670
Vörösmarty élő életműve (P. B.)	672
KATONA JENŐ: Toldy Ferenc 1805—1875	674
Beszélgetés LÁSZLÓ GYULÁVAL (Szalmási Pál)	676

KÖNYVEKRŐL

Négy irodalmi antológia (Fogarassy Miklós)	679
Mondák, regék (Csorba Csaba)	681

KÉZIKÖNYVTÁR

Idegen nevek kiejtési szótára (p—l)	684
--	-----

GONDOS ERNŐ: Olvasói ízléstípusok (*Simon Zoltán*) ... 686

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 687

A borító hátlapján Reich Károly tollrajza (A debreceni Egyetemi Könyvtárban rendezett kiállítás anyagából.)

Из содержания

Рекомендации 2 государственной конференции университетских и вузовских библиотек. (642);

Аттила Чобот: Аудиовизуальные собрания в массовых библиотеках. (646);

Ференц Балог: Библиотечное оснащение детей в библиотеках советов в области Веспрем. (657);

Иштван Камараш: Читательский портрет одной работницы. (66);
Новый закон о контроле библиотечных фондов. (I—VIII);

Пал. Е. Фегер: 100 лет со дня рождения Луначарского. (670).

Attila Csoboth: Audiovisuelle Sammlungen in den allgemeinbildenden Bibliotheken (646);

Frau F. Balogh: Die Bibliotheksversorgung der Kinder in den Rätebibliotheken des Komitats Veszprém (657);

István Kamarás: Leserporträt einer Arbeiterin (663);

Eine neue Rechtsnorm über die Kontrolle der Bibliotheksbestände (I—VIII.);

Pál E. Fehér: Zur 100. Jahreswende der Geburt von Lunatscharskij (670).

Cikkeink szerzői

From the contents

Recommendations of the 2nd National Conference of University and College Libraries (642);

Attila Csoboth: Audiovisual collections in public libraries (646);

Mrs. Ferenc Balogh: Children's services in the public libraries of Veszprém county (657);

István Kamarás: Portrait of a working woman as a reader (663);
New decree on the revision of library collections (I—VIII.);

Pál E. Fehér: On the 100th anniversary of Lunatscharsky's birth (670).

Balogh Ferencné, a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa; *Csoboth Attila*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Csorba Csaba*, a Budapesti Történeti Múzeum munkatársa; *Csukly László*, a Komárom megyei Tanács könyvtári szakfelügyelője; *Csúry István*, a debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatója; *E. Fehér Pál*, a Népszabadság kulturális rovatának vezetője; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Kamarás István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Simay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Simon Zoltán*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Sz. Szabó László*, a Kossuth Lajos Tudományegyetem közművelődési tanzékének docense; *Szalmási Pál* műfordító.

Aus dem Inhalt

Die Empfehlungen der II. Landeskonferenz der Universitäts- und Hochschulbibliotheken (642);

A szerkesztő bizottság tagjai: Balázs Sándor, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Győri Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné.

KÖNYVTÁROS

Felelős szerkesztő: **Páldy Róbert**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.

Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

75.4094 Egyetemi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: **Janka Gyula** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

A KULTURÁLIS
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Ez a mi legújabb büszkeségünk...

Szeptemberben meghívót kézbesített a postás szerkesztőségünk részére: 18-ára könyvtáratavásra invitált bennünket a meghívó, amely röviden be is mutatta az esemény színhelyét: „Medgyesbodzás 3048 lakosú, Pusztatlakával közös tanácsú község a mezőkövácsházi járásban. Első lakosai 1857-ben bodzáspusztai árendás jobbágyok voltak, dohánytermesztéssel foglalkoztak. Utódaik jelentős szerepet vállaltak az agrárszocialista mozgalmakban. — Medgyesbodzás 1944. október 6-án szabadult fel; 1952-ben csak 3 rádió volt a faluban, ma 618 rádió- és 530 televízió-előfizetője van a községnek. — A „Felszabadulási emlékkönyvtár” társadalmi összefogással létesült, anyagi értéke csaknem egymillió forint. Nyolcezer kötet könyve, zenei részlege van. Beiratkozott olvasóinak száma 501, az olvasók az elmúlt évben 13 810 kötet könyvet kölcsönöztek.”

A könyvtárataváson részt vettünk. S ha a meghívó ismertető szövegét néhány adattal kiegészítenénk, például azzal, hogy a 3048-as lélekszám a társközség, Pusztatlakával lakosságzámával együtt értendő, valamint azzal, hogy a két település könyvtári gondozását mostantól kezdve egy főfoglalkozású és egy félműszakos könyvtáros végzi, meg hogy a könyvtár 110 m² alapterületű új épület; továbbá ha a szép ünnepség keretében lezajlott avatás protokoll-listáját is közölnénk, felsorolván a megjelent községi, járási és megyei vezetők, illetve a Kulturális Minisztériumból érkezett magas vendégek nevét, ráadásul pedig néhány fényképpel emelnénk a híradás hitelét, megbízásunkat teljesítettnek vehetnénk: a jelen és a szakmai utókor számára rögzítettünk egy könyvtártörténetiényt.

Ennél azonban nagyobb a medgyesbodzási avatás jelentősége. A miérte a választ részben a könyvtárt felavató *Nagy Jánosnak*, a megyei tanács elnökhelyettesének szavai adják meg: „Külön öröm számunkra, hogy a »Felszabadulási emlékkönyvtár« pályázat életrehívásában megyénk is szerepet vállalt. A Kulturális Minisztériumhoz küldött felterjesztésünkben javasoltuk, hogy az előző könyvtárépítési akciók (»Száz falu — Száz könyvtár«, »Petőfi-emlékkönyvtár« pályázat) igen jó eredményei alapján, melyek során megyénkben 9 könyvtár került új, korszerűbb működési körülmények közé, felszabadulásunk 30. évfordulóját is hasonló formában tegyük emlékeztetessé. Örülünk, hogy javaslatunkat az országos szervek felkarolták, bízván abban, hogy a központi támogatással párosuló megyei és helyi erőforrások, társadalmi felajánlások ebben az akcióban is olyan könyvtárak létrehozását segítik elő, mint az előzőekben — megyei példát említve — az újkígyósi, a vésztői vagy a mezőhegyesi...”

Tegyük gyorsan hozzá: e könyvtár jelentősége más vonatkozásban is túlnő a megyén, nyugodtan megkockáztathatjuk a kijelentést: *mérföldkő a magyar falusi könyvtárépítés történetében*. „Ez a mi legújabb büszkeségünk” — hallottuk a békési közművelődési apparátus egyik munkatársától, miután megcsodálta az új létesítményt. Ez a *mi*, az ország legújabb könyvtárépítészeti büszkesége, mondjuk, miután alaposan körülnéztünk kívül-belül az épületben és a *környékén*.

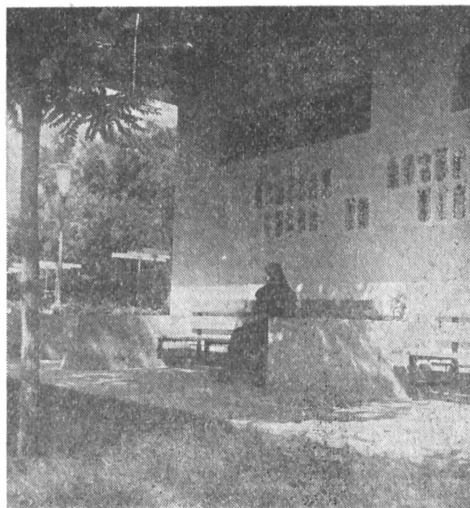
Mire alapozzuk állításunkat? Talán az épületre? Részben. *Abelovszki László* és *Pauló László* mérnökök a magyar tájba illő, jó arányú, igen egyszerű, hagyományos nyeregvetésű épületet alkottak, amely nem nagyobb egy tehetősebb falusi ember családi házánál. Ilyen azonban másutt is akad az országban, például *Domokos Béla* építész csokonyavisontjai (Somogy m.) könyvtára a maga parasztkorokot idéző formáival legalább ilyen jó falusi ízű. Igen ám, de a bodzási épületben van egy apróság, ami már továbblépés a falu életmegnyilvánulásainak figyelembevételére, építészeti tükröztetése felé: ez az épület utcafrontján levő, a tetőszerkezet alá ugratott, a tető által védett padosor pihenő, amely egyszerre emlékeztet a középkori házak kapualjaiban levő ülőfülkesorra és a békési tájházak homlokzati tornáczára. Funkciója pedig: pihenő, tanyázó helyé tenni az épületet, odacsalogatni beszélgető öregeket, fiatalokat, *szoktatni* az intézményhez, *feloldani* az otthon és a középület jellegbeli eltéréseit, oszlatni a középületeket körülöngő hangulati merevséget, „hivatali” képzeteket. Az ülőhelyek mögötti falrész elidegenítő tömbszerűségét pedig szintén meleg hatású tagoló elemek, *Takács Győző* — részben társadalmi munkában készített — kerámiai lazítják fel. A tor-

nácot máris megszerették az emberek: még a megnyitás előtt odaszoktak. A képünkön látható idős néni ott találtuk, nem a fényképezés kedvéért ült be „pózba”.

Barátságot, meleget sugároz a parkra néző végfal tetőszerkezetét lezáró, natúr-színben hagyott fenyőfaborítás, az alatta levő rész üvegfa pedig az intézmény nyitottságát érzékelteti — nem beszélve arról, hogy második kijáratként is szolgál és a parkkal való kapcsolatot is közvetlenebbé teszi. (Az üvegfa miatt elvesztett fal-felületet azzal pótolták a tervezők, hogy a hosszanti falakon mennyezetközeli szalagablakokat alkalmaztak, amik alatt jól elfér az állványosor.)

Betekintve az épületbe, tudjuk-e bizonyítani valamivel a könyvtár újszerűségét? Az eddig épített, korszerűsített falusi könyvtárainkra az jellemző, hogy belül általában olyanok, mint bármely új könyvtár — bárhol lehetnének, még városi lakótelepen is. Békés megye szép könyvtárai is — berendezésüket tekintve — mostanáig jobbára csak azzal kötődtek erősebben az őket körülvevő falusi közeghez, hogy a könyvtárbelső régi falusi kerámiákkal és használati tárgyakkal díszítették. A hely szelleméből fogant bútorszatelemeket először az álmosdi (Hajdú-Bihar) Kölcsény-házban levő könyvtárban láttuk, majd Szita Ferenc kísérletezett Buzsákon (Somogy m.) az ottani népművészet ihletéséből fakadó megoldásokkal. A medgyesbodzási épületen belül a mai és a régi új összhangban jelentkezik és részleteiben teljesen végiggondolt, a gerendás tetőszerkezettől a mennyezet fenyőfaborításáig, a tanyázóhelyek kialakításától az előttük elhelyezkedő asztalok megformálásáig. Lipták Pál, a könyvtárbelső kialakítója először vitt be békési könyvtárba fém-fa kombinációjú (Merabona) állványokat, a fém hidegségét, távolító hatását azonban ellensúlyozzák a régi parasztházak otthonosságát, családias melegét árasztó más berendezési tárgyak: a főbejárati résznél indított lócaszerű padsor, a gyermeksarokban és másutt elhelyezett, népi vonalvezetésű olvasóasztalok, mellettük a hasonló stílusú padokkal. Az asztalok és a padok lábazata rusztikusan megmunkált, olyan, amilyent — bár sötétre pácolva — minden falusi ember láthatott maga körül régebben, de amilyent az öregek házaiban még ma is találhat. Láttuk, amint az ünnepségen szemlélődő idős és fiatal emberek ismerősen simogatták meg e testes, mégsem nehézkes bútorok felületét, s egy-egy pillanatra kipróbálták a laticel-párnákkal osztott felületű padokat. Ismerős volt számukra az itt is jelenlevő néhány népművészeti tárgy, kovácsmunka, amelyek azonban már nem uralkodnak a díszítésben.

A könyvtár környezetének kialakításában szintén sok új elemet láttunk. Eddig többnyire az történt, hogy elkészült az épület, az utolsó héten vagy napon gyorsan felásta környékét a KISZ-fiatalok, vagy valamely vállalkozóbb szellemű szocialista brigád, sebtében fűmagot vetettek bele, amely vagy kikelt az avatásig vagy nem. Később aztán a könyvtárosnők ügybuzgalmától és szépérzékétől függő mennyiségben és minőségben némi virág is került a ház elé. Békésben tavaly, a mezőhegyesi Petőfi-emlékkönyvtár környezetének rendezésekor tűnt fel először az épület és a táj szerves

Baloldalt: Seregi László „Esőváró” című szobra a Medgyesbodzási Községi Könyvtár parkjában. Jobbra: fedett pihenőrész a könyvtár utca felőli oldalán

Baloldalt: a felnőttek könyvtárában, háttérben a zenél részleg forgószékeivel és kezelőpultjával. Jobboldalt a felnőtt részleg a közös kölcsönzőpulttal (Gerő Gyula felvételei)

kapcsolatának kialakítási szándéka, Medgyesbodzáson viszont már e törekvés kiteljesedéséről és tudatos funkcionális szerepéről szólhatunk: A kavicsal felszört, hat pergolás padcsoporttal tagolt ligetes parkban bármely városunk lakói szívesen elüldögélnének. Vonzza ez a falusiakat is: a Medgyesegyháza—Csanádapáca út mentén, a tanács-háza, az óvoda és a templom mozgáskörzetének központjában, tehát a faluközpontban levő terület olyan, mint egy mediterrán sziesztatér, a korzó végpontja. Az oda kiülők, ott tanyázók, beszélgető emberek olyan helyre kerülnek, ahol a pergolás padok a kiskertek lugasában levő pihenőhelyekre, a korábban már említett tornác padjai pedig a lakóházak melletti vagy előtti kispadokra emlékeztetik őket, miközben a könyvtár világos ablakai szinte vonzzák a beszélgetőket a továbbmozdulásra, a könyvtárba betérésre, a könyvek vagy a 22 újság, folyóirat lapozgatására, a zenehallgatásra, esetleg a tágas, szép térben rendezett író-olvasó találkozóra. Szemlélődés közben egy darabig még háborognak a könyvtár zöld környezetébe illően „beültetett” fehér kőszobor vas-kos formáin, lassan azonban megszokják, netán meg is szeretik Seregi László „Esőváró” című szobrának (a Kulturális Minisztérium ajándéka) rusztikus tömbjét, talán egy kicsit jelképét is a kemény természettel kapcsolatban álló, szeszélyeivel dacoló sok évszázados paraszti sorsnak.

Az elmondottak talán érzékeltetik, hogy miért tartjuk mi a magyar könyvtárügy legújabb büszkeségének a medgyesbodzási könyvtárt? Úgy érezzük: *eddig legjobb könyvtárépítési eredményeink összegezéséből* itt valóban új született:

- mert egyesíti a falusi ház megszokottságát, otthonosságát a középület komoly-ságával, s minden különösebb erőlködés nélkül emel egy ősi lakóházformát középületi rangra és színvonalra;
- mert környezete, külső, belső elemei a jól végiggondolt intézményi vonzást szolgálják és a könyvtár intézményi erejét, állandóságát, pótolhatatlanságát érzékeltetik;
- mert mindez európai színvonalon fejeződik ki úgy, hogy maga az épület kívül-belül legalább annyira megmarad falusinak, mint eddigi legjobban sikerült könyvtáraink;
- mert képes új közösségi életkeretet teremteni időseknek, fiatalnak egyaránt: ha egy falusi ember betér falai közé, és részt vesz valamely rendezvényén, összejövetelén, vagy csupán olvas, esetleg szemlélődik ott, s a friss falak között egyszer csak felhangzik valamely Bach-fúga, esetleg egy ősi karácsonyi gyermekdal, lelkében a falusi élet régi közösségi, társas színhelyeinek, a templomnak, a fonónak vagy a színelőadásra átrendezett iskolai teremnek hangulata és környezeti elemei támadnak fel, illetve vernek visszhangot, de úgy, hogy mai cselekvésre, új törekvésekre már az új környezet által kínált új tartalmak, a mai könyvtár lehetőségei fogják indítani.

Gerő Gyula

Egy tanácskozás és résztvevői

Az egyetemi és főiskolai könyvtárak II. országos konferenciájának mérlegéhez

Minden tevékenységi ág, amely él és halad, rendszeresen alkalmat teremt arra, hogy művelőit országos és nemzetközi fórumokon összehozza, s a személyes érintkezésnek, szóbeli ismeret- és véleménycserének ezeken az alkalmain tekintse át a szférájában létrejövő előrevivő tendenciákat, eredményeket és tegyen kollektív erőfeszítést az előtte álló problémák megoldására. Abban, hogy a kongresszusok, konferenciák és beszélgetések, vagy a magyar fülnek kissé sznob hangzású kollokviumok és szimpozionok világszerte mind gyakoribbá válnak, az elidegenedett közlésmódok és irányítási formák ellenében ható kortüntet, a szellemi élet demokratizálódásának, sőt — megkockáztatom a paradox kifejezést — „rehumanizációjának” egyik fontos jelenségét kell üdvözölnünk. És bár némely szakmában a divat- és sikerhajhászás a konferenciák dömpingjét szabadította el, a könyvtárosok még csak most tanulják, hogyan lehet az ilyen típusú formákat és intézményeket céljaik szolgálatába állítani.

Hozott-e új felismeréseket, új eredményeket a tanácskozás, vagy hozzájárult-e a meglévők szintetizálásához? Elősegítette-e a szakterület fejlődését gyakorlati síkon, mondjuk: a fennálló nézetkülönbségek kiegyenlítésével, haladásellenes belső vagy külső akadályozó tényezők leküzdésével? Milyen volt informatív hatása, hozzájárult-e a szakterület céljainak propagálásához? Erősítette-e a jó közszellemet a hivatáshoz tartozók közt, vagy csak az ellentéteket hozta felszínre? Ezekre a főbb kérdésekre keresünk választ, valahányszor — mint én most — visszapillantunk egy ülészak előadásaira, vitáira, latolgatjuk értelmét, hatását.

A konferencia ajánlásait, amelyek a gyakorlat tervezésének nyelvére lefordítva foglalnak össze minden elvi megállapítást, kritikát és törekvést, amelyben a résztvevők egyetértettek, lapunk e számában közöljük. Folyik annak a kiadványnak a szerkesztése is, amely az előadások s a hozzászólások szövegét közreadja. Mindez felment az alól, hogy az elhangzottak rendszeres tartalmi áttekintése alapján próbálják mérleget vonni. Vagyis hogy közvetlen választ keressék az első kérdésre. A harmadik kérdést pedig a válasz evidenciája miatt mellőzhetem. Több főhatóság és minden egyetemi, főiskolai vezetés figyelmét már a konferencia-szervezés lépései könyvtárai-ra irányították, az ajánlásokat pedig

minden felelős tényező tanulmányozni fogja. Részt vett a tanácskozásokon sok egyetemi és főiskolai tanár, kivonult a tv, és így tovább. Elképzelhető persze zajosabb hírverés, de a mi izlésünk s józan igényünk ennyit, s nem többet kívánt. Marad hát számomra a második s az utolsó kérdés.

Hadd valljam be mindjárt: így, párnapos közelségben ezek nyomulnak inkább a figyelem s az emlékezet előterébe. A személyes benyomások. Ahogy az okos szó felcsillanó pillantásokra, a jobbra törekvés szövetségésekre talál. A könyvtárosi moralitás kifejeződése a felszólalásokban, vélemény- és tetszéstnyilvánításokban, hangulati és kritikai reflexekben. Mert én a szeptember eleji miskolci konferenciát mindenekelőtt az egyetemi és főiskolai könyvtárosság morális épülésének alkalmaként értékelem. De sietek hozzátenni azt is, hogy ezt az adott tartalmi összefüggésben gondolom, tehát az egyetemen belüli munkamegosztás a falakon kívüli feladatokat, a főiskolai könyvtárfejlesztés főként szervezeti problémáira, csupa szakmai kérdésre koncentrálok eszmecsere kapcsán.

Ha a konferenciának akár tartalmi mondanivalóját, akár társadalmi eredményeit magyarázó összefüggésbe öhajjtjuk helyezni, röviden vissza kell nyúlunk az előzményekhez.

A konferencia összehívására az egyetemi könyvtárak fejlődésének egy ellentmondásos szakaszában került sor. Amikor intézményeink tevékenységük szintemelésére készülnek, összhangban a megújuló egyetem életében betöltendő hivatásukkal, amikor igénybevételek fejlődése kapcsán objektíve átélik az anyaintézmény nagyleptű haladásának, a tudományos technikai forradalom sodrásának pozitív következményeit, ugyanakkor megszenvedik a fejlesztési javak egyenlőtlen megosztását, keveslik a figyelmet és a megbecsülést, amelyben munkájukat a fenntartók részesítik, s talán a kulturális intézmények minden más típusánál jobban megsínylik a világgazdaság inflációs jelenségeit, hisz létalapjuk a nemzetközi szakirodalommal való lépéstartás. Ezt az ellentmondásos helyzetet élezi az a körülmény, hogy a gazdaság-irányítás új rendszerében e könyvtárak többsége elvesztette gazdasági önállóságát, azok a gazdasági emelők pedig, amelyekkel az országos könyvtárpolitika rendelkezik, ma még elégtelenek ahhoz, hogy a különböző fenntartókhoz tartozó könyv-

tárak működését központilag érdemlegesen elő lehessen mozdítani. Emiatt küszködnek az egyetemi könyvtárak a rokon intézményekénél nagyobb bérezési és beruházási gondokkal, s így következhetett be, hogy könyvbeszerzési kereteik alakulása 1975-ben stagnálóra fordult, sőt egyik országos intézményünknel 40%-ot zuhant. A kedvező helyi tényezők viszont simává tehetik az utat, s az egyes intézményt (l. pl. a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárát!) messze előrelendíthetik a mezőnyből.

Nem csoda, ha a konferencia gondolatának felvetése nyomban a helyeslők és az ellenzők táborára bontotta az érdekelteket. A rossz tapasztalatok nyomán járó csüggedés s az elégtelenség a helyileg, egyénileg kicsikarhatóval, a kollektív vállalkozás ellenében táplált fenntartások különféle árnyalatait hozta létre. Végül is az objektív helyzetelemzés azt a felülkerekedő véleményt támasztotta alá, hogy éppen most, a sűrűsödő problémák és ellentmondások közepette vált legidősebbé a kollektív gondolkodás, az egymással megvívás és összefogás itt tárgyalt alkalmának megragadása.

A szeptember előtti nézetek szétszórtságában közvetve vagy közvetlenül lényeges része volt az 1959-ben Szegeden összeült első egyetemi könyvtári konferencia eltérő, egyeseknél csak elmosódó emlékezetten vagy hallomáson alapuló értékelésének. Tizenöt év távlatából sokaknak úgy tűnt, hogy a szegedi konferencia nem hozott érdemleges vívmányokat, hogy határozatait, mint a pusztába kiáltott szó, enyészték el. A ránk maradt szövegnek a tényleges fejleményekkel való összevetése azonban egészen mást mond. Az akkori határozatokból — egy kivételével — éppenséggel ösztönző, pozitív tanulság meríthető, mert igenis megvalósultak, mert az egyetemi könyvtárak tényleges fejlődése és tevékenysége által igazolt, általánosan funkcionáló irányelveknek bizonyultak. Az akkor eszményi igénnyel megfogalmazott tételekre viszapillantva, a fejlődés intézménytörténeti jelentőségű lépéseiként vehetjük számba a hálózati tagkönyvtárakról való központi gondoskodás eredményeit, a tanszékeken folyó könyvtári munka színvonalának emelését, az oktatás és kutatás könyvtári szükségleteinek a tanárokkal való rendszeres együttműködésen s a könyvtárosok szaktudományi színvonalának emelésén alapuló hatékonyabb ellátását, a könyvtárközi kooperáció országos rendszerébe való fokozott bekapcsolódást, s nem utolsósorban azokat az eredményeket, amelyeket a felsőoktatási intézményekben működő kisebb könyvtárak fejlesztése terén akkor még csak szorgalmaztunk. (És amelyek közül ismét

Miskolc kínálkozik kiemelésre, ösztönzésül is a konferencián most először részt vett kisebb felsőoktatási könyvtárak számára.) De az egyetlen meg nem valósult határozat, a maga mellbevágó kudarcával, ugyancsak az egyetemi könyvtári problémák reflektorfénybe állítása mellett esik a latba. Mert abból a tényből, hogy az 59-es konferenciát rendező Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács — mellözve a védnöksége alatt hozott határozatot — másfél évtized során nem talált módot „a felsőoktatási intézmények aktuális könyvtári kérdéseinek rendezéséről” szóló tervezetnek az országos rektori értekezlet elé vitelére, tárgyilagos következtetés csak egyféle lehet. Az, hogy a végre nem hajtott határozatot a jelen körülményeknek megfelelően újra kell fogalmazni, s minél nagyobb nyomtatékkal követelni végrehajtását.

Folyosói beszélgetésekből tudom: az előadók utóbb csaknem mind, s a résztvevők közül is sokan elolvasták az 59-es konferencia publikált anyagát. Ez nyilván új és pontosabb megvilágításba helyezte a határozatok és végrehajtásuk dolgát, s a mostani tanácskozás előestéjén derűlátóbb gondolat sorokat indított annak értelmét illetőleg. Tizenöt év távlatából azonban kevésbé nyilvánvalóak az 59-es konferencia határozatokba nem foglalt, sőt közvetlen formában s kellő határozottsággal még az előadásokban sem kifejtett mondanivalói, legalábbis azok számára, akik az akkori vitákban még nem vehettek részt. És a tizenöt év alatt bekövetkezett változásokon gondolatban végigfutva, ki tudják tapintani az 59-es eszmecsere különböző közvetítések útján megvalósult gyakorlati következményeit, s kritikailag tudják mérlegelni azt a szemléletet és metodikai megközelítést is, amely végül ezekhez vezetett.

Mert hisz az akkori átfogó tematikát bátran tekinthetjük úgy, mint a mostani konferencia (sőt mai egyetemi könyvtári életünk) központi kérdéseinek első megközelítésben való felvázolását. A könyvtári működés s a könyvtárosi hivatás tartalma az egyetem tudományos tevékenységének összefüggésében: ez volt az egyik tárgy, amelyről — hogy úgy mondjam — a „legtanárabb” szemléletű, s könyvtárat elsősorban kutatóként és filozófusként értékelő s így a szakmai előítéletektől leginkább mentes könyvtáros, Mátrai László előadása indított vitát. A másik tárgykör penzumát, a központi és a tanszéki könyvtárak, a centralizált és decentralizált könyvtári ellátás szervezeti kérdéseinek vizsgálatát e sorok írójára osztották ki, akit akkor területünkön az üzemszerű specialistájaként és egyáltalán a könyvtárosi látásmód elkövetelt képviselőjeként ismertek. Bár a

75-ös konferencia, amely a tanulmányi feladatoktól kezdve a falakon kívüli funkciókig, a munkaszervezésig és a most felzárkózó kisebb könyvtárak problémaköréig differenciáltabban és magasabb szinten vállalkozhatott a jelen problémáinak feldolgozására, kétségtelen, hogy az 59-es rendezőség által a fenti polarizált-ságban vitára bocsátott két nagy kérdés-csoport az egyetem legsajátosabb könyvtári és a könyvtár legsajátosabb egyetemi problematikáját ragadja meg. Maga a sarkítás pedig, s főként Mátrainak az az újszerű, s akkoriban meghökentő tanítása, hogy a könyvtári válságra nem belső, szakmai megoldásokat kell keresni, hanem a szocialista tudománynak a polgári kultúra általános válságából kivetett tendenciáiban, egyáltalán magában a tudományos életben gyökerezőket, rendkívül eleven vitát váltott ki, amelynek hullámai tovább gyűrűztek, s a mai napig hatnak könyvtári közéletünkben. Azzal a nálunk akkoriban megingathatatlanul evidensnek tartott állásponttal szemben, hogy a sajátosan könyvtári nehézségeken csak szervezési és technikai eszközökkel, korszerű könyvtárosi szaktudással lehetünk úrrá, Mátrai a tudós könyvtáros eszménye mellett tört lándzsát, s hangsúlyozta, hogy a csak könyvtárosi szaktudás tehetetlen a könyvtári válsággal szemben, és értéktelen a tudós tanári munka támogatójaként.

Akik ott voltak, tudják, hogy az 59-es konferencia csupán a szervezési teendők, a könyvtárosi megoldások megfogalmazásának antitézisével tudott a tézisekre válaszolni, s nem volt képes arra, hogy Mátrai felismeréseit eredményei közé beépítse. Még többen vannak, akik a könyvtárosi hivatás itt exponált két fő ellentmondásának (könyvtárosság mint érdemi, tartalmi tudományos feladat — könyvtárosság mint az információhordozók közvetítésének szakmája) küzdelmét másfél évtized folyamán a legkülönfélébb vonatkozásokban végigkövették, vagy abban maguk is tevékenyen részt vettek. Elég, ha a könyvtárosképzés vitáira, könyvtári kutatások történeti és praktikus irányának összecsapására, egyáltalán a könyvtártudomány létének és mibenlétének szembeállítására, a dokumentációs és a könyvtári súlypontú intézmények pörére utalok, vagy arra a mindezen vonatkozásokat magába sűrítő háborúskodásra, amely éppen az egyetemi könyvtárakban zajlott. A szakreferensi rendszer hazai előretörésére s az ellene szegülő reakcióra gondolok, ami, ha úgy tetszik, egyszerű szervezeti ügy („hogyan építendő be a szaktudományos tartalmi tudás a könyvtári munkamegosztásba s az oktató-könyvtáros relációiba”), de kiszélesíthető a könyvtárosi hivatás végső kérdé-

sévé. („Van-e a könyvtárosnak érdemi feladata a tudományos megismerés, ismeretközlés és felhalmozás folyamatában?”) Nos, Miskolc után nekem úgy tűnik, hogy ez utóbbi vita eldőlt, ha nem is egy hatósági végzés megfellebbezhetetlenségével, de úgy, hogy a közmegegyezés magáévá tette az egyetemi könyvtárosság tudományos és pedagógiai lényegű egyetemi feladatként való felfogását, amelynek a sajátos könyvtári formák és módszerek alkalmazása adja meg könyvtári specifikumát és önállóságát.

E hivatásra ébredés nem a könyvtárosi voluntarizmus egyoldalúságával fogalmazódott meg, hanem úgy is, mint oktatóknak és egyetemi vezetőknek a könyvtár korszerű egyetemi hivatására vonatkozó felismerése. A legrendszeresebb kifejtését e felismerésnek Kozák Imre, a Nehézipari Műszaki Egyetem rektorhelyettese adta, aki sürgette, hogy az egyetemi könyvtárosok emelkedjenek túl passzív, szolgáltató szerepükön, s váljanak az oktató, kutató munka aktív részeseivé. És e több-rétű feladat két fontos mozzanatát külön is kiemelte: azt, hogy a könyvtárosoktól várja a hallgatók kalauzolását az irodalomkutatásban, továbbá, hogy a könyvtárosok feladatának tartja a termelőő szakirodalom áttekintését és szelektálását, mégpedig nemcsak a gyűjtemény-építés hagyományos céljainak megfelelően, hanem azáltal is, hogy az irodalmi tájékozódás egy részét munkamegosztásos alapon átvállalják a kutatóktól. Kozák professzor rámutatott arra is, hogy a könyvtáraknak az egyetemeken ma még meglevő szétaprózottsága nem teszi lehetővé a sürgetett aktív funkció ellátásának megfelelő könyvtárosi munkakörök szervezését. A hagyományos könyvtári szolgálat elismerése és az egyetemi munkamegosztás skáláján magasabbra emelkedő, aktívabb munkatársi segítség igénylése csendült ki más oktatói nyilatkozatokból is, amelyek mögött persze nem mindig állt a probléma Kozák professzoréhoz hasonló rendszeres végiggondolása. Egyik országosan kiemelkedő társadalomtudósunk mondotta: kutatómunkája során rendszeresen igénybeveszi s éppen ezért nagyra értékeli a könyvtárak hagyományos szolgáltatásait. De csak itt a konferencián lett nyilvánvaló számra, milyen jelentős anyagi és szellemi háttérük van a szolgáltatásoknak, s még inkább, hogy milyen további, eddig nem ismert segítséget ígérnek számára a könyvtárosok törekvései. Természetesen arra nézve is hangzott el jelzés, hogy az oktatói partnerség dolgában még nincs itt a Kánaán. Ezt fejezte ki egy természettudós professzornő udvarias mondata, amely szerint az előadásokból kitűnik, mily magas színvonalon művelik a

könyvtárosok szakmájukat, csupán az nem világos számára, mért kell neki a tanácskozasokon részt vennie.

Megnyilatkoztak ugyanazon fokozatok tükörképei könyvtáros oldalon is. Kezdve egy, a hosszú szolgálatban megkeseredett kollégán, aki kevesellte az egyetemi vezetők részvételét, mondván, hogy ismét egymásnak sirjuk el bánatunkat. Folytatva egy kollégán aggályán, amely szerint a könyvtárszervezeti integrációs törekvés gyenge pontja, hogy a könyvtár személyes meglátogatását nem lehet elvárni egy professzortól. És végezve — hadd említsek nevet is — Héberger igazgatón, aki a Bradford-féle szóródási törvénnyel világította meg a tanszékek irodalmi önellátásának illuzórikus voltát, illetve az integrált szervezet nagyobb gazdaságosságát még a professzori időkímélés szempontjából is, továbbá annak szükségességét, hogy egy új kutatói szemlélet alakuljon ki a hagyományossal szemben, amely tudomásul veszi, hogy a munkamegosztás objektív követelménye a tudományos tevékenységekbe is behatolt, továbbá, hogy a könyvtári kiszüremeltélei közt nem valósulhat meg a kutatás megbízható szakirodalmi megalapozása.

De nem mehetek végig a felszólalások, félhangos megjegyzések, szünetben kimondott vagy ki sem mondott magánnyilatkozatok mozaikkockáin. A résztvevők állásfoglalását csak lényege szerint és összefoglalóan jellemezhetem. Ennek fő vonása a szegedi konferencia polarizáltságával szemben a könnyen és meggyőzően kialakuló egyöntetűség. Az előadók és előadások közt semmiféle előzetes szempontkiosztás vagy taktikai egyeztetés nem volt. Mégis, bár különböző mértékben és tudatossági szinten, de egyaránt jellemző volt valamennyi előadásra, hogy az egyetemi könyvtár mibenlétét, működés módját fürkészve, az egyetem mibenlétéből és működés módjából, szükségletéből indult ki. Annak többé-kevés-

bé világos felismerésétől áthatva, hogy az egyetemi könyvtárat valamennyi testvérétől megkülönbözteti az a sajátossága, hogy az egyetemével megegyező célok munkálására hivatott, a szoros értelemben vett oktató és kutató tevékenységekkel koordináltan, de önálló felelősséggel, specifikus formák közt. Hogy különböző a szűkebb értelemben vett egyetemi tevékenységtől e formák, eszközök és módszerek sajátosságán alapszik, úgy azonban, hogy a szélesebb értelemben vett egyetemi funkcióknak egyik fő aspektusa és lényegi eleme e könyvtári formák, eszközök és módszerek működése. Ez a szemlélet megítélésem szerint nemcsak a könyvtárról, hanem az egyetemről szóló tudásunkat is gazdagította. Jellemzője volt a szintetikus látásmód, amely váltig az egyetemi munka sajátosságaira koncentrálva nem hagyta figyelmen kívül a könyvtárosi szaktudás, vagy éppen az információs technika hozományát sem. Ellenkezőleg, például az információs rendszerek országos és nemzetközi együttműködésébe való bekapcsolódás vagy a számítógépes információ-feldolgozás és visszakeresés lehetőségeinek s egyéb „szakmai” megoldásoknak vizsgálata csaknem valamennyi téma kapcsán (és számos hozzászólásban is) előkerült.

Az eszmecsere illetően alakuló kiegyensúlyozottsága, s az, hogy szeptember 4-én mindenki a hivatásbeli közbéke jó érzésével kapaszkodott fel a napfényben csillogó autóbuszra s zötyöggtette magát a hazavivő vonaton, tudom, nem egyszer s mindenkorra szóló. Termékeny ellentétek kiegyenlítődése nyomán jött létre, s a megállapodások egy sereg új ellentétet hordoznak méhükben. Ami ezek tudatában is bizalommal tölt el, az, hogy a mi szakmánk kezdi elsajátítani a kollektív gondolkodás és erő kifejtés korszerű formáit, és hogy jelenleg, épp e formák közreműködésével, megtalálta a helyét.

Csúry István

Sólyom Sándor metszete

Az egyetemi és főiskolai könyvtárak II. országos konferenciájának ajánlái

1. Az egyetemi könyvtárak működéséről, tudományos feladataikról

1.1 A konferencián felszólalt egyetemi oktatók és a felsőoktatás mértékadó személyiségei tudományos, oktató- és nevelőmunkájuk szerves részeként értékelték azt a szolgáltatást, amelyet a felsőoktatás munkájához az egyetemi könyvtárak hagyományos tevékenységük kifejtésével nyújtottak. Ugyanakkor kifejezésre juttatták, hogy az egyetem ennél többet igényel. Igényli a könyvtár aktív, és az eddigieknél hatékonyabb együttműködését az oktató és tudományos tevékenységek munkamegosztásában: a könyvtárosok irodalomkutató, szelektáló és informatív segítségét a kutatókhoz, részvételüket az irodalomkutatás oktatásában, a hallgatók világnézeti nevelésében és metodikai képzésében, továbbá önálló kutatási feladatok ellátását a könyvtár sajátos illetékességi köréhez kapcsolódó történeli, elméleti stb. témák területén. Mindez megkívánja a megfelelő színvonalú tudományos felkészültséggel bíró munkatársak foglalkoztatását, illetve a megfelelő munkakörök betöltésénél a megfelelő tudományos kvalifikáció (egyetemi doktorátus, kandidátusi fokozat, nyelvtudás stb.) és a szaktudományos fejlődéssel való lépéstartás megkövetelését. A konferencia kéri a Kulturális Minisztériumot, hogy a tudományos könyvtári munkakörök képesítési követelményeinek új szabályozásánál, továbbá az esedékes bérrendezésnél ezeket a szükségleteket céltudatosan juttassa érvényre.

1.2 A konferencia résztvevői sokoldalúan megvilágították az MSZMP KB Tudománypolitikai irányelveinek egyetemi vonatkozásait s azokat a gyakorlati teendőket, amelyek szükségesek az egyetem mint elsőrendű társadalmi fontosságú kutatóhely szakirodalmi informáltságának megjavításához és a folyamatos informáltság biztosításához. Az egyetemi könyvtárak együttesen 10 421 000 kötetes állományukkal az ország tudományos könyvtárainak értékben és nagyságban döntő jelentőségű csoportját alkotják. A szakirodalmi ellátásban betöltött szerepüket jelzi, hogy a szakkönyvtári kölcsönzési forgalom 33%-át ez a könyvtártípus bonyolította le.

A szakirodalmi információellátás terén az egyes intézmények által, s a kooperáció síkján közösen elért eddigi eredményeket azonban újabb nagymértékben veszélyezteteti a nemzetközi könyvpiacra hosszabb ideje kialakult áremelkedési tendencia, s az a körülmény, hogy egyetemeink gazdálkodásuk során nem tudták anyagi eszközeiket a szakirodalom elsőrendű jelentőségének megfelelően átcsoportosítani. Miközben az irodalmi termés évi 10%-kal nő, s kb. ugyanilyen arányú az áremelkedés, 1973-ról 1974-re az egyetemi könyvtárak állománygyarapítására fordított pénz összege csupán 2%-kal nőtt, 1975-ben pedig stagnálóra fordult, sőt az egyik intézménynél lényegesen csökkent. Igaz, voltak egyetemek, amelyek kereteikből még növelni is tudták a könyvbeszerzési ellátmányt, ez azonban csak az ésszerű átcsoportosítás lehetőségét húzza alá, de az összképen nem változtat.

Így állt elő az a veszély, hogy könyvtáraink az irányelveknek, az egyetem információellátása terén meglévő kötelezettségüknek nem tudtak eleget tenni, nem szólva a könyvtári rendszerben betöltendő feladataikról, amelyek teljesítése nélkül a tudomány termelőerővé válási folyamatában zavar és megtorpanás következik be. A konferencia javasolja a Kulturális Minisztériumnak: kezdeményezze az egyetemeiket fenntartó hatóságoknál annak az elvnek irányelvként és gazdasági előírásként való kimondását, hogy az egyetemek kötelesek munkájuk megfelelő szakirodalmi információs feltételeiről gondoskodni, s ennek alapján a könyvtári gyűjtemény fejlesztése, egyáltalán a könyvtári munka jó ellátása valamennyi egyetem felelősséggel ellátandó, fenntartó hatósága által ellenőrzött feladata legyen.

1.3 A konferencia résztvevőiben érdeklődést és nagy várakozást keltett a felsőoktatás irányító személyiségeinek az a közlése, hogy a közeljövőben sor kerül az egyetemek 2000-ig szóló prognosztikus fejlesztési tervének kidolgozására. A konferencia javasolja, hogy az egyetemi és főiskolai könyvtárak ebből következő és ehhez szükségszerűen kapcsolódó távlati fejlesztési tervének elkészítése két lépcsőben történjék. Elsőként az egyetemi könyvtárak 1985-ig szóló, érvényben levő fejlesztési tervének értékelésére kerüljön sor, majd ennek felhasználásával készüljön az intézmények könyvtárainak az ezredfordulóig szóló fejlesztési terve.

2. A könyvtár részvétele az egyetem oktató munkájában

2.1 A felsőoktatás korszerűsítésének megvalósításában növekvő és magasabb szintű feladatok várnak a könyvtárakra. Tevékenységüknek úgy kell az oktató- és nevelőmunkához kapcsolódnia, azt kiegészítenie, hogy a rájuk háruló feladatokat saját-

tosan könyvtári eszközökkel, de az egyetemi képzéshez tartalmilag igazodva és az oktatási célokat, az oktatási munka sajátos szemléletét és felelősségét vállalva lássák el.

2.2 Az egyetemi könyvtári állomány kialakításában fokozott gondot kell fordítani a tanulmányi munka szakirodalmi ellátásának teljes és zökkenőmentes biztosítására, egyfelől az egyetemi oktatók és a könyvtárosok szoros munkakapcsolata, másfelől a központi könyvtár és a tanszéki, intézeti stb. könyvtárak tevékenységének összehangolása alapján.

2.3 A felsőoktatás módszereinek korszerűsítése előtérbe helyezi a hallgatók önálló munkára nevelését, ennek során azoknak a készségeknek a kialakítását, amelyek képessé teszik a hallgatókat az önképzésre, az új ismeretek nyomon követésére. E képzési cél megvalósítása korszerű tanulmányi műhelyként szolgáló könyvtári környezetet (széles körű szabadpolcos használati módot, gazdag szak-kézírókönyvtárakat stb.) feltételez, amelynek létrehozására — a távlati tervek kidolgozása mellett — minden felsőoktatási intézménynek már a jelenben is törekednie kell.

2.4 A konferencia javasolja a tankönyv- és jegyzetellátás helyzetének megvizsgálását és megfelelő intézkedéseket az ellátás folyamatossága érdekében, továbbá szükségesnek ítéli a hallgatók fokozott ösztönzését tankönyveik, jegyzeteik megvásárlására.

2.5 A könyvtárügyi jogszabályok felülvizsgálata kapcsán javasolja a konferencia a szakirodalmi ismeretek oktatását szabályozó miniszteri utasítás végrehajtásának értékelését, s a tapasztalatok alapján, valamint az oktatásnak más egyetemekre és főiskolákra való kiterjesztése érdekében új hatályos jogszabály kiadását.

2.6 Célszerű lenne, ha a felsőoktatás korszerűsítésének kérdésével foglalkozó felsőoktatási pedagógiai szakemberek figyelme a könyvtári környezetnek, a könyvtár használatának a tanulmányi és a nevelőmunkát befolyásoló szerepére is kiterjedne.

2.7 A konferencia támogat minden olyan kezdeményezést, amely az egyetemeken a rektor irányítása alá tartozó egyetemtörténeti bizottságok létrehozását, munkájuk segítését szorgalmazza.

3. A könyvtárak egyetemen kívüli kapcsolatai

3.1 Az egyetemi könyvtárak az 1959-ben tartott első országos konferenciájuk óta minőségi fejlődésen mentek át. Tevékenységük kilépett az egyetemi keretek közül, regionális és országos feladatokat is ellátnak. A termelés és tudomány szakirodalmi szükségletei eközben még gyorsabb ütemben fejlődtek. Ezek átfogó megismerése és a fokozott kielégítésükre való gyakorlati felkészülés olyan feladat, amely megkívánja a könyvtárak közti együttműködés, a regionális és az országos jellegű integráció kérdéseinek tudományos igényű tanulmányozását. A konferencia javasolja e témakör elméleti kutatásának napirendre tűzését.

3.2 A konferencia résztvevői örömuiket és elismerésüket fejezik ki ama könyvtárpolitikai vívmány iránt, hogy a Kulturális Minisztérium pénzeszközökkel és jogi felhatalmazással rendelkezik az egyéb tárcák keretében működő könyvtárak, pontosabban az általuk ellátott társadalomtudományi információs feladatok anyagi támogatására. Javasolja a konferencia ennek az elvi jelentőségű vívmánynak továbbfejlesztését, biztosítva, hogy az országos információs rendszerben jelentős mértékű országos feladatot ellátó egyetemi könyvtárak megfelelő, külön kiemelt támogatásban részesüljenek. E célból — a gazdasági körülményektől függő mértékben — jelentősen fejleszteni kellene a Kulturális Minisztériumnak ezt a pénzügyi és beruházási alapját s a Közművelődési Alaphoz hasonlóan megszervezni annak felhasználását.

3.3 Javasolja továbbá a konferencia, hogy a Kulturális Minisztérium vizsgálja meg a központi könyvtári szolgáltatások jelenlegi helyzetét, és tegyen intézkedéseket az e tevékenységi ág fejlesztését célzó munkálatok meggyorsítására.

3.4 Az egyetemeken keletkezett dokumentumok (kutatási jelentések, doktori disszertációk, jobb diplomamunkák) publicitása nem kielégítő. E dokumentumok nem kerülnek bele kellő rendszerességgel az információs áramlatba. Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának javasolja a konferencia, hogy vizsgálja meg a probléma korszerű megoldásának lehetőségét.

4. Korszerű könyvtári munkaszervezés

4.1 Az egyetemi könyvtárak I. országos konferenciája óta eltelt másfél évtized során egyetemi könyvtáraink jelentős eredményeket értek el a hálózatukhoz tartozó tanszéki és egyéb decentralizált könyvtári egységek működési színvonalának emelésében, munkájuk összehangolásában és a részükre nyújtott központi szolgáltatások megszervezésében. Az egyetemi oktatás és kutatás struktúrájában végbemenő integrációs folyamat azonban sürgeti, a gazdaságosság követelménye pedig parancsoló szükségletté teszi az egyetemeken könyvtári és információs rendszerének következetes

és teljes, az egyetemi funkciókkal integrált kiépítését. A konferencián elhangzott előadások és felszólalások sokoldalúan megvilágították, hogy a gazdaságosság és a hatékonyság követelményének a hálózati rendszer jelenlegi laza, szervezetlen formái közt nem lehet eleget tenni. A konferencia javasolja a könyvtárak szakfelügyeletét ellátó Kulturális Minisztériumnak, hogy készíttesse el a korszerű követelményeknek megfelelő új egyetemi könyvtári modell tervezetét, és hasson oda, hogy annak alapján az egyetemi könyvtárakat fenntartó szaktárcák kötelező érvényű fejlesztési terveket és szabályzatokat dolgozzanak ki a felügyeletük alá tartozó egyetemi könyvtári rendszerének korszerűsítésére.

Javasolja továbbá annak az elvnek kimondását, hogy az új alapítású vagy új épületbe költöző egyetemeken és főiskolákon csupán egy könyvtári szervezet létesíthető, mert csak így lehet biztosítani az erőforrások gazdaságos koncentrálását, a komplex kutatások szolgálatát, az országos és nemzetközi informatív szolgáltatások közvetítését, a számítógépes és egyéb technikák alkalmazását az információs szolgálatban.

A könyvtárfejlesztés iránya tehát az egyetemeken a centralizáció, amely természetesen nem zárja ki, hanem előmozdítja azt, hogy eszményi megoldást lehessen találni a kutatómunkában közvetlenül és állandóan szükségelt irodalom eljuttatására a kutatások helyszínére, valamint ennek az irodalomnak állandó kéznél tartására. A régi intézményeknél természetesen e modellnek csak fokozatos megközelítésére lehet és kell törekedni.

4. 2 A konferencia magáévá teszi a „C” szekció ülésén kifejtett figyelmeztetést, hogy a szakirodalmi információ számítógépes rendszerében, amelynek országos kiépítése hazánkban ma még az előkészítés és a kísérletek stádiumában van, nem nélkülözhető az egyetemi könyvtárak közreműködése. Megállapítja, hogy a kísérletek és a szakembereknek a számítógépes információ feladataira való felkészítése terén az egyetemi könyvtárak mindeddig a könyvtári mezőny élvonalában haladtak. Annak érdekében azonban, hogy akár a MARC rendszerbe, akár az NTMIR-be való, néhány éven belül esedékes bekapcsolódásuk zökkenőmentesen megtörténjen, szükséges, hogy a jelenleginél jóval nagyobb munkaerő-kapacitást fordítsanak a számítógépes információ intézményen belüli szellemi előkészítésére.

5. A főiskolai könyvtárak fejlesztése

5.1 A konferencia a fejlődés örvendetes tényének, s a továbbhaladás tervszerű megalapozásának kiindulópontjaként értékeli azt a körülményt, hogy fórumán — Magyarországon első ízben — sor kerülhetett a főiskolai könyvtárak helyzetének és fejlesztési problémáinak a felelős személyek széles köre részvételével történő megvitatására. Megállapítja, hogy míg a feladatok és munkamódszerek rokonsága megfelelő alapul szolgált a tapasztalatok kicseréléséhez, azok a szintkülönbségek, amelyek az intézmények közt feladatok és működési feltételek tekintetében mutatkoznak, ma még megnehezítik az intézménycsoport egységes működési és fejlesztési elveinek kialakítását. Annál fontosabb és sürgősebb a szakmai összefogás és a közös gondolkodás intézményes kereteinek megteremtése. Javasolja a konferencia, hogy az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának mintájára hozza létre a Kulturális Minisztérium a főiskolai könyvtárvezetők testületét. A testület egyik elsőrendű feladatául kínálkozik a különböző szaktárcák felügyelete alatt működő főiskolai könyvtárak fejlesztési célkitűzéseire vonatkozó javaslatok kidolgozása, továbbá a kooperatív kapcsolatok kiépítése a rokon szakterületeken működő főiskolai, illetve egyetemi könyvtárak között.

5.2 A főiskolai könyvtárak helyzetének áttekintése megmutatta, hogy sok helyen az olvasói férőhelyek minimuma és az állománygyarapodás folyamatos elhelyezése sincs biztosítva. Mindez azzal függ össze, hogy a többnyire új alapítású intézmények létesítése során még nem mindenütt volt lehetőség könyvtári célépületek vagy helyiségek létesítésére. Tekintettel a szakirodalom növekvő szerepére a főiskolai képzésben, a konferencia javasolja a főiskolai könyvtárak fenntartóinak, tárják fel esetleges rejtett épülettartályaikat könyvtáraik javára, illetve intézményük adottságainak és fejlődési lehetőségeinek figyelembevételével készítsék el könyvtáraik középtávú bővítési, illetve elhelyezési tervét, amelyet a főhatóságok is felhasználhatnak távlati terveik kidolgozásában.

5.3 Nem egy főiskolán hátráltatja a könyvtári munka hatékonyságát és színvonal-emelését az a körülmény, hogy nem a megfelelő szinten van bekapcsolva a főiskolai munka és irányítás struktúrájába. Javasolja a konferencia annak az elvnek kimondását, hogy a főiskolai könyvtárak közvetlen felügyeletének jogkörét minden intézmény esetében a főigazgató, főiskolai igazgató vagy helyettese gyakorolja. Ennek megfelelően kéri azon főiskolák vezetőségét, amelyek a könyvtár irányításának más

rendjét vezették be, hogy ennek az elvnek megfelelően helyesbítsék szervezeti szabályzatukat.

5.4 Javasolja a konferencia a főiskolai könyvtárosok szervezett továbbképzésének mielőbbi megvalósítását a könyvtáros-továbbképzés országos keretei közt, ezen belül pedig az egyetemi könyvtárakhoz kapcsolódva.

6. Egyéb javaslatok

6.1 A konferencia javasolja az Oktatási Minisztériumnak, hasson oda, hogy az egyetemek keressék meg a könyvtári munka igazgatási, szervezeti előmozdításának a jelenleginél hatékonyabb formáit, járuljanak hozzá a könyvtári munka tekintélyének emeléséhez az intézményen belül. Ennek érdekében ajánlja, hogy az egyetemi könyvtárak igazgatói az egyetemi tanácsok szavazati jogú tagjai legyenek; korrigálva ezzel egy, a felszabadulás előtről örökölt indokolatlan, hátrányos megkülönböztetést.

6.2 A papírgazdálkodási nehézségek ismeretében felhívja a konferencia a felelős tényezők figyelmét a könyvtári kiadványok fontos szerepére az egyetemi könyvtári funkciók ellátásában. Rendkívül fontosnak tartja, hogy a várható takarékosági intézkedések e körülmények messzemenő figyelembevételével történjenek. Ajánlja az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának, tartsa figyelemmel e terület alakulását, szükség esetén dolgozzon ki javaslatot a közlésre legérdekesebb, legszükségesebb kiadványok elbírálásának elveire és kiválasztásuk módjára.

6.3 A konferencia résztvevőinek megállapítása szerint a tanácskozás nagymértékben hozzájárult a szakterület problémáinak tudatosításához és a megoldások módzatainak gondolati kimunkálásához, valamint kiemelkedő alkalmá volt az információcserének is egyetem és könyvtára, könyvtár és könyvtár közt. A konferencia köszönetét fejezi ki a Kulturális és az Oktatási Minisztériumnak, valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesületének mint rendező szerveknek, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemenk és könyvtárának mint vendéglátónak, mind a tanácskozás feltételeinek megteremtéséért, mind az általuk adott útmutatásokért. Javasolja a rendező szerveknek, gondoskodjanak ezeknek az ajánlásoknak eljuttatásáról a könyvtárak közvetlen fenntartóihoz, illetve az ajánlásoknak az érdekelt könyvtárosok közötti széles körű ismeretéről. Kéri a Kulturális Minisztériumot — mint a könyvtárügy szakfelügyeleti hatóságát — segítse elő, hogy az egyetemi és a főiskolai könyvtáraknak a konferencia ajánlásai szerint elkészítendő fejlesztési terveit a fenntartó hatóságok az egyetem- és főiskolafejlesztés elemeiként iktassák terveikbe. Javasolja továbbá a rendező szerveknek, hogy az ötödik ötéves tervidőszak végén, illetve a következő előkészítésének időszakában rendezzék meg a felsőoktatási intézmények könyvtárainak III. országos konferenciáját.
Miskolc, 1975. szeptember 4.

Kitüntetések

A kulturális miniszter a könyvtári állományvédelmi jogszabály elkészítésében kifejtett munkássága elismeréséül *Gubányi Lászlónénak*, a Pénzügyminisztérium csoportvezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

Az egyházi gyűjteményekben levő nemzeti értékek felmérése és védetté nyilvánítása érdekében kifejtett eredményes munkájáért *Beöthy Bertalannénak*, az Országos Széchényi Könyvtár műszaki ügyintézőjének és *dr. Borsa Gedeonnak*, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; *dr. Birkás Endrét*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjét és *Nagy Lászlót*, az Országos Széchényi Könyvtár könyvtárosát MINISZTERI DICSERETBEEN részesítette.

Eredményes könyvtári munkásságuk elismeréséül *Beliczay Angélat*, a Ráday Könyvtár főkönyvtárosát, *dr. László Mihályt*, a budapesti Kegyesrendi Gimnázium könyvtárosát és *Szabó Flórist*, a Szent Benedek Rend Pannonhalmi Főkönyvtárának könyvtárosát MINISZTERI DICSERETBEEN részesítette.

Az oktatási miniszter az 1975. évi Pedagógus Nap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Tóth Jánosnénak*, a Pécsi Tudományegyetem tanszéki könyvtárosának AZ OKTATÁSÜGY KIVÁLÓ DOLGOZÓJA címet adományozta; *Ábrahám Edítet*, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanszéki könyvtárosát és *Thuróczy Kamillt*, a Fővárosi Pedagógiai Intézet könyvtárosát MINISZTERI DICSERETBEEN részesítette; *Winkler Gyulánénak*, az ELTE könyvtárosának a KIVÁLÓ DOLGOZÓ címet adományozta.

Audiovizuális gyűjtemények a közművelődési könyvtárban

Napjainkban, amikor az ember már viszonylag régóta a korszerű technikai eszközök felhasználásával rögzíti és bővíti ismereteit, alapkövetelmény, hogy a közművelődési könyvtárak tárolják és felhasználják a rögzített információ minden eszközét, legyen az hang-, kép- vagy nyomtatott dokumentum. Tudatosítani kell, hogy mindezek természetes közege a könyvtár. *Claude Aubry* kanadai író és könyvtáros szerint: „...ha egy könyvtárnak... nem sikerül alkalmazkodnia a ma és a holnap... változó élet- és tanulási formáihoz, azt jelenti, hogy feladja a nyilvános könyvtár alapvető funkcióit.” A kommunikáció mai szintjén az audiovizuális anyagokat éppoly kevésbé szabad a könyvektől elválasztani, mint a folyóiratokat vagy a füzetes kiadványokat. A felszereléseket és a szolgáltatást ugyanolyan súlyjal, figyelemmel és támogatással kell kezelni, mint a nyomtatott dokumentumot és a vele kapcsolatos szolgáltatást.

Az audiovizuális dokumentum fogalma, típusai, közvetítő eszközei

Audiovizuálisnak nevezzük azokat a kommunikációs anyagokat, amelyek áttétel (transzmisszió), reprodukció vagy nagyítás segítségével hasznosíthatók és érthetők meg. Nem tartoznak ide a nyomtatványok (például a könyvtárak ún. hagyományos dokumentumai), ellenben ide, ebbe a kategóriába kell sorolni a műalkotásokat és a műtárgyakat.

Az audiovizuális anyagok típusai (hordozói) az *állóképek*: faliképek, fényképek, az írásvetítéshez szükséges celluloid lapok, diafilmek (szalagos és keretes változatban), mikroformák (mikrofilm, mikrokártya stb.); *mozgóképek*: képmagnószalag, néma és hangos mozgófilmek (normál, 16 és 8 mm-es változatban); *hangdokumentumok*: hanglemezek, hangszalagok (orsós és kazettás változatban); *művészeti alkotások*: képző- és iparművészeti tárgyak és reprodukciók. Modellek, makettek (az eredeti tárgyak nagyításai és kicsinyítései).

Audiovizuális *közvetítő* eszközök a televízió és a rádiókészülék; az *állóképvetítők*: episzkop, epidiaszkóp, írásvetítő, kézi és automatikus vezérlésű szalagos és keretes diavetítő, mikrovetítő-készülék; a *mozgóképvetítők*: néma és hangos, normál, 16 és 8 mm-es változatban; a *hanganyag-közvetítők*: magnetofonok (kétsávós, többsávós, kazettás), lemezjátszók (mono- és sztereofonikus változatban), a hozzájuk tartozó fejhallgatókkal, hangszórókkal. Ide sorolhatók a mechanikus és az elektromos *olvasóberendezések* (mikrofilm-olvasók, lapozógépek).

A könyvtárnak gondoskodnia kell a különféle audiovizuális közvetítő eszközök összekapcsolását, illetve működtetését biztosító segédberendezésekről: nappali vetítőszekrényről, szinkronizátorról (a magnetofon és az automatikus diavetítő összekapcsolására).

Ahol lehetőség és igény van rá, meg kell teremteni az oktatóberendezések, oktatógépek használatának feltételeit (például nyelvoktatáshoz, különféle tanfolyamok, továbbképzések segítéséhez).

Audiovizuális *rögzítő* eszközök az állóképfelvevő és sokszorosító berendezések: fényképezőgépek, előhívó, másoló és nagyító berendezések, a mozgófilmfelvevők normál, 16-os, 8-as felvételekhez, előhívó, másoló, vágó berendezések, a fekete-fehér és a színes technika alkalmazását segítő berendezések.

A hanganyag rögzítésének eszközei: mikrofonok, erősítő, keverő és hangszalag-sokszorosító berendezések, hanglemezvágó és másoló berendezések, thermo- és elektrosztatikus másoló berendezések például az írásvetítőhöz.

Az anyagok és eszközök tekintetében nyilvánvaló „kiszolgáltatottjai” vagyunk a kereskedelemnek, két alapvető azonban szem előtt kell tartani: mindig és mindenből a legkorszerűbbeket és az igénybevételét legjobban tűrőket kell megvásárolni.

E felsorolás olvasásakor feltehetőleg sokakban felmerül a kérdés: miért kellene beszerezniük a könyvtáraknak ezt a sokféle anyagot, eszközt. Nincs erre elegendő pénz, helyiség és személyzet.

Az elmúlt tíz egynéhány esztendőre utalok vissza: hogyan akadt pénz kezdetben, miként tudták beilleszteni a zenei részleg kiadásait a könyvtári költségvetésbe? Költői kérdés. Még ma sem jut elegendő, rendszeresen folyósított összeg akár-

csak a hangzó anyag beszerzésére is. Mégis, ha lassan, rengeteg kínlódás árán is, de létrejöttek, gyarapodnak a zenei részlegek. Csak éppen súlyuk, fontosságuk, egyenrangú voltak nem kapott elegendő helyet a könyvtárosok, a könyvtárvezetők tudatában. A zártpolcos könyvtári tér ma már nevetséges anakronizmus. Néhány esztendő múlva, meggyőződésem, az lesz a csak hagyományos dokumentumokat tároló könyvtár is! Határozottan tovább kell lépnünk, még az auditív részlegeknél is tovább, mert végzetesen lemaradunk.

Az audiovizuális részleg helye a könyvtárban

Minthogy az itthoni és a külföldi közművelődési (nyilvános, általános) könyvtárak igyekeznek minél kevesebb korlátot rakni a használók és a tárolt dokumentumok közé, és gyűjteményüket — függetlenül azok fajtájától — egységes egészek tekintik, kézenfekvőnek tűnik az audiovizuális részleget a könyvtár kiszolgáló övezeteivel szervesen összekapcsolni. A hordozó anyagoknak (diafilmek, mozgófilmek, hanglemezek, hangszalagok, művészeti alkotások és reprodukciók, fényképek), továbbá a közvetítő eszközöknek (mikrovetítő-készülék, lemezjátszók, magnetofonok, fejhallgatók, hangszórók stb.) ott a helyük a hagyományos dokumentumokat is kínáló — felnőtt és gyermek — szabadpolcos terekben. A teljes ellátást nyújtó („A” és „B” típusú) könyvtárakban az említett részleg ún. kettős megoldású telepítése látszik célszerűnek. Egyfelől biztosítani kell az egyéni használatot lehető legdemokratikusabb formáját a használói tér minden pontján (fejhallgatók, televízió, rádió, egyéni használatra szánt magnetofonok, lemezjátszók, vetítők a klubövezetben, fejhallgatók, dianézók a kölcsönzöbön, fejhallgatók, asztali diavetítők, mikrofilm-olvasók az olvasótermi részben). Másfelől meg kell teremteni a közösségi (rendevezényi, többfunkciójú) terekben a csoportos és a tematikus foglalkozások lehetőségét (hangosítás, vetítés, az öntevékeny munkához — másoláshoz, műsorok összeállításához stb. — eszközök rendelkezésre bocsátása, oktatóberendezés).

Kérdés, hogy mindezen tevékenység ellátásához szükséges-e „külön” stúdió létrehozása?! Úgy érzem, hogy a program első részének megoldásához nincs szükség elkülönített stúdióra: a kölcsönzést vagy az olvasótermi felügyeletet ellátó könyvtárosok minden különösebb erőfeszítés nélkül vállalhatják, hogy a hangot, a képanyagot, illetve az audiovizuális eszközöket az igénybe vevő rendelkezésére adják.

A program megvalósításának második fele az, ami elgondolkozhat. A közösségi formák, a komplex rendezvények (hang és kép együtt), de akár például az egyéni átjátszási, műsorösszeállítási igények is már zárt teret és benne összetettebb feladatok megoldására képes technikai apparátust, következőképpen elkülönített stúdiót (például hangkeverésre, filmvágásra) követelnek. Ha ez így van, akkor minek az előbbi?! Vagy legyen mind a kettő? Ez a mostani viszonyok között luxusnak tűnhet (több pénz, nagyobb területigény). Áthidaló megoldásnak a mobil (mozgatható) berendezést tekinthetjük, meg persze azt, hogy a rögzítő eszközöket, a segédberendezéseket, a közvetítő eszközök egy részét, jobb híján, a raktárban, a szolgálati térben őrizzük, és csak ott és akkor „vetjük be”, ahol és amikor a hagyományosan egyénre alapozott könyvtári szolgálat szünetel.

Annai bizonyosnak látszik, hogy az „A” és „B” típusú könyvtárakban — távlatilag — csak a kettős megoldás lehet célravezető. Itt kell leszögeznünk, hogy az „A” és „B” típus audiovizuális gyűjteménye és szolgáltatása között nem lehet lényegi (minőségi) különbség, legfeljebb mennyiségi eltérés. Tehát, mondjuk, egy harmincezer lakosú város könyvtárának is rendelkeznie kell mindazon audiovizuális eszköz-fajtával, amivel a hatvanezer vagy még több lakost ellátó megyeszékhelyi könyvtár. De folytatom a sort: a 3—10 ezer lelkes települések „C” típusú könyvtárainak — alapfokú ellátó helyek lévén — úgyszintén be kell szerezniük — korlátozott számban — a megfelelő eszközöket.

Az audiovizuális program megvalósításának térgigényei

Az első (stúdió nélküli) változat esetében legfeljebb a kiszolgáló (kölcsönzési) övezet területét kell néhány négyzetméterrel megnövelni, a többi férőhely (klubövezet, olvasóterek, előadó- vagy konzultációs terem) adott. Stúdió esetében — és ez vonatkozhat a szakrészleges könyvtár telepítési sémájára — magában az audiovizuális (zenei) részlegben kell egy kb. 15—20 m²-es külön vagy elkülöníthető helyiséget létesíteni. Lényeges követelmény, hogy a rendszer sokrétű, változatos (például egyéni kutatófülkék, munkaszobák) igények kielégítését tegye lehetővé. Az „A” típusú könyvtár audiovizuális részlege például 8—10 féle, a használó által választható „műsort” sugározzon, valamennyi olvasóhelyéhez szereltesen fel a fejhallgató működtetéséhez szükséges csatlakozót (konnektort), a férőhelyek legalább 50 százalé-

kához legyen fejhallgatója, 30 százalékhöz asztali diavetítője, mikrofilm-olvasója. Oldja meg a közösségi terek (a gyermekkönyvtár!) hangosítását. A funkcionális övezetek számától függően gondoskodjék a vetítéshez szükséges feltételekről. A kör természetesen bővíthető a már említett öntevékenységi formákat szolgáló helyiség bekapcsolásával. A terület nagyságát, tagolását végső soron az adott gyűjtemény és a nyújtani kívánt szolgáltatások szabják meg.

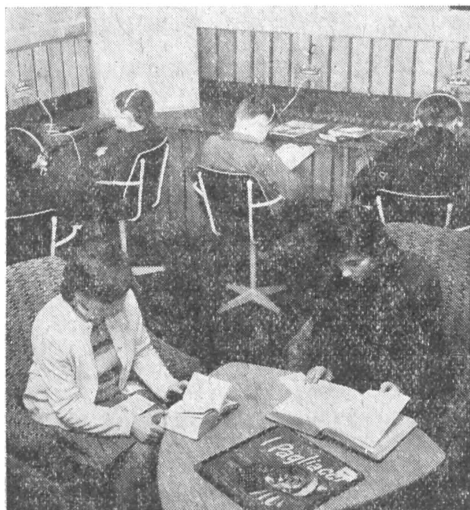
Az audiovizuális részleg gyűjtőköre

Evidenciával kezdem: a közművelődési könyvtár jellegénél fogva az emberi ismeretek teljességének dokumentumait gyűjti, őrzi és teszi hozzáférhetővé. Amennyiben az audiovizuális dokumentumok teljes értékű tagjai (márpedig azok) a könyvtári dokumentumbázisnak, a fentiek rájuk is vonatkoznak. Korlátokat „csupán” a hazai kereskedelem meglehetősen szerény választéka és a könyvtári költségvetés emel. Éppen gazdaságossági okokból érdemes megfontolni például a megyei filmtárak szerepkörének átvételét, továbbá az audiovizuális anyagoknak a könyvtárközi kölcsönzés áramkörébe való bevonását.

A *zenei (vagy auditív) gyűjtemények* esetében viszonylag kedvező a helyzet. A dokumentumok megoszlására, az állomány nagyságára vonatkozóan írott források állnak rendelkezésre, nem beszélve a már több mint tíz éve működő zenei részlegek állományalakító gyakorlatáról. Sőt, néhány esztendeje javaslat született a zenei részlegek gyűjtőkörének egyeztetésére is. Summázva: a tudatosan és tervszerűen gyarapított auditív állománynak fel kell ölelnie a komoly zene tartományából minden korszakot, a jazzt, a népi és a korabeli zenét, a nyelvtanúhoz szükséges hanganyagot, az irodalmi (vers, dráma, széppróza, mese) jellegű, a mozgalmi-politikai és a honismereti, helytörténeti jelentőségű felvételeket. A külföldi szakirodalom még az arányokat is kimondja: a zene 85%, a nyelvtanú 5%, a „beszélt nyelv” (irodalom, stb.) 10%. Szerintem a hazai gyakorlatban — különös tekintettel a helytörténeti, honismereti dokumentumokra — a komoly zene rovására némiképpen módosulnak ezek az arányok.

A *vizuális gyűjtemények* tartalmi összetételének tekintetében szinte teljesen a külföldi (német, amerikai, skandináv, kubai) példákra kell hagyatkoznunk. Ebben az esetben még inkább feltűnnek az itthoni piac fehér foltjai. Éppen ezért csak nagyvonalakban vázolom a gyűjtemény összeállításának lényeges szempontjait.

Az álló- és a mozgóképek — akár egyéni, akár csoportos használatra adjuk őket — ma már nélkülözhetetlen tartozékai a korszerű gyűjteménynek. Illusztrációs és önálló ismeretközlő értékük roppant nagy. A diafilmet például (sietek eloszlítani az aggályokat: nem a régi diafilm-konceptió felmelegítéséről van szó!) kitűnően alkalmazhatjuk a művészet, a történelem, a földrajz, az irodalom, a természet-tudományok, az alkalmazott tudományok ismeretanyagának terjesztésére. Felhasználhatjuk gyermekkönyv-illusztrációk bemutatására, tematikus előadások (például az élővilágról, műszaki újdonságokról) kiegészítésére, helytörténeti jelentőségű események, tárgyi emlékek megörökítésére (kiemelkedő társadalmi rendezvények, a környék flórája, műemlékek, népművészet stb.). Tudomásom szerint a Német Demokratikus Köztársaság könyvtáraiban is kísérleteznek hasonló programokkal. Jó alkalmat teremtet a vizuális dokumentumok használatára a könyvtárban tartott filmbemutató is. Persze a tematikus foglalkozások összeállításakor ügyelni kell az eltérő, igen változatos igényekre, a megfelelő propagandára. Néhány példa: a nevelő-szórakoztató műsorba útleírások, humoros jelenetek, irodalmi dramatizálások és ún. művészfilmek kerülhetnek. Máskor, egy politikai vita kapcsán, dokumentumfilmmel érvelhetünk az elhangzottak mellett vagy ellen. A példák gyarapíthatók, hiszen Magyarországon is a könyvtárak rendelkezésre állnak a tudományokat népszerűsítő, a dokumentum- és a játékfilmek, a tematikus oktató- és rövidfilmek, vagy az egy-egy művészeti korszakot bemutató keretes diafilmek. A feliratos és hangkombinációs filmek beszerzési forrásaira (kölcsönzés, vétel) már utaltam — noha csak áttételesen — a fejezet bevezető részében. Hadd hívjam fel a figyelmet egy, a külföldi könyvtárak gyakorlatában bevált, nálunk azonban még kiaknázatlan lehetőségére: az olvasóval való cserekapcsolat létesítésére. Ez a kapcsolat természetesen kiterjedhet a filmek mellett a hanganyagok cseréjére is. A vizuális gyűjtemény összetételének arányaira ma még korai lenne normákat állítani. Egy alapvető szemponttól azonban nem szabad megfélekedni: az arányok mindenkor az adott hely társadalmi, gazdasági, könyvtári környezetének (például iskolaváros, falu, ipari település, más könyvtárral, művelődési intézménnyel rendelkező település stb.) függvényei. Mindez persze az auditív gyűjteményre is vonatkozik. Végezetül néhány szót a falikepekről, fényképekről, művészeti alkotásokról, reprodukciókról, modellekről, makettekről. A könyvtárak e tekintetben még inkább saját lehetőségeikre, leleményükre vannak utalva. Számítaniuk

Baloldalt: a Békéscsabai Megyei Könyvtár zenei részlege, amely az ország első közművelődési könyvtári zenei részlege volt (MTI Fotó). Jobboldalt: a legújabb, a Medgyesbodzásai Községi Könyvtár zenei részlege, a 19. a Békés megyei zenei részlegek sorában (Gerő Gyula felvétele)

kell a könyvtárhasználók öntevékenységre (fotó-, barkácsolóműhelyek), az intézménnyel kapcsolatban álló képző- és iparművészek alkotásaira, a kereskedelem és a csere útján beszerezhető reprodukciókra.

Az audiovizuális dokumentumok kezelése (tárolás, nyilvántartás, feldolgozás-feltárás)

Noha az audiovizuális dokumentumok formája lényegesen eltér a könyvtár hagyományos (nyomtatott) dokumentumaitól (tekeresforma, kis és nagy méret), kezelésüknél és közreadásuknál ugyanazokat az elveket kell érvényesíteni, mint a könyvek, folyóiratok stb. esetében. A használót vajmi kevésbé érdekli a dokumentum megjelenési formája, mivel a benne rejlő ismeretanyagra kíváncsi. Azt pedig a személe elé kell rakni, hogy megtalálja a polcon, ráleljen a katalógusban. A könyvtárosnak is érdeke, hogy a különféle anyagok lehetőleg egységes rendben, nyilvántartásban szerepeljenek.

A *zenei (vagy auditív) dokumentumok* tárolásának kérdéséhez nincs különösebb hozzátennivalóm (Pethes Ivánnak a cikk jegyzetei között említett munkája részletesen foglalkozik a tárolással). Ki kell térnem viszont a feldolgozás-feltárás alapvető szempontjaira. Az egységesség érdekében állást kell foglalni a szabványmeretű katalóguscédula mellett! Még akkor is, ha az nem tárja fel a szakkönyvtárban megkívánt mértékben és mélységben a művet. Például: a zenei és az ún. beszélt nyelvi anyag feldolgozásában elsődlegesnek a szerző nevét vagy a mű címét kell tekinteni (eltérés természetesen számos esetben — előadó! — lehetséges). A nyelvoktatási hangdokumentumok esetében a téma lehet a rendsző (például orosz nyelv, angol nyelv stb.). A címléírásnak magától értetődően más azonosítási adatot is kell tartalmaznia, amely egyaránt fontos lehet a használónak és a könyvtárosnak. Az állomány nyilvántartásánál, csakúgy mint a nyomtatott dokumentumoknál, a tartalmi, vagyónbiztonsági és statisztikai szempontokat kell figyelembe venni.

Az állományt feltáró katalóguskartonokat külön is tarthatjuk, de a többletmunka kiküszöbölése végett célszerűbb beosztani őket a könyvtár teljes állományát regisztráló katalógusba, valamilyen megállapodás szerinti színű kartonnal megkülönböztetve a többitől. Ugyanezt a megoldást alkalmazhatjuk a kölcsönzés során, kiegészítve esetleg az illető anyag értelemeszerű betűjelével.

A *vizuális dokumentumok* tárlása különböző méretű, de lehetőleg azonos formájú kartondobozokban, fémkazettákban, vagy ún. védőtokokban (formai kivétel a szalagos és a keretes diafilm) történjék. A raktári rend kialakítására két út kínálkozik. A téma — ezen belül forma — szerinti, illetve a mechanikus számsorrend alapján történi csoportosítás. Ez utóbbinak előnye, hogy az elveszés vagy kivonás következtében felszabaduló raktári számok ismét felhasználhatók. A filmek esetében külön

gondot okoz az ún. kísérő anyag (magnetofonszalag, forgatókönyv vagy egyéb írott anyag) egy helyen történő tárolása. Feltétlenül módot kell találni ennek ésszerű megoldására. Az együvértartozás tényét regisztrálni kell, mégpedig megjegyzés formájában a filmről készített katalóguscédulán is.

Jó, ha a katalógus legalább a következő információkat tartalmazza: cím (művészfilmnél a rendező neve), rövid annotáció, forrás, időpont, diafilmnél a képek száma, a film színes vagy fekete-fehér voltának megjelölése, egyéb megjegyzés. A katalóguscédulát, hasonlóan az auditív dokumentumok céduláihoz, érdemes — színnel és jellel megkülönböztetve — az egyesített katalógusban feltárni. Az állomány nyilvántartásának és kölcsönzésének (ez utóbbi külön megfontolást igényel) egyéb vonatkozásai megegyeznek az auditív dokumentumoknál tárgyaltakkal. A művészeti alkotásokon (már amelyiken lehet, nyilvánvaló kivétel például a kisgrafika, kisplasztika, némelyik iparművészeti darab) a műtárgy kevésbé vagy nem látható részére (például a kép hátlapjára, a szobor talapzatának az aljára) karton illeszthető, amely feltünteti a művész nevét, az alkotás címét, a művész rövid életrajzát, esetleg az alkotás keletkezésének történetét. Hasonló, színnel megkülönböztetett, esetleg tárgyi elemzést is adó kartont tegyünk a cédulakatalógusba.

Az állományvédelemmel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy az audiovizuális anyagok (hordozók, rögzítő és közvetítő eszközök) fokozott gondoskodást igényelnek. A vagyonbiztonságot célzó leltári tevékenységen kívül állandó figyelmet kell szentelni a gyűjtemény állapotának. A filmeknél, hanganyagoknál számolni kell az ún. technikai elavulás tényével, az anyagok, eszközök természeténél fogva nagy a használatból adódó megrongálódás veszélye is. Szükség van tehát az anyagok 2—5 évenkénti (esetenként 1 éven belüli) alapos felülvizsgálatára, folyamatos gondozására. Az erősen megrongálódott, az elveszett és elavult anyagokat törölni kell a könyvtár állományából. Az ezzel kapcsolatos eljárás megegyezik a hagyományos dokumentumok kiiktatásának módszerével.

A gyűjteménnyel és a szolgáltatással összefüggő egyéb kérdések

Az állomány nagyságára vonatkozó irányszámok megadásától szándékosan tartózkodtam. A téma annyira új, annyira kötődik az anyagi és kereskedelmi lehetőségekhez, hogy korai volna bármiféle (alsó, felső) határ megvonása. Foglalkoznom kell viszont a költségvetés és az audiovizuális dokumentumok kölcsönzésének problémájával. Az Amerikai Könyvtári Szövetség audiovizuális irányelvei kimondják, hogy az audiovizuális anyagok beszerzésének és szolgáltatásának pénzügyi támogatása a közművelődési könyvtár gazdálkodásának szerves része. A könyvbeszerzési és anyagvásárlási keret legkevesebb 20%-át (!) kell audiovizuális eszközökre szánni (esetünkben: ennyivel kellene a költségvetés összegét megemelni). Gondoskodni kell a megfelelő személyzetről és berendezésről is. Az audiovizuális költségvetésen belül évente 10—15%-ot kell számítani a javításokra és pótlásokra. Ugyanezen irányelvek foglalkoznak az audiovizuális dokumentumok (esetenként eszközök!) kötelező és ingyenes (egyéneknek, csoportoknak, más könyvtáraknak) kölcsönzéséről. Hogy az irányelvek mennyire a valós igényeket szolgálják, Kuba példája bizonyítja: a kubai könyvtárak a reprodukciók kölcsönzésével is foglalkoznak. Tudom, hogy a fentieknek a hazai viszonyokra történő átültetésekor rengeteg problémával: anyagi, szemléleti akadályokkal, a könyvtártípusok szolgáltatási csatornáinak kialakításával stb. kell számot vetnünk. De legalább az elvet hirdessük, mert félok, hogy a könyvtár elmarad a változó világ igényeitől.

Befejezésül: ez a cikk koránt sem a teljesség igényével készült. Feltehetően hiányérzetet is támaszt olvasóiban. Nagyon szeretném, ha vitára, kiegészítésre serkentené az ügyért felelősséget érző, gyakorló könyvtárosokat.

Csobot Attila

I R O D A L O M

Pethes Iván: A fonotéka. NPI, 1970.

Audio-vizuális eszközök és anyagok. Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, 1972.

Urbán László: A zeneműtárak gyűjtőkörének összehangolása. = Könyvtáros, 1972. 1. sz.

Szakmai irányelvek a tanácsi közművelődési könyvtárak távlati fejlesztéséhez. = Művelődésügyi Közlöny, 1972. 11. sz.

Papp István: A „tojás” és ami kikelt belőle. = Könyvtáros, 1975. 7. sz.

Guide-lines for audio-visual material and services for public libraries. Chicago, American Library Association. 1970. (Irányelvek a nyilvános könyvtárak audiovizuális szolgáltatásairól. Kivonat fordítása remélhetőleg hamarosan megjelenik a KMK gondozásában.)

A könyvtárosság helye és a képzés

Mint volt könyvtáros több-kevesebb rendszerességgel olvasom a könyvtári szakajtóban folyó eszmecsereket. Többször lett volna is mondanivalóm, de mind ez ideig nem szántam el magam az írásra. *Tóth Gyula* (Könyvtáros 4. szám) és *dr. Héberger Károly* (Könyvtáros 8. szám) cikke azonban olyan gondolatokat hozott felszínre bennem, amelyek már évek óta kikíváncsoznak belőlem.

Csaknem tízéves könyvtáros múlttal olyan kívülállóként szólok most, aki nem szakadt el teljesen a szakmától: a Kossuth Lajos Tudományegyetem közművelődési tanszékének docenseként könyvtári jellegű kollégiumot is vezetek. (Bevezetés a könyvtár, a közművelődési dokumentáció és az informatikai ismeretek használatába.)

E körülményes bevezető után a tárgyra is térek.

Szakosított képzés kell

Nincs elegendő szakképzett könyvtáros, olvashatjuk és hallhatjuk megannyi forrásból. Nincs kielégítő számú szakképzett népművelő sem, teszem gyorsan hozzá. S hogy bizonyosságát is adjam állításom igazának, szólok arról, hogy tavasz felé egymásután kapjuk a leveleket, amelyekben jó állásokba kérnek népművelőket. Sokan pedig személyesen keresnek meg bennünket fiatal szakemberekért. És hogy nemcsak a tanszékét keresik meg, bizonyítja, hogy már másodszer fordult elő olyan félév az ötödik évben, amikor nem lehetett a számukra előírt kollégiumokat megtartani, mert a hallgatók egyrésze dékáni engedéllyel, más része levelezőnek átváltva állást vállalt, dolgozni ment.

Mivel nincs elég szakember, egyre több a viszonylag jól megfizetett kezdő állás is. S minden bizonnyal így lesz ez mindaddig, amíg a kereslet és a kínálat közötti összhang helyre nem áll. Ez tehát az ügy mennyiségi oldala.

Ugyancsak égető kérdés az is, hogy az összességében kicsiny könyvtáros létszámon belül egyáltalán nincs megoldva a szakkönyvtárosok utánpótlása és képzése. Iskolai könyvtárosokat képző intézmény, vagy a szakosodási lehetőség hiányában az iskolai könyvtárosok többsége is szakképzetlen (l. *T. Szabó Judit* írását a Könyvtáros 5. számában).

A népművelő szakmában ugyancsak szükség lenne olyan szakemberekre, akik a dolgozók iskolájában, ifjúsági szervezetekben, KISZ-felelős tanárként, az irányító apparátusok művészeti előadóiként, stb. működhetnének már e szakmán belül szerzett speciális képesítéssel. Ez a képzés a KLTE-n el is kezdődött, s három — felnőttnevelési, művészeti, valamint ifjúsági — szakosodásra nyújt lehetőséget. Jó lenne, ha a könyvtárosokat képző intézményekben is hasonló kezdeményezésekkel találkozánk —, már nemcsak a tervezésben, hanem a gyakorlatban is. A két rokon szakma között közösek és egyformán sürgetőek a képzés tennivalói. Bármennyire más felkészítést igényel is a népművelő alkat (Héberger), sok a rokon vonás is a két *hivatás* között. Ezért a *szorosabb együttműködés* — minden területen — *gyümölcsözőbb eredményeket hozna.*

Nem véletlenül hangsúlyozom ezt. Úgy tapasztalom ugyanis, hogy *a könyvtárügyön kívüli közművelődési ágak legtöbbje jobb kapcsolatot tudott teremteni a közvéleménnyel, a társadalommal.* Úgy is fogalmazhatnám, hogy kifelé nyitottabb.

Alkalmazkodni az igényekhez

S talán ez hat vissza a képzésre is. Ennek köszönhető, hogy valamivel előbb ismerték fel a népművelőképzés szakemberei, hogy *jobban kell alkalmazkodni a társadalomban jelentkező igényekhez.*

Igy például a könyvtárosképzésen belül is *nagyobb súlyt kellene helyezni az informatikai stúdiumok, a kommunikációelmélet, stb. oktatására.* Hiszen ezzel társadalmi szükségletet elégítenénk ki. Úgy vélem, meg lehet találni az egészséges arányt a régi könyvtárosképzés tartalma és az új igények között. Semmiképpen nem értek egyet azokkal, akik szeretnék eltörölni a hagyományos tárgyakat, például a könyv- és könyvtártörténetet.

Az is fontos, hogy a tartalmi arányok eldöntését elsősorban könyvtárosok végezzék. Nehogy úgy járjunk, mint a képzés szintjéről folyó vitákban történt, amikor szakmán kívüliek (fizikusok, irodalomtörténészek) tudták érvényesíteni

e kérdésben elfogadhatatlan álláspontjukat. (Hogy például nincs szükség egyetemi közművelődési képzésre.)

Az ilyen nézetek érvényesülése egyre jobban megerősíti azt a meggyőződésemet, hogy mi, a közművelődés, a könyvtáros szakma elméleti-gyakorlati szakemberei még mindig *elszigetelten*, „*belterjesen*” *tevékenykedünk*.

Vajon ismeri-e a közvélemény szakmánk értékét, eredményeit, nehézségeit? Méltányolni tudja-e tudatformálási munkánk társadalmi szerepét? Más szóval: propagálja-e magát, legjobb törekvéseit, eredményeit és problémáit a könyvtáros szakma?

Könyvtáros éveim után dolgoztam a művelődés egészét átfogó irányító apparátusban, majd az aspiránsévek után, most mint egyetemi oktató tevékenykedem. Ebben a minőségemben is úgy látom, hogy bár a könyvtári a legjobban kiépített közművelődési hálózat — a közművelődés alapja —, de egyben *a legbelterjesebb szakmák egyike is*.

Többet tud a nagyközönség egy színdarab színrevitelének körülményeiről, mint egy könyvtár rekonstrukciója következtében előállott nehézségekről. Többet egy kórus, népi együttes próbáiról, külföldi útjáról, mint arról a hasznos műhelytevékenységről, ami például egy megyei könyvtár módszertani vagy tájékoztatási részlegében folyik.

Úgy vélem, nem szükségszerűen, de beidegzett rossz gyakorlat következményeként. S nem utolsósorban a befelé fordulás, a zártság miatt is.

Kapcsolatteremtés

A nagyobb kapunyitás a társadalom különféle csoportjaival, rétegeivel való jobb kapcsolatteremtés elősegítésén e szakmák alaposabb megismerését. Mindjárt hozzáteszem: jobb *megbecsülését is*, amire égetően szükség volna. Természetesen nem hivalkodó propagandára gondolok. Am bennünket munkánk eredményeinek megismerése révén becsülnék meg.

Vonatkozik ez a képzésre is. Hiszen ezen a területen is az eredmények a legjobb válaszok a kételkedők számára. Éppen ezért itt ellent kell mondanom Héberger Károlynak (vagy inkább ki kell egészítenem az általa mondottakat). Nem elég ugyanis néhány oktató egy szakképzési forma megindításához. Ha ezen múlna, ez valóban nem tenné próbára a könyvtáros társadalom erejét. (Bár tudományos fokkalal rendelkezőkben nem bővelkedünk.)

Csak a szervezeti oldalt tekintve: a legalapvetőbb feltételek közé tartoznának — a színvonalas oktatógárdán kívül — a megfelelő helyiség, a felszerelés (tanszéki könyvtár, könyvtáros, adminisztrátor) s mindenekelőtt a rosszízű gyámkodás helyett az önállóság. És csupán ezután jöhetnek a tartalmi kérdések, amelyekre írásomban nem térek ki...

Ezek megléte nélkül nem lehet színvonalas képzést teremteni. *Csak az ügyet (a képzést) járattjuk le, ha ilyen vonatkozásban engedményeket teszünk*. Mert nem takarékosági, *nem elsősorban takarékosági*, hanem mindenekelőtt szemléleti problémáról van szó akkor, amikor sokan a közművelődési képzést a nagyobb hagyományú képzéshez mérve huszadrangú kérdésként szeretnék kezelni, és sajnos kezelik is. Egyes tudományágak területén ilyen gátló feltételek egyáltalán nem jelentkeznek. A közművelődés oktatóinak azonban újra és újra meg kell vívniuk napi harcukat az elfogadtatásért, az egyenlő partnerségért.

Ezért is fontos a közművelődési szakmán belül az összehangolt tevékenység, a közvéleménnyel való jobb kontaktus megteremtése és főleg a jó munka. Birtokukban ugyanis nyugodtan vissza tudjuk utasítani a mostohagyermek szerepét. S ne feledjük, erre aligha van jobbkor alkalom, mint a közművelődési határozat után.

Sz. Szabó László

Trojan Marian József ex librise

Komárom megyei tapasztalatok a városkörnyéki községek könyvtári helyzetéről

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 31/1974. sz. határozata értelmében a tatai járás is megszűnt, s a hozzá tartozó települések három város vonzáskörébe kerültek: Tatához 10, Tatabányához 4, Oroszlányhoz pedig 6 község. Az intézkedésre a közigazgatás korszerűsítése keretében került sor, és kapcsolódott a már korábban kimunkált regionális településhálózat-fejlesztési tervhez. A rendelkezés 1975. január 1-vel lépett életbe, és az azóta eltelt idő már lehetőséget nyújt néhány tapasztalat le-
szűrésére.

Erdei Ferenc megállapítása szerint: *A város olyan település, amely önmagában is és vidékével együtt is szervezett és autonóm vezetésű társadalmi egységet alkot, és egyfelől nagyobb számú népességnek a lakóhelye, másfelől vidékére kiható központi funkcióknak a telephelye, s e szerepeknek megfelelő technikai berendezésekkel rendelkezik.* A városnak tehát nemcsak belső (saját lakosságának ellátása), hanem külső funkciói is vannak: közéjük tartozik a városi kultúra eljuttatása vidékre. Ez a funkció mindjobban érvényesülhet a technikai eszközök fejlődésével.

A fenti elvi okfejtést a gyakorlattal szembesítve megállapíthatjuk, hogy a tatai járás megszüntetésével kialakult *három városközpont* már lényegében a járási közigazgatási egység meglétekor is a vonzáskörzetébe vonta a környező községeket. Tata mint régi kulturális központ, Tatabánya és Oroszlány pedig mint dinamikusan fejlődő szocialista városok, amelyek üzemeik révén a bejáró dolgozók nagy tömegén keresztül érvényesítették hatásukat.

Mindhárom város rendelkezik a jelen körülmények között korszerűnek mondható könyvtárral. *Tatabányának „A”, Tatának és Oroszlánynak „B” típusú könyvtára van,* a városok területén pedig „C” és „D” típusú könyvtárak is működnek, melyek irányításával és ellátásával e nagyobb könyvtárak korábban is foglalkoztak.

Az átszervezést igen alapos előkészítő munka előzte meg. Az átvevők tájékoztak

A Tatai Városi Könyvtár felnőtt részlege (MTI Fotó — Bajkor József felvétele)

a községek könyvtári ellátottságáról, személyi helyzetéről, részt vettek a falugyűlésen, testületi üléseken, hogy a helyi problémákkal megismerkedjenek.

A hálózati módszertani feladatok ellátásának csak Tatán voltak meg a személyi feltételei, Tatabánya és Oroszlány esetében áthidaló megoldást alkalmaztak, a hálózati-módszertani könyvtáros beállításának intézményes megoldása a jövő feladata.

A városkörnyéki községek módszertani gondozásának pénzügyi feltételeit oly módon teremtették meg, hogy a tatai költségvetésben korábban szereplő összeget a községek számarányának megfelelően elosztották a városi könyvtárak között. Emellett mind a három város létesített úgynevezett városkörnyéki alapot, amelyben jelentékeny összeget biztosítottak a községek szintre hozására.

Az 1975-ös esztendő vizsgálati elsősorban ténymegállapító jellegűek voltak, és azt célozták, hogy ezek tapasztalatait összesítve a városoknak viszonyítási alapjuk legyen a további munkát, annak stílusát illetően.

A közös rendezvények: író-olvasó találkozók, ismeretterjesztő programok, szellemi vetélkedők, a könyvtári munka népszerűsítése, az olvasóvá nevelés terén alkalmazható propaganda- és szemléltető anyagok terjesztésében, az egységes kölcsönzési rend kialakításában lényeges előrehaladást tettek a könyvtárak. Egy sereg kérdés megnyugtató rendezése azonban még a jövő feladata.

Amíg az ellátás fokozása és színvonalassá tétele érdekében az egész világon a könyvtári integrációra való törekvés a jellemző, addig nálunk az integrált nyilvános könyvtári ellátás kifejlesztését gátolja a könyvtár „saját” intézményként való felfogása, annak csupán a saját közösségbe való kivetítése, az *érdemi együttműködés* különféle ürüggyekkel való *elutasítása*. Ez megmutatkozik a tanácsi közművelődési könyvtárak és az iskolai könyvtárak esetében, de nincs meg a szükséges kapcsolat a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak között sem.

A jelenlegi rendszerben minden könyvtár önállóan gyarapítja állományát, és dolgozza fel az állományába kerülő anyagot. A könyvtárosok nem kellő szakképzettsége, az alacsony tiszteletdíj és a megkívánt színvonalú és mennyiségű munka közötti aránytalanság következménye, hogy nem mindenütt folyik ez a tevékenység a kellő rendszerességgel és szakértelemmel. Olyan rendszer kialakítása volna kívánatos, amelyben az állománygyarapítás és a naprakész feldolgozás a városközpontok könyvtárainak feladata lenne. Ehhez azonban azonos szintre kellene hozni a különböző községi könyvtárakat mind a törzssanyaggal való ellátottság, mind a beszerzésre fordítható összegek tekintetében. Vagyis arra kell törekedni, hogy a *város és környéke egy könyvtári ellátási hálózatba szerveződjenek*, s ennek az egységnek valóságos központja legyen a városi könyvtár. Ezek az ellátási egységek éppen ezekben a városkörnyéki körzetekben alakulnak ki legelőször.

A városok és a vonzáskörükbe tartozó községek könyvtári, valamint egyéb közművelődési kapcsolatainak megfelelő volta még jó ideig a közlekedés függvénye is marad. Érdemes megfontolni: jó dolog-e az, hogy miközben a város és a falu közötti különbségek eltüntetésén fáradozunk, a kultúra ma mégis sokkal többet kerül falun, mint városban? A Tata, Tatabánya és Oroszlány vonzáskörzetébe tartozó községek kb. 10 km-es távolságra vannak városuktól. Ekkora távolság a városokban 1–2 Ft-ért bejárható, a falusiak viszont 5,60 Ft-ot fizetnek ugyanezért az utért (most a közlekedés sűrűségéről és a főként az esti órákban mutatkozó egyéb utazási problémákról nem is beszélünk).

Tapasztalataink szerint a városok igyekeznek jó gazdái lenni a vonzáskörzetükbe tartozó községeknek. Tudomásul kell vennünk, hogy ma a *város elsősorban azzal szolgál javukra, ha önmagát fejleszti*, és ezen keresztül teremti meg a vonzásában élő kisebb településeknek is az egyre magasabb színvonalú szolgáltatásokat az élet minden területén. Erősítenünk kell azonban a művelődés távolabbi órhelyeit is, mégpedig szakmai tanácsadással, erkölcsi és anyagi támogatással egyaránt. Mert hiába lesznek mind fényesebbek a városok, ha a falvak kis mécsesei kialszanak, sötétebb lesz a művelődés ege.

Csukly László

Andraskó Károly metszete

A munkahelyi közművelődés központja

Könyvre alapozott, olvasással át- meg átszótt közművelődés. Szakmai közhely? Az, ha csak beszélünk róla. De sokkal több ott, ahol tesznek is érte. Például Debrecenben, a 6-os Volán Vállalatnál, amelynek szakszervezeti könyvtára a munkásművelődés valóságos bázisává fejlődött.

„A könyvtár a munkahelyi művelődés központjává a megnövekedett közművelődési feladatok támpontjává szeretne válni, megtartva legfontosabb feladatát, az olvasás népszerűsítését” — olvassuk a vállalat 1975/76. évi közművelődési munkatervében. E tervet a könyvtár vezetője *Papp Lajosné* állította össze, akit nem kell bemutatnunk a Könyvtáros olvasóinak. Márciusban ő maga számolt be a lap hasábjain, miként szervezte és vezeti — eredményesen — a vállalat szakmunkástanulójának könyvbarát-klubját. 1969 óta áll a könyvtár élén, amely akkor egy 9 négyzetméteres, ablaktalan fülke volt, s ma 47 négyzetméter alapterületű, korszerűen berendezett könyvtár fogadja az 1700-as létszámú üzem 38 százalékát kitevő csaknem 700-as olvasótáborát. (Sajnos, ez az alapterület kisebb a minimális térigénynél, emiatt már kinőtték az új helyiséget is, ahová időközben a műszaki könyvtár is került.) A távoli munkahelyeken dolgozóknak megszervezte az 5 egységből álló letéti könyvtárhálózatot, s ebben az évben 51 ezer forintért vásárolt könyvet a 12 ezer kötetet számláló könyvvállomány gyarapítására.

Mi készítette *Papp Lajosné*t arra, hogy „vállára vegye” az üzemi közművelődés egészének gondját-baját?

A szakmunkástanulók könyvbarát-klubjában kezdte. Miközben a fiatalokkal foglalkozott, nap mint nap tapasztalta, hogy munkája nem hiábavaló fáradozás: a klub fiataljai szépen elindultak a művelődés, az önművelés útján. (Oklevél a falon: A Volán Vállalat szakmunkástanulók könyvbarát-klubjának csapata a debreceni Kaleidoszkóp — közművelődési vetélkedő — városi döntőjén I. helyezést ért el.) Ugyanakkor látnia kellett, hogy a felnőttek alig művelődnek, a szocialista brigádok is megrekedtek a közös mozi, közös színházlátogatás szokványos programjánál. (S még ezek teljesítése is nehezen ment a szinte dolgozóként változó munkakezdes, -végzés miatt. Közlekedési vállalatról van szó!) Arra gondolt, ha a fiataloknál bevált a klub, mint a közös művelődés kerete, meg lehetne próbálkozni vele a szocialista brigádoknál is. Így fogalmazódott meg a munkaterv egyik sarkalatos pontja: szeptembertől működni kezd a szocialista brigádok klubja. Valójában előadás-sorozatról van szó, hiszen a mintegy 1300 brigádtagot nem is lehetne „valódi” klubba szervezni. Egy-egy előadásra 20—30 főnyi közönségre számít. Több nem is férne be a könyvtárba. Mert, és ez a legfontosabb, minden rendezvénynek a könyvtár nyújt otthont. Itt azután a látogatókat az előadás témájához kapcsolódó könyvkiállítás fogadja, s az előadó kitér a téma irodalmára, ahogy ez már könyvtári rendezvényeken lenni szokott. Maga a könyvtári környezet is, ahová a részt vevők némelyike egyébként talán el sem jutna, remélhetőleg ösztönzőleg hat az olvasási kedv felébredésére.

Mutatóba felsorolunk néhányat a tervezett programokból:

A piramisok titka (Az ókori Egyiptom). *A világ térképe előtt* (külpolitika). *Zenéről mindenkinek* (opera-keresztmetszetek, a dzsessz közelről, népdalest) stb.

A könyvtárvezető természetesen arról is tudott, hogy az üzemben KISZ-klub működik. Miért ne ajánlhatna e klubnak is jó programokat? Íme, néhány: *Kalandorok kíméljenek* (A házassági hirdetésekről), *Pillantás a kulisszák mögé* (Ismerkedés a színészek munkájával), *Három tavasz* (1848, 1919, 1945). A szakmunkástanulók könyvbarát-klubjának idei programtervezete szintén része a munkatervnek. Ennek ismeretére nem térünk ki, azt azonban hangsúlyozzuk, hogy valamennyi rendezvény a változatlan célt szolgálja: ösztönözni a fiatalokat az önművelésre, kibontakoztatni bennük a személyes alkotókedvet.

Olvashatunk a munkatervben üzemi képzőművészeti kiállításokról (egyét éppen látogatásunk idején nyitottak meg), különféle dolgozói rétegeknek szánt vetélkedőről stb.

Nincsenek fehér foltok

Mindezt megszervezni, de még irányítani sem képes egyetlen ember. S különösen nem a könyvtáros, ha — mint *Papp Lajosné* is leszögezi a munkaterv előszavában — változatlanul az olvasás népszerűsítését, azaz a közvetlen könyvtári tennivalók maradéktalan ellátását tekintti legfontosabb feladatának.

Utaltunk már arra, hogy valamennyi művelődési program, rendezvény így vagy úgy kapcsolódik a könyvhöz, sőt például a szocialista brigádok és a szakmunkástanulók klubjának rendezvényeit is a könyvtárban tartják meg. Ennyiben tehát köz-

vetlen könyvtári célokat szolgál a munkaterv csaknem minden pontja. Marad a szervezés, ami ugyancsak munka-, s főleg időigényes tevékenység. Am ahol kiépültek a kapcsolatok a könyvtár és munkahelyi környezete, az illetékes mozgalmi, gazdasági stb. szervek között, ott ez sem gond.

Kiépültek és funkcionálnak a Volán Vállalat könyvtárának kapcsolatai is. Ennek bizonyosságául idézzük néhány vezető szavait, amelyek egyben arra is választ adnak, megalapozott volt-e a könyvtáros elképzelése, mikor üzemi közművelődési tennivalókat vállalt.

Dányádi Emil, az üzemi pártbizottság titkára elmondotta, hogy ismeri és nagyra értékeli a könyvtár szerepét a dolgozók művelődésében. Különösen értékes az a segítség, amelyet az általános iskolát végző dolgozóknak nyújt: nemcsak a kötelező és az ajánlott irodalmat adja kezükbe, hanem előadásokat rendez számukra a tananyaghoz kapcsolódó témákról. Tud olyan esetről is, hogy például az egyik dolgozó egyetemi hallgató fiának könyvtárközi kölcsönzéssel Pestről szakkönyveket szerzett meg, amelyekhez a város nagy könyvtáraiban a diák nem tudott hozzájutni. (Nekünk meg az tetszett, hogy a pártbizottság titkára ennyire tájékozott a könyvtár ügyeiben.) Természetes ezek után, hogy a pártszervezet támogatására mindenben számíthat a könyvtár, úgyszintén a műhelybizottság segítségére is.

Szatmári Lajos műhelybizottsági titkár szerint náluk nincs formális könyvtári tagság: Az olvasás már annyira közügygé vált, olyan nagy az érdeklődés a könyvek iránt, hogy akinél könyvet látnak, munkatársai menten kifaggatják milyen, érdemes-e elolvasni. Ugyanő hangsúlyozta a brigádvezető példamutatásának fontosságát. Ha maga nem olvas, ne várja, hogy társai szaladni fognak a könyvtárba.

Hasonlóan vélekedett *Illyés János*, a Stephenson kazánkovács brigád vezetője is. Ő azt húzta alá nyomatékosan, hogy a brigádvezetőnek tudnia kell, mit melyik brigádtagnak ajánljon a művelődési programokból. Figyelembe kell venni a dolgozó „szellemi kapacitását” — mondotta.

Barna Endrével, a szakmunkástanulók oktatójával a várakozásnak megfelelően indult a beszélgetés. A tanulók 65—70 százaléka olvas, a toborzásról a könyvbarát-klub lelkes tagjai gondoskodnak. Viszont kiderült, hogy a szerelőkkel (felnőttek) baj van. Nem járnak továbbképzésre, nem olvasnak szakkönyvet, noha a műszaki könyvekhez a közös könyvtárból könnyen hozzájuthatnának. Ezt hallván döntés született: valamennyi illetékes, természetesen a könyvtáros is, közösen megvizsgálja, mit lehet tenni a szerelők szakkönyv olvasására, hogy azok felébredésére. (Ez az együttgondolkodás önmagában is jellemző, nagyon jó dolog.)

Végül a műszaki könyvek kapcsán idézzük a műszaki fejlesztési osztály egyik dolgozójának, a *könyvtári összekötőnek* megállapításait. A szakkönyv mindennapi munkaeszköz a műszaki értelmiségiek számára — mondotta. Mégis téved, aki azt gondolja, hogy a műszakiak csak ezeket forgatják. Osztályán minden 10 dolgozóból 7 rendszeresen kölcsönöz szépirodalmi és egyéb, nem szakmájába vágó ismeretterjesztő könyveket. (Egyszer érdemes volna megvizsgálni, van-e a műszakiak szépirodalom-olvasásában szerepe a két könyvtár közös helyiségben, közös könyvtárossal való működtetésének.)

Kappelmayer Antal KISZ-titkár jól tudja, hogy a fiatalok művelődésének egyik legfontosabb irányítója a KISZ. A vezetőség el is követ mindent, hogy a tagok eljussanak a könyvtárba, olvassanak. Az új munkaterv rájuk is gondolt, ezért bizonyos abban, hogy az érdekesnek ígérkező előadások sok fiataalt fognak vonzani. Külön kiemelte, hogy a szakmunkástanulók klubjának volt, „kiöregedett” tagjai mennyivel műveltebbek s tevékenyebbek, mint a többiek. Szívesen elvállalnak megbízásokat, s azokat pontosan teljesítik. Legutóbb például ők szervezték az egyik klubestet.

*

Nem szoktunk könyvtárosokat arra ösztönözni, hogy erejükön felül vállaljanak részt könyvtáron kívüli munkákból. Ennek törvényszerűen a könyvtár látja kárát. Álláspontunk változatlan. Amit a debreceni VOLÁN-nál tapasztaltunk, más tanulsággal szolgál: Annak példája, hogyan értelmezze helyesen a könyvtáros a könyvtár és az egyéb közművelődési tevékenységek viszonyát, hogyan terjesztheti ki a könyvtár vonzását minél nagyobb körre. S nem utolsósorban példa a jól kiépített kapcsolatok fontosságára. Ezek erősítik fel munkájának hatáskörét.

Simay Norbert

A kulturális miniszter és a pénzügyminiszter 3/1975. /VIII. 17./ KM-PM számú együttes rendelete

a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló szabályzat kiadásáról

Az 1020/1975. (VIII. 3.) Mt. h. számú határozat 2. pontjában foglalt felhatalmazás alapján — az érdekelt miniszterekkel, országos hatáskörű szervek vezetőivel, valamint a Minisztertanács Tanácsi Hivatalának elnökével és a Szakszervezetek Országos Tanácsával egyetértésben — a következőket rendeljük:

1. §

(1) Az állami szervek (vállalatok, intézmények, intézetek), a tanácsok, a társadalmi szervezetek, továbbá a fegyveres erők és a fegyveres testületek könyvtárainak az e rendelet mellékletét képező Szabályzat szerint kell állományukat ellen-

Dr. Marczali László sk.,
kulturális miniszterhelyettes

Madarasi Attila sk.,
pénzügyminisztériumi államtitkár

SZABÁLYZAT

a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból törlésről

I. Fejezet

Általános rendelkezések

1. §

(1) A szabályzat alkalmazásában könyvtári dokumentumnak kell tekinteni (a továbbiakban: dokumentum) a könyvtár feladatainak ellátásához szükséges tudományos, oktatási, művészeti, közművelődési vagy történeti értékű könyvet, folyóiratot, egyéb kiadványt, illetőleg minden szöveg-, kép-, adat- és hangrögzítést, kivéve az irattári jellegű levéltári anyagot. A könyvtár dokumentumainak összessége a könyvtári állomány.

(2) A szabályzat rendelkezései nem vonatkoznak azokra a dokumentumokra, amelyeket a könyvtár átmeneti időtartamra (legfeljebb három évre) szerez be (a továbbiakban: időleges megőrzésre beszerzett dokumentumok).

(3) Az időleges megőrzésre beszerzett dokumentumok körét, valamint ellenőrzésük és állományból törlésük módját a könyvtári együttműködési rendszer, hálózat (a továbbiakban együttesen: együttműködési rendszer) szervezeti és működési szabályzatában, ennek hiányában a könyvtár szervezeti és működési szabályzatában kell — a hatályos jogszabályok és az irányelvek figyelembevételével — megállapítani.

(4) A szabályzat alkalmazásában a könyvtár fenntartó szerve (a továbbiakban: fenntartó)

a) tanácsi könyvtár esetében a könyv-

őrizniük (leltározniuk), valamint a könyvtári állományból a nyilvántartásba vett tárgyat törölniük.

(2) A szabályzatot a Művelődésügyi Közlönyben, valamint a Pénzügyi Közlönyben kell közzétenni.

2. §

Ez a rendelet a kihirdetése napján lép hatályba; rendelkezését 1975. szeptember hó 1. napjától kell alkalmazni; ezzel egyidejűleg a 11—2—49/1953. (Np. K. 19.) Np. M., a 175/1960. (M. K. 21.) MM számú utasítás, továbbá a 110/1969. (P. K. 20.) PM számú utasítás mellékletének D/5 pontja hatályát veszti.

tár közvetlen irányítását végző tanács végrehajtó bizottságának művelődésügyi feladatot ellátó szakigazgatási szerve,

b) önálló költségvetési intézményként működő könyvtár esetében a könyvtár felügyeleti szerve,

c) egyéb könyvtár esetében az a szerv (vállalat, intézet, intézmény), illetőleg társadalmi szervezet, amelynek költségvetésében a könyvtár működésével járó személyi és dologi kiadások biztosítva vannak.

(5) Ha a könyvtárat több szerv közösen tartja fenn, illetőleg működésének költségeihez több szerv járul hozzá, fenntartónak — a szabályzat alkalmazásában — a könyvtár működtetését ellátó szervet kell tekinteni.

2. §

(1) A könyvtár köteles minden dokumentumáról — a számvitel rendjéről szóló 1968. évi 33. számú törvényerejű rendelet 3. és 6. §-aiban foglalt rendelkezésekkel összhangban — folyamatosan és időrendben olyan állománynyilvántartást (leltárt) vezetni, amelynek alapján az állomány egészének a darabszáma és értéke, továbbá az egyes dokumentumok értéke bármikor megállapítható és ellenőrizhető.

(2) A könyvtár állományához tartozó valamennyi dokumentumon fel kell tüntetni az állomány-nyilvántartás (leltár) sorsszámát.

(3) A könyvtári dokumentumok egyedi vagy összesített nyilvántartású dokumentumok.

(4) Az egyedi nyilvántartású dokumentumokról olyan állomány-nyilvántartást (leltárt) kell vezetni, amely

— tartalmazza a dokumentum egyedi azonosíthatóságához szükséges adatokat,

— tájékoztat a dokumentumok beszerzésének idejéről és módjáról,

— feltünteti a dokumentumok beszerzési árát, illetőleg a becsértékét, valamint

— tartalmazza a dokumentum állományból törlésére vonatkozó utalást.

(5) Az összesített nyilvántartású dokumentumokról — amelyeket a könyvtárnak nem címek szerint, hanem csak darabszám szerint (sommásan) kell nyilvántartásba venni — a (4) bekezdésben foglalt rendelkezésektől eltérően olyan nyilvántartást (leltárt) kell készíteni, amely tartalmazza

— az azonos időpontban, azonos módon és azonos helyről beszerzett dokumentumok jellegének megnevezését és a dokumentumok darabszámát,

— e dokumentumok beszerzésének idejét és módját,

— e dokumentumok beszerzési árát, illetőleg becsértékét, valamint

— a dokumentumok meghatározott részének állományból törlésére vonatkozó esetleges utalást.

(6) A dokumentumok becsértékét a könyvtár — az antikvár-forgalmi érték figyelembevételével — állapítja meg.

(7) Az összesített nyilvántartásba vehető dokumentumok körét a könyvtári együttműködési rendszer szervezeti és működési szabályzata, ennek hiányában a könyvtár szervezeti és működési szabályzata határozza meg.

II. Fejezet

A könyvtári állomány ellenőrzése (leltározása)

3. §

(1) A könyvtári állomány ellenőrzése (a továbbiakban: leltározás), valamint állomány-nyilvántartásból való törlése egyaránt a könyvtári leltár (állomány-nyilvántartás) alapján történik (2. §).

(2) A könyvtári állomány leltározásának módja mennyiségi felvétel, amelynél az összehasonlítást a nyilvántartások alapján a felvétel alkalmával kell végrehajtani, úgy, hogy a leltározás során az állomány tételesen kerüljön a nyilvántartásokkal összehasonlításra.

(3) A könyvtári állomány leltározása

a) jellege szerint: időszaki vagy soron kívüli (4—5. §),

b) módja szerint: folyamatos vagy fordulónapi (6. §),

c) mértéke szerint: teljes körű vagy részleges (7. §).

4. §

(1) Az időszaki leltározást a muzeális értékű dokumentumok (26. §), valamint a (3) bekezdésben meghatározott könyvtárak kivételével

— a 10 000 vagy ennél kevesebb könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 2 évenként,

— a 10 001—25 000 könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 3 évenként,

— a 25 001—75 000 könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 5 évenként,

— a 75 001—250 000 könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 8 évenként,

— a 250 001—1 000 000 könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 12 évenként,

— az 1 000 000 könyvtári egységénél nagyobb állományú könyvtárak 16 évenként kötelesek elvégezni.

(2) A könyvtár muzeális értékű dokumentumainak időszaki leltározását a 27. §-ban foglaltak szerint kell végrehajtani.

(3) A vállalati szákkönyvtárak állományát a leltározási, mérleg- és mérlegbe-számoló-készítési kötelezettségről szóló hatályos rendelkezések szerint kell leltározni.

(4) Ha a könyvtárnak fiókkönyvtára, letéti könyvtára, kölcsönzőhelye (a továbbiakban együttesen: kölcsönzőhely) működik, amelyet a könyvtár (a továbbiakban: ellátó könyvtár) a saját állományából lát el, a kölcsönzőhely leltározását — az (1) bekezdés rendelkezései alapján — az ellátó könyvtár állományától függetlenül kell elvégeznie.

(5) A szabályzat alkalmazásában könyvtári egység

a) könyvek esetében a kötet,

b) folyóiratok és egyéb időszaki kiadványok esetében

— a bekötött időszaki kiadványok körében a kötet,

— a bekötetlen időszaki kiadványok esetében a kötési egység,

c) mikrofilm esetében a címleírási egység (mű, mű részlete),

d) minden más dokumentum esetében a darab.

5. §

(1) Az időszaki leltározáson kívül a könyvtár köteles soron kívüli leltározást tartani, ha az állományban elháríthatatlan esemény (vis maior) vagy bűncselekmény károkat okozott. Ilyen esetben csak az állomány károsodott részére kell a leltározást kiterjeszteni.

(2) Az (1) bekezdésben szabályozott eseten felül a könyvtár fenntartója soron kívüli leltározást csak abban az esetben rendelhet el, ha

a) azt a könyvtár vezetőjének személyében bekövetkezett változás miatt indokoltnak tartja, vagy

b) a könyvtárban olyan (elhelyezési stb.) körülmények állnak fenn, amelyek folytán a társadalmi tulajdon védelme nincs kellően biztosítva.

A b) pontban említett esetben a soron kívüli leltározást a könyvtárnak csak arra a raktárára, raktárrészlegére, gyűjteményére, tárára (a továbbiakban együttesen: részleg) kell kiterjeszteni, amelynek ellenőrzését a fennálló körülmények indokolják.

(3) A könyvtárvezető személyében bekövetkezett változás esetén a fenntartó köteles a leltározást elrendelni, ha a könyvtárat egy személy kezeli (a továbbiakban: egyszemélyes könyvtár).

(4) Ha a könyvtárvezető személyében az általános gyűjtőkörű országos jellegű tudományos könyvtárak, valamint az országos jellegű tudományos szakkönyvtárak esetében következik be változás, a soron kívüli leltározás elrendeléséhez a kulturális miniszter előzetes hozzájárulása szükséges.

6. §

(1) A folyamatos leltározást a könyvtár az állomány részlegeiben egymás után és valamennyi dokumentumra kiterjedően meghatározott időtartam alatt, a könyvtári szolgáltatások szüneteltetése nélkül bonyolítja le.

(2) A fordulónapi leltározást meghatározott nappal (fordulónappal) kezdődően és a fennálló állapotnak megfelelően kell a könyvtárban — a (3) bekezdésben meghatározott könyvtár kivételével — végrehajtani. A fordulónapi leltározás időtartama alatt a könyvtári szolgáltatások szüneteltethetők.

(3) A 75 000-nél több könyvtári egységgel rendelkező könyvtár fordulónapi leltározást nem végezhet.

7. §

(1) A teljes körű leltározás a könyvtár állományának egészére kiterjed.

(2) A részleges leltározás a könyvtár egy vagy több részlegének teljes állományára terjed ki.

(3) A részleges időszaki leltározás során ellenőrzésre kerülő dokumentumok száma — a 250 000-nél több könyvtári egységgel rendelkező könyvtár esetén a teljes állomány 10%-ánál,

— a 250 000-nél kevesebb könyvtári egységgel rendelkező könyvtár esetében a teljes állomány 20%-ánál kevesebb nem lehet.

(4) A könyvtárban legalább minden második időszaki leltározáskor teljes körű állományellenőrzést kell végrehajtani, kivéve a vállalati szakkönyvtárakat, valamint a muzeális értékű állományrészeket, amelyekben minden alkalommal teljes körű leltározást kell végezni.

(5) Amennyiben a leltározás alatt a kölcsönzési szolgáltatások nem szünetelnek, a könyvtárnak biztosítania kell, hogy egy dokumentum csak egyszer kerüljön felvételre.

8. §

A leltározáshoz a könyvtárnak leltározási ütemtervet kell készítenie, amit a fenntartó hagy jóvá. A leltározási ütemtervnek tartalmaznia kell

— a leltározás lebonyolításának módját (folyamatos vagy fordulónapi),

— a leltározás kezdő időpontját, időtartamát, valamint a záró jegyzőkönyv (11. §.) előterjesztésének időpontját,

— a leltározás mértékét (teljes körű vagy részleges),

— részleges leltározás esetén az ellenőrzésre kiválasztott részlegek megnevezését, továbbá mind a teljes, mind a részleges leltározás esetén az egyes részlegek ellenőrzésének időrendjét,

— a leltározás munkálataiban résztvevő (irányító, felvevő, ellenőrző) személyek nevét.

9. §

Az egyedi nyilvántartású dokumentumok leltározása mindig tételesen (a könyvtári egységek számának, a címeknek és a leltári jelzetnek az együttes figyelembevételével) történik.

10. §

(1) A leltározásban legalább két személynek kell részt venni.

(2) Amennyiben a könyvtárat egy személy kezeli, a fenntartó köteles a könyvtáros mellé a leltározás időtartamára lehetőleg könyvtárosi szakképesítéssel rendelkező munkatársról gondoskodni.

(3) Azokat a dokumentumokat, amelyeket a könyvtár kikölcsönzött (ideértve a könyvtárközi kölcsönzést is), vagy fordításra, kötetésre, restaurálásra, másolatásra, letétbe adott át — és az átadás megtörténtét szabályszerűen igazolni tudja — a leltározás során meglévő dokumentumnak kell tekinteni.

(4) Leltározás címen a könyvtári szolgáltatások szüneteltetésére vagy csökkenésére csak a 6. §-ban, továbbá a 176/1973. (M. K. 22.) MM számú utasításban foglalt rendelkezések figyelembevételével kerülhet sor.

11. §

(1) A leltározás befejezésével haladéktalanul jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyben fel kell tüntetni

a) a leltározás jellegét (időszaki vagy soron kívüli),

b) a leltározás számszerű végeredményét, ideértve a nyilvántartások alapján

kiszámítható névleges állományra, a leltározáskor mutatkozó tényleges állományra, a hiány vagy a többlet mennyiségére és értékére vonatkozó összesített adatokat (a leltékként őrzött dokumentumra — 30. § — az említett adatokat a jegyzőkönyvben elkülönítve kell feltüntetni), végül

c) az egyedi nyilvántartású dokumentumok esetében a hiányzó, illetőleg a többletként jelentkező dokumentumok tételes felsorolását a b) pont szerinti részletességgel, az összesített nyilvántartású dokumentumok esetében pedig a hiányzó vagy többletként jelentkező dokumentumok összesített (dokumentumfajták szerinti) megjelölését.

A jegyzőkönyvet annak elkészülte után három napon belül három példányban meg kell küldeni a fenntartónak.

(2) A jegyzőkönyvhöz csatolni kell a 8. §-ban meghatározott leltározási ütemtervet.

(3) A jegyzőkönyvet a könyvtár vezetője írja alá. A könyvtár vezetésében bekövetkezett változáskor lebonyolított leltározás (5. §) esetén a jegyzőkönyvet mind az új, mind a korábbi könyvtárvezetőnek alá kell írnia.

(4) A leltározásról felvett jegyzőkönyvben megállapított hiány, illetőleg többlet okait a könyvtár köteles a jegyzőkönyv felvételétől számított 30 napon belül kivizsgálni. Egyben — a felelős személyek felelősségrevonása mellett (13. §) — intézkedni kell az előidéző okok lehetőség szerinti megszüntetésére. A vizsgálat eredménye alapján szükséges intézkedéseket a könyvtár vezetője haladéktalanul köteles megtenni.

(5) A (4) bekezdésben megállapított határidő alól kivételes esetekben az általános gyűjtőkörű országos jellegű tudományos könyvtárak, valamint az országos jellegű tudományos és szakkönyvtárak tekintetében a kulturális miniszter felmentést adhat.

(6) Az együttműködési rendszerekhez tartozó könyvtáraknál tartott leltározáskor a fenntartó köteles a jegyzőkönyv két példányát — a kézhezvételtől számított 8 napon belül — az illetékes központi feladatkörű könyvtárnak (hálózati központ, a továbbiakban: központi feladatkörű könyvtár) megküldeni. A jegyzőkönyvre az illetékes központi feladatkörű könyvtár a kézhezvételtől számított 15 napon belül észrevételeket tehet.

12. §

A leltározás során többletként jelentkező dokumentumokat gyarapodásként kell nyilvántartásba venni. Gyarapodásként kell nyilvántartásba venni a könyvtár állományából egyszer már törölt, de később előkerült dokumentumokat is.

13. §

(1) A leltározás alkalmával mutatkozó hiány esetén a könyvtár vezetőjét felelősségre kell vonni, ha

a) bizonyíthatóan nem tartotta, illetőleg nem tartatta meg a könyvtári nyilvántartási, kezelési, használati, működési szabályokat,

b) nem hívta fel adott esetben írásban a fenntartó figyelmét arra, hogy a könyvtár állománya károsodásnak van kitéve,

c) egyéb vétkes köteleességszegést követett el,

d) a hiány a 24—25. §-okban meghatározott mértéket meghaladja.

(2) Felelősségrevonás esetén a fenntartó köteles megvizsgálni, hogy a felelősség a könyvtárvezetőn kívül még kit és milyen mértékben terhel, illetőleg a könyvtárvezető vétlensége esetén terhel-e más könyvtári dolgozót felelősséggel.

(3) Ha a hiány kapcsán bűncselekmény elkövetésének gyanúja merül fel, büntető feljelentést kell tenni.

III. Fejezet

Kivezetés (törlés) az állomány-nyilvántartásból

14. §

(1) A könyvtár állomány-nyilvántartásából a dokumentumokat

a) selejtezés, vagy

b) egyéb ok

címén szabad kivezetni (törölni), a 15—25. §-okban foglalt rendelkezések szerint. Szakszervezeti könyvtárak esetében bármilyen címen való kivezetéshez (törléshez) a fenntartó előzetes hozzájárulása szükséges.

(2) A könyvtár állományában meglevő, de a könyvtár rendeltetésszerű feladatainak ellátására alkalmatlanná vált dokumentumok selejtezés esetén való kivezetésére (törlésére)

a) tervszerű állományapasztás során (15—17. §), vagy

b) természetes elhasználódás folytán (18. §) kerülhet sor.

(3) A könyvtár állományából hiányzó dokumentumok egyéb okból a következő címeken vezethetők ki:

a) elháríthatatlan esemény [19. § (1) bekezdése],

b) bűncselekmény [19. § (2) bekezdése],

c) behajthatatlan követelés [21. § (3) bekezdése],

d) pénzben megtérített követelés (21. § (2) bekezdése, 25. § (6) bekezdése),

e) megengedhető hiány (káló) kapcsán [23. § (1) bekezdése],

f) normán felüli hiány [23. § (2) bekezdése, 25. § (6) bekezdése].

(4) A muzeális értékű dokumentumok törlésére a 29. §-ban foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni.

15. §

(1) A tervszerű állományapasztás a könyvtár rendeltetészerű feladatainak ellátására elsősorban tartalmi szempontból alkalmatlanná vált dokumentumoknak az állományból folyamatosan történő kivonását jelenti.

(2) Tervszerű állományapasztásra akkor kerül sor, ha

a) a dokumentum tartalmilag elavult, a benne foglalt ismeretanyag tudományos vagy világnézeti szempontból meghaladottá vált, vagy

b) a dokumentum iránti olvasói igény csökkenése miatt a példányszám egy része fölöslegessé vált, vagy

c) a dokumentum egészéről (feltéve, hogy azt másolata is érdemben pótolhatja) a könyvtár által tartós megőrzésre nyilvántartásba vett másolat készült, vagy

d) a könyvtár gyűjtőköre módosult.

(3) Az olyan dokumentumokat, amelyekkel kapcsolatban a könyvtárnak megőrző feladatot — (4) bekezdés — kell ellátnia, legalább egy példányban akkor is meg kell tartani a könyvtárban, ha azok a (2) bekezdés a) pontjában megjelölt dokumentumok körébe tartoznak.

(4) A könyvtár megőrző feladatán a tudományos, történeti kutatások szempontjából jelentős, a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott dokumentumoknak az állományban való végleges megtartását kell érteni.

16. §

(1) Az állományapasztásra szánt dokumentumok körében — azok tartalmi ismervei alapján — a következő két kategóriát kell megkülönböztetni:

a) az 1949 után belföldön nagy példányszámban megjelent, tartalmilag elavult dokumentumok;

b) az egyéb dokumentumok.

(2) Az (1) bekezdés a) pontjában említett dokumentumokat a könyvtár vezetője ipari felhasználásra eladhatja. Az értékesítéshez előzetesen meg kell szerezni

a) tanácsi közművelődési könyvtár esetében a megyei könyvtár igazgatójának, iskolai könyvtár esetében az iskolai könyvtárak megyei szakfelügyelőjének szakmai javaslata alapján a fenntartó,

b) felsőoktatási intézmény könyvtárhálózatához tartozó tagkönyvtár esetében a központi könyvtár igazgatója,

c) az a)–b) pontban nem említett könyvtár esetében a fenntartó engedélyét.

(3) Ha az (1) bekezdés a) pontjában említett dokumentumokat a könyvtár nem ipari felhasználás céljából értékesíti, hanem más módon kívánja hasznosítani, a 17. §-ban meghatározott eljárást kell követni.

17. §

(1) A 16. § (1) bekezdés b) pontjában említett dokumentumokat a könyvtár más könyvtárak számára

— megvételre, vagy

— más kiadványokkal történő kicserélésre, vagy

— térítés nélküli átvételre

a központi feladatkörű könyvtár útján — ennek hiányában az Országos Széchényi Könyvtár Könyvelosztója útján — köteles felajánlani.

(2) Az (1) bekezdésben szabályozott eljárást követően visszamaradó, más könyvtárak által nem igényelt fölösleges dokumentumokat a könyvtár az állami könyvkereskedelemnek megvételre köteles felajánlani.

(3) Azokat a fölösleges dokumentumokat, amelyeket sem más könyvtár, sem a könyvkereskedelem átvenni nem kíván, a könyvtár — a 7/1968. (II. 4.) PM számú rendelet 4. §-ának (6)–(8) bekezdéseiben foglaltak figyelembevételével — magánszemélynek is eladhatja. E rendelkezés alkalmazásában magánszemélynek kell tekinteni a közkönyvtárnak nem minősülő könyvtárat is.

(4) Az (1)–(3) bekezdésekben meghatározott módon eladásra vagy átadásra nem kerülő fölösleges dokumentumokat a könyvtár — a fenntartó egyidejű tájékoztatása mellett — ipari hasznosításra adhatja el.

18. §

(1) A dokumentum természetes elhasználódásán a dokumentum rendeltetészerű használatra alkalmatlanná válását (elrongyolódás, megcsonkulás stb.) kell érteni.

(2) Természetes elhasználódás címén a dokumentumoknak az állomány-nyilvántartásból való kivezetését (törlését)

a) egyszemélyes könyvtár esetén a fenntartó,

b) minden más esetben a könyvtár vezetője engedélyezi.

A b) pontban szabályozott esetben a fenntartót az engedélyezéssel egyidejűleg tájékoztatni kell.

19. §

(1) Az elháríthatatlan esemény (vis maior) következtében hiányzó, illetőleg megsemmisült vagy használhatatlanná vált dokumentumokat csak a fenntartó előzetes hozzájárulásával, a felelősség tisztázása után szabad az állományból kivezetni.

(2) Ha a hiány bűncselekmény következtében keletkezett, a hiányzó dokumentumokat ezen a címen csak akkor szabad — a fenntartó előzetes hozzájárulásával — kivezetni, ha a büntető eljárás során nem volt megállapítható a

bűncselekmény elkövetője, illetőleg az, hogy a bűncselekményt az eljárás alá vont személy követte el.

20. §

(1) A könyvtár által kölcsönzött és a kölcsönvevőnél elveszett, vagy megsemmisült, megrongált (a továbbiakban együttesen: elveszett) dokumentum esetén a (2)—(4) bekezdésekben foglalt rendelkezések szerint kell eljárni, a dokumentum jellegének figyelembevételével.

(2) Ha az elveszett dokumentumot — jellegénél fogva — egy másik példány érdemben pótolhatja, a kölcsönvevőtől a könyvtár a dokumentum másik példányát elfogadja. Amennyiben a dokumentumot annak másolata is érdemben helyettesítheti, a kölcsönvevő a kárt — a könyvtár igényétől függően — a dokumentumról a könyvtár által meghatározott technikával készült másolattal vagy e másolat előállításának költségének megtérítésével is pótolhatja.

(3) Ha az elveszett dokumentumot annak másik példánya vagy másolata érdemben nem pótolhatja, a könyvtár a kölcsönvevőtől a dokumentum antikvárforgalmi becserkénének pénzben való megtérítését követelheti.

(4) Ha az elveszett dokumentum a 15.—17. §-ok alapján, a tervszerű állomány-apsztás címén már selejtehető lenne, és a kölcsönvevő azt a dokumentum másik példányával nem pótolta, a könyvtár a fenntartó előzetes hozzájárulásával a dokumentum beszerzési árát és az esetleges köttetési költségét igényelheti.

21. §

(1) Ha a kölcsönvevő a könyvtár által a dokumentum visszaszolgáltatására, illetőleg pótlására vagy értékének megtérítésére vonatkozó igényét (a 20. § rendelkezései alapján) legalább kétszeri írásbeli felszólításra nem teljesíti, a követelést polgári peres úton kell érvényesíteni, kivéve azt az esetet, amikor a bírósági végrehajtásról szóló 1955. évi 21. számú törvényerejű rendelet 13. §-a, illetőleg 14. §-ának e) pontja szerint végrehajtásnak van helye.

(2) Ha az (1) bekezdésben, illetőleg a 20. §-ban meghatározott intézkedések nyomán a kölcsönvevő a dokumentumot nem szolgáltatta vissza, de a dokumentum elvesztése, megsemmisülése vagy megrongálódása nyomán keletkezett tényleges kárt a 20. § rendelkezései szerint pénzben megtérítette, a könyvtár a dokumentumot pénzben megtérített követelés címén — a fenntartó tájékoztatása mellett — az állományból kivezetheti.

(3) Ha az (1) bekezdésben szabályozott peres eljárás, illetőleg a végrehajtás eredménytelennek bizonyul, a szóban forgó

dokumentumokat behajthatatlan követelés címen kell a könyvtár állomány-nyilvántartásából kivezetni.

22. §

(1) A tervszerű állomány-apsztás során (15.—17. §), valamint a pénzben megtérített követelés címén [21. § (2) bekezdés, 25. § (6) bekezdés] befolyt pénzeszközöket

— a költségvetési előirányzat alapján gazdálkodó szervek könyvtárainál térítésményként kell kezelni és a könyvtár állományának gyarapítására felhasználni,

— a vállalatoknál pedig belkereskedelmi tevékenység árbevétele címén kell elszámolni.

(2) A természetes elhasználódás címén (18. §) ipari hasznosításra átadott dokumentumok ellenértékét,

— a költségvetési előirányzat alapján gazdálkodó szervek könyvtárainál egyéb bevételként,

— a vállalatoknál pedig belkereskedelmi tevékenység árbevétele címén kell elszámolni.

23. §

(1) Amennyiben a leltározáskor kimutatott hiány nem szándékos magatartásból ered, hanem elkerülhetetlen tárolási, illetőleg kezelési veszteségnek minősül, ennek megengedhető hiány (káló, normán belüli hiány) címén való törlését a fenntartó szerv engedélyezi. A megengedhető hiány mértéke nem haladhatja meg a 25. §-ban a könyvtárra meghatározott értéket.

(2) Ha a leltározás során megállapított hiány a káló mértékét meghaladja, a 25. § (6) bekezdésében foglalt rendelkezések szerint kell eljárni.

24. §

(1) A megengedhető hiány mértékének megállapítása szempontjából a dokumentumok között azok nyilvántartási típusa, továbbá raktározási módja tekintetében különbséget kell tenni.

(2) Nyilvántartási típus szerint a dokumentumok között

a) egyedi nyilvántartású [2. § (4) bekezdés] és

b) összesített (sommás) nyilvántartású [2. § (5) bekezdés] dokumentumokat kell megkülönböztetni.

(3) Az egyedi nyilvántartású dokumentumok esetében a megengedhető hiány mértékét a dokumentumok raktározási módja alapján [(5) bekezdés] kell megállapítani.

(4) Az összesített nyilvántartású dokumentumokból álló állományrész esetében a legutolsó leltározás óta eltelt időszak egy évére jutó megengedhető hiány mér-

téke nem haladhatja meg az összesített nyilvántartású dokumentumoknak a folyamatban levő leltározáskor kimutatott összértéke 5 ezrelékét.

(5) Az egyedi nyilvántartású dokumentumok megengedhető hiányának mértékét — a könyvtárak a)–d) pontok alatt meghatározott négy csoportjának figyelembevételével — a 25. § (1) bekezdésének rendelkezései szerint kell megállapítani.

a) I. csoport: ide tartoznak

aa) azok a könyvtárak (a dokumentumok raktározási módjára való tekintet nélkül), amelyek állományát tiszteletdíjas vagy társadalmi munkás könyvtáros kezeli, továbbá

ab) azok a főfoglalkozású vagy részfoglalkozású könyvtáros által kezelt könyvtárak, amelyekben az egyedi nyilvántartású dokumentumoknak több mint 70%-a van szabadpolcon, míg a többi dokumentum tárolása zárt raktárban történik.

b) II. csoport: ide sorolandók azok a főfoglalkozású vagy részfoglalkozású könyvtáros által kezelt könyvtárak, amelyekben az egyedi nyilvántartású dokumentumoknak 45,1–70%-a nyert szabadpolcon elhelyezést, a többi dokumentumokat pedig zárt raktárban tárolják.

c) III. csoport: ide tartoznak azok a főfoglalkozású vagy részfoglalkozású könyvtáros által kezelt könyvtárak, amelyekben az egyedi nyilvántartású dokumentumoknak 15,1–45%-a van szabadpolcon, míg a fennmaradó hányad tárolása zárt raktárban történik.

d) IV. csoport: ide tartoznak azok a főfoglalkozású vagy részfoglalkozású könyvtáros által kezelt könyvtárak, amelyekben az egyedi nyilvántartású dokumentumoknak legfeljebb 15%-a van szabadpolcon, míg a fennmaradó hányad tárolása zárt raktárban történik.

(6) A szabályzat alkalmazásában

a) szabadpolcnak kell tekinteni azokat a dokumentumok tárolására szolgáló állványokat vagy más berendezéseket, amelyekben a könyvtár azzal a szándékkal helyezi el a dokumentumokat, hogy azok közül az olvasó közvetlenül válogathasson;

b) zárt raktárnak kell tekinteni azokat a helyiségeket (raktárakat, raktárrészeket), amelyekben a könyvtár a szabadpolcon elhelyezésre nem került dokumentumokat őrzi.

25. §

(1) Az egyedi nyilvántartású dokumentumoknál a korábbi legutolsó leltározás óta eltelt időszak egy évére jutó megen-

gedhető hiány mértéke nem haladhatja meg az egyedi nyilvántartású dokumentumoknak a folyamatban levő leltározáskor kimutatott összértéke

a) négy ezrelékét az I. csoportba tartozó könyvtáraknál,

b) három ezrelékét a II. csoportba tartozó könyvtáraknál,

c) két ezrelékét a III. csoportba tartozó könyvtáraknál,

d) egy ezrelékét a IV. csoportba tartozó könyvtáraknál.

(2) Az olyan könyvtárakban, amelyekben kölcsönzés vagy helybenolvasás céljából szabadpolcon tárolt dokumentumanyag egyáltalán nincs — kivéve a 24. § (5) bekezdés aa) pontjában említett esetet —, megengedhető hiány címen törésre nem kerülhet sor.

(3) Az ellátó könyvtárakban [4. § (4) bekezdés] tartott leltározáskor a megengedhető hiány megállapításánál az ellátó könyvtárban és a kölcsönzőhelyeken levő dokumentumokat egymástól elkülönítve kell figyelembe venni.

(4) A leltározás kapcsán a könyvtári állomány-nyilvántartásokból megengedhető hiány (káló) címen kivezethető dokumentumok összesített értékét a legutolsó leltározás óta eltelt időszak egy évére — a 24. § (4) és (5) bekezdésének rendelkezései alapján — megállapított ezreléknek, valamint a legutolsó leltározás óta eltelt időszak befejezett éveinek a szorzata adja meg.

(5) Részleges leltározás kapcsán, valamint muzeális értékű dokumentumok körében megengedhető hiány (káló) címen az állomány-nyilvántartásból törésre nem kerülhet sor.

(6) Amennyiben a tényleges hiány értéke az (1) bekezdés alapján megállapított mértéket meghaladja, a fenntartó köteles a felelősség megállapítására vizsgálatot indítani, és indokolt esetben a 13. § rendelkezései szerint eljárni. Ha a 13. §-ban foglalt rendelkezések alapján lefolytatott vizsgálat kapcsán a hiányt [23. § (2) bekezdés] pénzben megtérítik, pénzben megtérített követelés címen, egyéb esetben pedig — a felügyeleti szerv engedélyével — normán felüli hiány címen kell az állomány-nyilvántartásból kivezetni.

(7) A kölcsönzőhelyen [4. § (4) bekezdés] tartott leltározás eredményeként megállapított és kálóként elszámolható hiány — a 24. és 25. § figyelembevétel — forintérték helyett könyvtári egységben is meghatározható. Ez esetben a megengedhető hiány a 24. § (4) és a 25. § (1) bekezdésében ezrelékekben meghatározott mértékét a könyvtári egységek számában kell megállapítani.

IV. Fejezet

A muzeális értékű és a letétként őrzött dokumentumokkal kapcsolatos eljárás

26. §

(1) Muzeális értékűnek az 1/1967. (VI. 18.) MM számú rendelekezéseket alkalmazni szorított könyvtári dokumentumokat kell tekinteni.

(2) A muzeális értékű dokumentumokra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell — a 27. § (4) bekezdésének kivételével — az Országos Széchényi Könyvtárhoz beküldött kötelepéldányokból végleges megörzési (archivális) célokat szolgáló példányokra is.

27. §

(1) A könyvtárak az állományukban, illetőleg kezelésükben levő muzeális értékű dokumentumokról külön nyilvántartást kötelesek vezetni. A külön nyilvántartásnak a 2. §-ban meghatározott adatokon felül az egyes példányokra vonatkozó részletes leírást, valamint a muzeális értékre utaló adatokat is tartalmaznia kell.

(2) A muzeális értékű dokumentumoknak az állomány-nyilvántartásokban feltüntetett értékét a könyvtár időnként újból megállapíthatja (korszerűsítheti), figyelembe véve a dokumentumok tudományos jelentőségében, valamint antikvárforgalmi értékében bekövetkezett változásokat.

(3) Ha a muzeális értékű dokumentum megsemmisült vagy elveszett, a dokumentum értékét a fenntartó — a könyvtár által korábban meghatározott érték-től függetlenül — szakértő bevonásával köteles a (2) bekezdésben foglalt rendelkezések figyelembevételével megállapítani.

(4) A muzeális értékű dokumentumokat, illetőleg különgyűjteményeket (állományrészeket)

a) az 1000-nél kevesebb muzeális értékű könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 2 évenként,

b) az 1001—10 000 muzeális értékű könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 3 évenként,

c) a 10 001—30 000 muzeális értékű könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 5 évenként,

d) a 30 001—50 000 muzeális értékű könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 8 évenként,

e) az 50 000-nél több muzeális értékű könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak 10 évenként kötelesek leltározni. A leltározásnak a könyvtár teljes muzeális értékű állományára ki kell terjednie.

(5) A (4) bekezdés a)–e) pontjában foglalt rendelkezések alól a kulturális miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértésben felmentést adhat.

28. §

(1) A könyvtár köteles a muzeális értékű dokumentumok épségben való megőrzéséről fokozottan gondoskodni. E tekintetben a 136/1965. (M. K. 12.) MM számú utasítással kiadott „A múzeumok ügyrendi szabályzata” 53—56. és 61—62. §-ai rendelkezéseit kell értelemszerűen alkalmazni.

(2) Ha a könyvtár fenntartója a muzeális értékű dokumentumok megfelelő védelmét, kezelését vagy feltárását nem tudná biztosítani, azok más könyvtárba történő elhelyezéséről a kulturális miniszter — a könyvtárak felügyeleti szervével egyetértésben — gondoskodik.

29. §

(1) Muzeális értékű dokumentumokat a könyvtárnak tervszerű állományapasztás címén csak akkor szabad az állomány-nyilvántartásból törölni, ha a muzeális értékű dokumentum más könyvtár állományába kerül.

(2) Ha muzeális értékű dokumentum elvesz vagy megsemmisül, a fenntartó köteles erről a kulturális miniszternek jelentést tenni, és a károsodás értéke, valamint a felelősség megállapítása céljából — a kulturális miniszter által kijelölt szakértő bevonásával — vizsgálatot lefolytatni. A vizsgálat eredményét a fenntartó köteles a felügyeleti hatóságának és a kulturális miniszternek jelenteni. Ha a muzeális dokumentum elvesztése vagy megsemmisülése a könyvtár vezetőjének vagy más dolgozójának felróható okból következett be, a 13. § rendelkezései szerint kell eljárni.

(3) Muzeális értékű dokumentumot elhasználandóság miatt vagy egyéb címen csak a fenntartó javaslata alapján, a kulturális miniszter előzetes engedélyével szabad az állomány-nyilvántartásból kivezetni.

30. §

(1) A szabályzat alkalmazásában letétként őrzött dokumentumoknak azokat a dokumentumokat kell tekinteni, amelyeket természetes vagy jogi személy határozott vagy határozatlan időre megőrzés céljából a könyvtárnak adott át.

(2) A szabályzat rendelkezéseit a könyvtár által letétként őrzött dokumentumokra is alkalmazni kell. A letétként őrzött dokumentumok tekintetében azonban a szabályzat alapján törlésre nem kerülhet sor.

A gyermekek könyvtári ellátása Veszprém megye tanácsi könyvtáraiban

Az utóbbi években mind több felmérés, módszertani elemzés foglalkozik a könyvtárak gyermek- és ifjúsági tevékenységével. Az egyre változatosabb és sokoldalúbb szolgáltatások, a foglalkozások módszertani kérdései, a könyvtárak kapcsolatai kerültek az érdeklődés középpontjába. Kevesebb szó esik azonban a *fellételekről*, amelyek nélkül átmeneti eredmények szülehetnek ugyan, de folyamatos, magas színvonalú olvasónevelés nem. Veszprém megyében az idén végzett megyei vizsgálat tapasztalatai és problémái is arra figyelmeztetnek, hogy rövid időre sem szabad szem elől tévesztenünk a tanácsi könyvtárakat felkereső gyerekek könyvtári ellátásának feltételeit.

Intézményi ellátottság, elhelyezés

Veszprém megyében az általános iskolai tanulók 63,3%-a használja a tanácsi könyvtárakat, mégpedig igen jellemző megoszlásban:

Városok	Ált. iskolai tanulók	Olvasók	Olvasók a tanulók %-ában
Ajka	2 991	1 614	53,9
Balatonfüred	1 031	328	31,8
Keszthely	1 715	607	35,4
Pápa	3 102	1 500	48,4
Tapolca	1 742	1 001	57,5
Várpalota	2 806	1 228	43,8
Veszprém	4 816	2 057	42,7
Összesen	18 203	8 335	45,8
Járások			
ajkai	4 855	4 100	84,4
keszthelyi	2 364	1 876	79,4
pápai	4 794	3 934	82,1
tapolcai	4 762	3 942	82,8
veszprémi	9 710	6 116	63,0
B.fűzfő, Kádárta községek	225	123	54,7
Összesen	26 710	20 091	75,2
Megyei összesítésben	44 913	28 426	63,3

A számadatok bizonyossága szerint a falvakban a tanulók olvasási és könyvigényeiket többnyire a községi könyvtár révén elégítik ki, míg a városokban a jobb ellátottságú iskolai könyvtárak és más könyvforrások hatása a tanácsi könyvtárak igénybevételének arányaiban is tükröződik. A tanácsi könyvtárakat használó gyerekeknek mindössze 28%-a részesül sajátos gyermekkönyvtári ellátásban. A *gyermekkönyvtári hálózat* kialakulása a megyében a 60-as években kezdődött el, de még a mai napig sem fejeződött be. „A” típusú gyermekkönyvtár működik Veszprémben, „B” típusú Ajkán, Keszthelyen, Pápán, Tapolcán, Várpalotán — de nincs Balatonfüreden —, „C” típusú Balatonalmádban, Devecserben, Sümegen és Zircen. E könyvtárak közül azonban *csak a tapolcai és a devecseri* közelíti meg feltételeiben az Irányelvekben előírt követelményeket, a többi könyvtár a szükséges alapterületnek mindössze 30—40%-ával rendelkezik. Különösen aggasztó a helyhiány Veszprémben és Ajkán: itt az egyre nagyobb ütemben fejlődő városok mind nagyobb mennyiségi és minőségi követelményeket állítanak a könyvtárak elé, amelyek számára azonban még az új könyvek elhelyezése és az osztálycsoportok fogadása is nagy gondokat okoz. A központi könyvtárak zsúfoltságán részben segíthetne, ha az új lakótelepeken legalább osztatlan szolgálatú fiókkönyvtárak működnének. Ezek azonban a tervezésből és a megvalósításból egyaránt kimaradtak. Így aztán a nagy távolságok miatt főként a legkisebbek és a távolabbi iskolák napközis gyerekei nem jutnak kielégítő könyvtári ellátáshoz.

A gyermekolvasók 72%-a a *közös szolgálatú* könyvtárakat használja. A kis-községes Veszprém megyében nem is lehet a gyermekkönyvtárak számát jelentékenyen növelni, de meg kell találni azokat a módszereket (központi szolgáltatások, szakmai segítség, továbbképzések stb.), amelyekkel a közös szolgálatú kisebb könyvtárak tevékenységét is lényegesen javítani tudjuk. Jelenleg a 300 közös (felnőtt—gyermek) szolgálatú könyvtárból mindössze 12-ben különítik el területileg, s csak 7-ben a kölcsönzés idejében is a gyermekek ellátását. Ezek elsősorban körzeti

könyvtárak (Csabrendek, Kővágóórs, Alsóórs, stb), amelyekben főoglalkozású könyvtáros tevékenykedik, és mindennapos a nyitvatartás. Tapasztalataink szerint az ilyen helyeken a gyermekek ellátása lényegesen színvonalasabb, ráadásul a felnőtt könyvtár rendje is javul. Az amúgy is alacsony költsézési idő megosztására a tiszteletdíjas könyvtárossal működő, heti 2—3 alkalommal nyitvatartó könyvtárakban nincs mód, és e megoldás gazdaságos sem lenne. Örvedetes azonban, hogy ott, ahol az utóbbi években a könyvtár jobb körülmények közé került, mindenütt törekedtek gyermekrészleg, de legalábbis gyermeksarok kialakítására.

A csaknem minden típusra jellemző *helyhiány és zsúfoltság* nemigen teszi lehetővé, hogy a berendezés igazodjék a gyerekek alkatához (alacsonyabb polcok, ülőbútorok), viszont a jelenleginél sokkal jobban tekintetbe lehetne venni — legalább a díszítés elemeiben és a propaganda-anyagokban — az életkori sajátosságokat.

Könyv- és folyóiratellátottság

Ma már közhelynek tűnik azt hangsúlyozni, hogy mindenfajta könyvtári tevékenység alapja a kellő mennyiségű és minőségű könyvvállomány. Mégis megdöbbenéssel tapasztaltuk vizsgálatunk során, milyen nagyok a hiányok és a színvonal-különbségek, s hogy jószerivel még a gyermekkönyvtárak vezetői sincsenek mindig tisztában pillanatnyi állományukkal. (Nem is szólva a gyermekrészlegek és az osztatlan szolgálatú könyvtárak helyzetéről: ezekben ugyanis a közös csoportos leltárkönyv csak a gyermek- és ifjúsági szépirodalmat választja külön, ráadásul a kezdetleges katalógus sem ad sokkal több tájékoztatást.)

A megye gyermekkönyvtáraiban 7,9 kötet jut egy olvasóra — a javasolt 10—12-vel szemben —, a községi könyvtárakban még ennél is jóval kevesebb. Az állományt elsősorban a mindenkori könyvkiadás és a pénzügyi lehetőségek határozzák meg. Örvedetes, hogy a gyermekkönyvtárak esetében a könyvek kellő számú és minőségű beszerzésének pénzügyi akadályai nincsenek, annál nagyobb gondot okoz a gyermekek és a felnőttek megfelelő ellátása a községek évi 2000—4000 Ft-os beszerzési keretéből. Ebből az összegből nemcsak a példányszám nem növelhető, de a megjelenő új gyermekkönyvek beszerzésére sem mindig elegendő a pénz. A körzeti szervezetbe tartozó könyvtárak lényegesen jobb állománya azt bizonyítja, hogy *a körzeti vagy a járási ellátásban* nemcsak a felnőtteknek jut gazdagabb és változatosabb állomány, hanem a gyermekeknek is.

Janikovszky Éva a Devecseri Nagyközségi Könyvtár gyermekolvasói körében

A Tapolcai Városi-Járási Könyvtár gyermekrészele (Borbás János felvételei)

A gyermekkönyvtárak állományának kb. egyharmada ismeretterjesztő és szakkönyv, ez az arány az utóbbi évek fejlődésének következménye. A megváltozott állományösszetételben közrejátszik a sok, jobbnál jobb egyedi és sorozatba tartozó mű — például a Képes történelem, Képes földrajz, Búvár zsebkönyvek kötetei —, melyek kihasználtsága is nagymértékben nőtt az elmúlt időszakban, hiszen a különféle csoportos foglalkozásokon is leginkább ezekre terelődik a figyelem. A könyvtári forgalom 70%-át azonban ma is a gyermek- és az ifjúsági szépirodalom alkotja, s köztudomású, hogy azon belül is a mesék, a kalandos történetek és a történelmi regények. Ha ezzel összevetjük a tényleges állományt, semmiképpen nem lehetünk elégedettek. Kevés a 10—14 évesek érdeklődésére számot tartó irodalmi alkotás, gyakran pedig az alapvető művek sem kaphatók folyamatosan.

Ráadásul a nagy kereslet és a gyenge kötések miatt ezek a könyvek rongyolódnak el legelőször. Ha a könyvtáros nem elég körültekintő, rosszul állapítja meg beszerzéskor a példányszámot, s nem törődik a selejtezett könyvek pótlásával, akkor rövid időn belül aránytalanná válik az állomány, és éppen a rendszeresen olvasók számára nem nyújt eléggé bő választékot. Kisközségek esetében tovább nehezíti a helyzetet, hogy a szakaszos vásárlás, az egyenetlen pénzügyi ellátottság miatt alapvető művek beszerzése marad el, s szinte mindenből csak egy-egy példányt vásárolnak. A Könyvtárellátó készletraktárában minimális számú gyermekkönyv található, emiatt még a soron kívül adódó pénzügyi nehézségeket is nehéz gyermekkönyvek beszerzésére fordítani. Tovább súlyosbítja a gondokat a sok fűzött, könyvtári használatra alkalmatlan kötésű könyv. A Könyvtárellátó megszüntette a könyvtári kötést, a filmoluxnak az ára immár csillagászati, a házi könyvjavítás, „barkácsolás” nem elég ahhoz, hogy megmentse a szükséges könyveket, s esztétikailag is megfelelő külsőt adjon a köteteknek. Emiatt aztán a községi könyvtárak többségében oly piszkosak, rongyosak, elhasználtak a gyermekkönyvek, hogy szinte valamennyit ki kellene selejtezni.

Az elmúlt időszakban a legerősebben a gyermekkönyvtárak *kézikönyv-állománya* fejlődött. A gyermekkönyvtárakban 130—1200 kötet a kézikönyvek száma. Tapasztalataink szerint a könyvtár értékét alapvetően ezek határozzák meg. Hiszen az ilyen könyveket teljes választékban még a könyvvásárló szülők közül is csak kevesen tudják megvenni gyerekeiknek, ráadásul a kézikönyvek bősége a könyv- és könyvtár-

használatra, az önálló ismeretszerzésre nevelés alapfeltétele is. A kézikönyvtárban a helye a szakkönyveken kívül a kötelező irodalom egy-egy példányának, az összefoglaló antológiáknak, a legfontosabb sorozatok reprezentáns darabjainak. Ma már a legkisebb könyvtárban is megtalálhatók az alapvető kézikönyvek, amelyeket felnőttek és gyermekek egyaránt használhatnak.

A könyvtárak állományában rangos hely illeti meg a *folyóiratokat*. Jelentőségük minden könyvtári szolgálatban nőtt, és tovább fog növekedni. Ezért érthetetlen, hogy sok községi könyvtárban egyellen gyermeknek szóló lap, folyóirat sincsen, s a nagyobb könyvtárakban is kicsi a választék belőlük. Igen jó azonban Veszprém megyében a gyermekkönyvtárak folyóirat-választéka. Néhány éve továbbképzés keretében elemeztük és mutattuk be a szóbajöhető folyóiratokat, s ennek nyomán az eléggé szegényes hazai választék kibővült a határainkon kívül megjelenő magyar nyelvű folyóiratokkal. Tovább növelte a gyermekkönyvtárak választékát az a gyakorlat, mely szerint a felnőttkönyvtár állományából 15—20féle folyóirat utolsó előtti számát megkapják a gyermekkönyvtárak. Így aztán Tapolcán, Ajkán, Devecserben 30—40féle periodikum között válogathatnak rendszeresen a gyermekek.

A folyóiratok kötetésén, tárolásán kívül feltárásuk is évek óta szinte mindenütt gondot okoz. Egyre jobban sürgető igény, hogy az irodalmi recenzio-katalógushoz hasonlóan országos munkaközösség dolgozza fel folyamatosan e lapok használható anyagát. Ezzel nemcsak a folyóiratok kihasználtsága nőne meg, hanem sok területen pótolná a könyvkiadás hiányait, s a rendszeres folyóirathasználatra nevelésnek is ez a feltárás lenne az alapja.

A gyermekkönyvtárak felszereléséhez mindinkább hozzátartoznak a *hangosképes eszközök*. Diavetítő és film ugyan csaknem mindenütt van, de zeneműtári részleget, keskenyfilm-vetítőt, epidiaszkópot ma még kevés helyen találunk. Természetes, hogy ezek csupán másodlagos fontosságúak az elhelyezéshez, berendezéshez képest, s az anyagi lehetőségek függvényei. A foglalkozások színvonalának emeléséhez, a gyermekek anyanyelvi kultúrájának gyarapításához, a zenei ismeretterjesztéshez azonban feltétlenül szükség lesz rájuk — legalábbis a nagyobb gyermekkönyvtárakban.

Személyi feltételek

A fentebb elemzett feltételek önmagukban nem elég hatékonyak, ha a művek és a gyermekek között nincsenek ott élő kapocsként a könyvtárosok, s ha hiányzik belőlük a gyermekolvasók szolgálatához szükséges elkeseredés, úgyszeretet és szakképzettség. A gyermekkönyvtárosokkal szemben támasztott követelmények különösen nagyok: nem elég, hogy jó szakemberek, értő olvasók legyenek, hanem pedagógiai-pszichológiai ismerettel is kell rendelkezniük, meg jó közösségteremtő érzékkel. Igaz, hogy cserébe a legtöbb örömet is a könyvtári munkának ez a területe adja. Mint mindenütt, megyénkben is vonzó a gyermekkönyvtárosi munka a lelkes, sokat vállaló könyvtárosok számára. A megye 10 gyermekkönyvtárában 13 könyvtáros tevékenykedik. Közülük hétnek van középfokú szakképzettsége, négyen pedig a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gyermekkönyvtárosi szaktanfolyamát is elvégezték. Keitlen jelenleg tanulnak.

A gyermekkönyvtárosok igénybevétele, terhelése nagyon különböző. Tapolcán és Pápán 1000-nél több gyermekolvasót lát el egy könyvtáros, s évi 25—35000 kötetes forgalmat bonyolít le, 70—80 foglalkozással együtt. Hol van ez az Irányelvek szerint kívánatos normától, amely 500 gyerek ellátására tart ideálisnak egy könyvtárost, s 800 olvasón felül kölcsönzési adminisztrátor beállítását is javasolja! Ilyen körülmények között sem az ellátott gyermekek számát, sem a velük való foglalkozás színvonalát, „személyre szabottságát” nem lehet biztosítani a kívánt mértékben. Jelenleg ezek a könyvtárak heti 25—32 órát vannak nyitva, emellett egy könyvtáros számára szinte megoldhatatlan feladat a külön foglalkozási nap rendszeresítése, a szombati nyitvatartás, az iskolákkal való kapcsolatok ápolása. A járási székhelyen levő gyermekkönyvtárosok helyenként még módszertani segítséget is adnak a községi könyvtárosoknak: egy-egy bemutató-foglalkozást tartanak, vagy a helyszínen segítenek hasonló mintafoglalkozások összeállításában.

A községi könyvtárak közül azokban sikerül a gyermekek szolgálatát tartalmilag is javítani, ahol legalább egy főfoglalkozású könyvtáros tevékenykedik.

Módszertani segítség a gyermekek ellátásához

A korábbi megállapításokból már következik, hogy minél kisebb a könyvtár, annál nagyobb szüksége van központi segítségre. De a gyermekkönyvtárosok sem nélkülözhetik a tapasztalatok kicserélését, a bevált módszerek közreadását, közvetítését. Átütő sikere volt a közelmúltban három, csaknem egyszerre megjelent könyvnek

(*Órák a könyvtárban, Fiatalok a könyvtárban és a Gyermekkönyvtári tanulmányok*). Hatásuk ilyen rövid idő alatt is érezhető már nemcsak a gyakorlati munkában, hanem az egységes szemlélet kialakításában is. A KMKK irányításával folyó, az Egri csillagokra vonatkozó hatásvizsgálat módszerei pedig más szépirodalmi művek megközelítéséhez is kulcsot adtak a gyermekkönyvtárosoknak.

Érthetetlen viszont, miért késik évek óta minden ilyesfajta segítség a Könyvtár-ellátó részéről. Pedig volna tennivaló; a gyermekkönyvek témajelölése a katalógus-cédulákon, esetleg a könyveken; képes-színes katalógus-választólapok forgalomba hozása, írói arcképek nyomtatása és árusítása, nyomtatott színes témaválasztók a polcokra; a gyermekszolgálat sajátos hangvételű nyomtatványai (visszahívók, foglalkozási értesítések, könyvjelzők, stb.). Ugyancsak kevés a központilag előállított és színvonalas propagandaanyag — még kevesebb, mint a felnőtt olvasószolgálat területén, noha az utóbbi időben a Móra Kiadónak vannak biztató vállalkozásai (művészi képeslapok, témajegyzékek, kötelező olvasmányok, stb.).

Megei vonatkozásban szintén van tennivaló, s születtek is már biztató kezdeményezések. A hálózati központban gyermek- és ifjúsági módszertani munkatárs tevékenykedik, aki a megei gyermekkönyvtárral szoros együttműködésben igyekszik megei továbbképzésekkel, kiadványokkal, bemutató foglalkozásokkal, vizsgálatokkal és elemzésekkel segíteni a gyermekkönyvtári szolgálatot.

A továbbképzés minden fokon helyet kapott és kap a gyermekek szolgálata. Valamennyi főfoglalkozású könyvtáros megismerkedett e terület helyzetével és gondoljaival az elmúlt munkaértekezleten. A gyermekkönyvtárosok számára 3—4 továbbképzést szervezünk: ezen az elméleti és a gyakorlati témákon kívül mindig mindig kerítünk bemutató foglalkozásokra is. A gyakorlati munka legfontosabb területeit vizsgáltuk meg, például az ilyen és ehhez hasonló témákat: a folyóiratok és hasznosításuk; könyvkiadás a 10—14 évesek számára; egyéni foglalkozás a gyermekolvasókkal és a könyvtárban tartott órák módszertana; könyvtárak az anyanyelvi kultúráért.

A részfoglalkozású és a tiszteletdíjas könyvtárosok számára a nyári továbbképzést használtuk fel, ahol szintén az elméleti előadásokhoz kapcsolódó foglalkozási forgatókönyveket állítottunk össze, könyvismertetéseket, kiadványismertetéseket tartottunk. Különösen ott hoztak eredményt a továbbképzések, ahol a járási könyvtár az egész év folyamán segítette ezt a munkát, s év közben is szervezett körzeti bemutatókat, továbbképzéseket.

A megei kiadványoknak fontos szerepük van a gyermekszolgálat segítésében. A kiadványok között részint bibliográfiák és irodalomjegyzékek szerepelnek, részint módszertani jellegű elemzések. Az előbbi célt szolgálták a tantárgyi ajánló-bibliográfiák (a természettudományos tárgyakhoz és a történelemhez), valamint a természettudományi témájú ajánlójegyzékek. A Módszertani füzetek c. sorozatban rendszeresen lehetőség nyílik a tapasztalatok és az összefüggések vizsgálatára. Megjelent már a *Könyvtár és múzeum*, a *Fiatalok a tanácsi könyvtárakban*, s most készül a *Gyermekszolgálat a kis községek könyvtáraiban* c. füzet.

Mindezen kívül folyamatosan segítjük a munkatervek összeállítását és megvalósítását; a pedagógusokkal vagy az iskolai könyvtárosokkal közösen pedig bemutatókat és továbbképzéseket szervezünk.

Különösen örömről szolgál, ha a gyermekkönyvtárosokat szóra, illetve írásra bírhatjuk. Időnként a *Könyvtárosban*, máskor a *Horizont* című megei közművelődési folyóiratban, a *Megei pedagógiai híradóban* vagy a *Pedagógiai kiskönyvtár* sorozatban számolnak be egy-egy gyermekkönyvtári terület eredményeiről.

A gyermekek könyvtári ellátásának fontosságát ma a szülőknél és az iskolán kívül a fenntartó szervek is vallják. Ezt bizonyítják azok a külön jutalmak és elismerések, amiket a gyermekkönyvtárosok kapnak, azok a miniszteri és megei kitüntetések, amelyek a kiemelkedő teljesítményt értékelik, s azok az elismerő szavak, amelyek kis községekben is, nagy községekben is gyakran az egész könyvtár munkáját a gyermekszolgálat eredményességén mérik le — teljes joggal. Annál inkább érthetetlen, hogy ha e tevékenység feltételeinek megteremtésére kerül a sor, a feltételek teljesítése mégis utoljára marad. Ilyen vonatkozásban országosan is több segítségre, nagyobb központi támogatásra lenne szükség, mind a művelődési igazgatás részéről, mind a könyvtári szakma részéről. Az iskolai könyvtári hálózat fejlesztése mellett is, s a közművelődési könyvtárak más szolgáltatásainak fejlesztése mellett is.

Balogh Ferencné

A könyvtári híradók szerkesztőinek tanácskozása

A tanácsok megalakulásának 25. évfordulója tiszteletére rendezte meg szeptemberben a Tatabányai Megyei Könyvtár a *IV. Komárom megyei könyvtári hetet*, melynek keretében *Esztergomban* sor került — a korábbi leányfalui (1972) és esztergomi (1973) összejövétel után — a közművelődési könyvtári híradók szerkesztőinek harmadik tanácskozására. A városi könyvtárban *Homor Imréné*, a városi tanács elnökhelyettese üdvözölte a résztvevőket s kijelentette, hogy Esztergom városa mindig szívesen ad otthont ennek a kétvétenként sorra kerülő összejövételnek. A *Horváth Géza* megyei könyvtárigazgató elnökletével folyt tanácskozás bevezető előadását *Páldy Róbert*, a Könyvtáros felelős szerkesztője tartotta. Emlékeztetett arra, hogy az előző két összejövétel tisztázta a könyvtári híradók profilját, könyvtárpolitikai és módszertani szerepét s a szerkesztés számos kérdésében helyesen, időtállóan foglalt állást.

Megállapította, hogy a régóta rendszeresen megjelenő megyei híradók (Pest, Komárom, Fejér, Borsod, Somogy) mellett újabbak is megerősödtek (Csongrád, Tolna, Bács, Szabolcs). A kiadványokban megfelelő teret kapnak a könyvtárhálózatok új feladatai, mint például a nemzeti-ségi könyvtárak kifejlesztése, az olvasó munkáért akció, a jubileumi olvasási program megszervezése. Több híradó foglalkozott a könyvtári tervek előkészítésének, ismertetésének és megvalósításának ügyével, s néhány jó elemzést közölt a városi és a községi könyvtárak állományáról.

Az előadó a híradók legfontosabb szerepét abban jelölte meg, hogy a könyvtárak előtt álló feladatokat szembesítsék a valósággal, s ennek alapján *mozgósítsanak az időszerű tennivalók végrehajtására*. Igen fontos feladatuk, hogy a helyi ellátási rendszerek megszervezése érdekében erősítsék az *együttműködést a különféle hálózatok és könyvtárak között*. Ennek eredményeként alakulhat ki a tuda-

tos helyi könyvtárpolitika. Jó, ha a híradók a könyvtárosok, könyvtárfermentartók és az olvasók számára egyaránt képesek bizonyítani a *könyvtárak nyitottságát*, készségét arra, hogy eredményesen vegyenek részt a szocialista építés helyi feladatainak megoldásában.

A központi szaksajtó és a híradók kapcsolata munkamegosztáson alapszik. A Könyvtáros évekkel ezelőtt megyei tudósítói hálózatot kért fel a híradók szerkesztőinek közreműködésével. Kár, hogy a rendszeres hírküldés az utóbbi időben akadozik.

A megbeszélésen a híradót kiadó könyvtárak fele képviseltette magát. Élénk eszmecsere alakult ki a résztvevők között. Megállapították, hogy a híradók rendszeres megjelenése sok munkát ró a szerkesztőkre, a szerkesztés az eddigi mellékes munkából kezd önálló tevékenységgé válni a módszertani feladatokon belül. A híradók haszna azonban megéri a gondos munkát. A híradóba való cikkírás a szakmai publikálás első szintje, ez mindenképpen erősíti a könyvtárakban az elméleti munkát, amelyre nagy szükség van. Javasolták: a híradók nyerjék meg a helyi vezetőket, hogy fontos esetekben és kérdésekben nyilatkozzanak meg hasábjaikon. *Gerő Zsoltné*, a Könyvtári Figyelő és a Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom szerkesztőségének képviselőjében ajánlotta, hogy a híradók fordítsanak figyelmet a külföldi kitekintésre is. Javaslatát a résztvevők egyetértéssel fogadták.

Határozottan állást foglalt a tanácskozás mellett, hogy a Könyvtáros szerkesztősége gondosan tartsa a kapcsolatot a híradókkal, folytassa azt a gyakorlatot, hogy időnként meghívja a híradók egy-egy munkatársát szerkesztő bizottsági értekezletére, adjon előzetes információkat, s munkatársai időnként látogassanak el megbeszélésekre a megyei könyvtárakba. Hasábjain pedig folytassa a híradók ismertetését és elemzését.

M. Makkai Piroska ex librisa

Olvasó-szerepben

Az üzemi könyvtárba munkaruhában belépő olvasó magával hozza a műhely jellegzetességét. A polcra könyvet leemelő kézben még benne van a tíz perce végzett munkamozdulat. Az olvasó-szerepben is így tükröződik a többi. Amikor leánynev helyett asszonynevet ír alá az olvasó, vagy egy olyan új címet diktál be, ahol már könyvespolc is van a lakásban, a könyvtárosnak tudomásul kell vennie, hogy esetleg már az aznap választott olvasmány befogadását is befolyásoló változást rögzített az olvasó kartonján.

Könyvekbe fogódzva

Neve: Pápai Judit.
Lakcíme: IX. ker., Lakótelep u. 34.
Szakképzettsége: fonó.
Iskolai végzettsége: általános iskola +
+ szakmunkásképző iskola.
Születési éve: 1950.

Első beszélgetés az üzemi könyvtárban

(1971. szeptember 23-án a Délpesti Textilművek szakszervezeti könyvtárban mintegy fél órát tölt a képeslapok és a folyóiratok között, aztán gyorsan a szépirodalmi művek polcához lép, és nem egészen egy perc alatt két könyvet, egy Szilvási- és egy Szimonov-regényt választ ki.)

— *Meg tudná mondani, hogy miért éppen ezeket a könyveket választotta?*

— Olvastam tőlük, de inkább azért, mert szeretek olvasni. Az olvasás valahogy benne van az életemben. Nagyon szerettem iskolába járni. Az irodalom, a kémia, a nyelvtan és a mértan volt a kedvenc tantárgyam. Én voltam az osztályban a legjobb kémikus. Ami rossz volt, talán az, hogy akadt olyan tanuló, aki nem tudta annyira a leckét, mint én, mégis jó jegyet kapott. Nem az, hogy ezek értelmiségiek voltak, hanem mintha próbáltak volna a tanárok közelébe férkőzni, én pedig zárkóztam, és nem tudtam ajándékot adni a tanároknak. Szakmát a Lőrinci Fonóban tanultam...

— *Bocsásson meg, de én még csak ott tartok, hogy maga nyolcadikos és a legjobb kémikus az osztályban. Nem akart középiskolába menni?*

— De, megpróbáltam. Gimnáziumba, technikumba, de nem vettek fel, annak ellenére, hogy végig kitűnő voltam. Hely hiánya miatt. De tudom azért, mert a nagyothallók iskolájába jártam. Kiskoromban spanyolnáthám volt. Így aztán fonónőnek mentem...

— *Nem egészen értem az egészet. Például most normális hangerővel beszélgetünk, és mindent kitűnően megért. A tanárai nem tanácsoltak semmit?*

— Nem. Egyetemisták voltak nálunk, ők biztattak, hogy próbáljak szakmát választani.

— *És a szülei?*

— Még mindig azt mondják, hogy tanuljak tovább. Most is próbálkoztam a gyárban. Persze már akkor is, amikor idejöttem. Akkor azt mondták: Judit, maga nagyon jó tanuló volt az ipar suliban, de két év kell ahhoz, hogy tovább lehessen tanulni. Kétévi jól végzett munka után most megint kértem, de azt mondták, hogy nem tudják megadni a tanulmányi szabadságot. Egy lány éppen most lépett ki ezért. Én is ezt fogom tenni.

— *Más okból is megtenné?*

— Nem. Nagyon szeretem a munkám. A gyűrűsfonót még jobban szerettem, de onnan el kellett jönnöm, mert nagyon ártott a hallásomnak. Az orvos azt mondta, hogy abba kell majd hagynom a szakmámat, mert különben harmincéves koromra megsüketülök. Így kerültem a bálabontóba, de itt 400 forinttal kevesebb a fizetésem.

— *A szakszervezetnél nem tett panaszt?*

— De. Mindenhol. Én azért jól érzem itt magam. A brigádban is. A völegényem „előtt” sokat voltunk együtt munkaidő után. Nagyon szeretek közösségben lenni, de azért a textiltechnikumot is szeretném végezni.

— *A szülei mivel foglalkoznak?*

— Édesanyám bedolgozó, szatyrokat hegeszt, én is segíték neki, apám pedig gondnok. Anyám gépkezelői tanfolyamot végzett, apám pedig eredetileg villanyszerelő volt. Sokáig mindketten az építőiparban dolgoztak. Anyám felnőtt korában végezte el a hetedik és a nyolcadik osztályt. Rengeteget dolgoztak, hogy „összehozzák” a lakásunkat. Én pedig már hetedikes korom óta főztem, takarítottam rájuk, sőt a fizetésüket is én osztottam be. Nagyon önálló lettem. A völegényem rádiós a MALÉV-nál.

— *Mikorra tervezik, hogy összeházásodnak?*

— Márciusra vagy áprilusra. Akkor jó egy házasság, ha előtte nagyon szereti egymást a két fél. Utána lehet kanálcsörrenés, de ettől még harmonikus maradhat az egész, persze csak akkor, ha mindent megbeszélnek. Lakásgondunk

nem lesz, anyáméknál lakunk, és majd egy fiút és egy lányt szeretnénk.

— Majd?

— Nem. Fiatalon szeretnénk gyereket.

— Menjünk egy kicsit még vissza az üzembe. Mitől érzi ott magát jól?

— Jó a KISZ-ben is. Együtt megyünk kirándulni, szórakozni, mindenhová. Jó közösségi szellem van. Aztán én szerkesztem a faliújságot.

— Hogyan jutott ehhez a feladathoz?

— Úgy magától jött. Igaz, másodikos korom óta olvasok újságot. Járt is otthon sok újság. Aztán nagyon érdeklődő vagyok. Mindig kíváncsi természetű voltam. Volt a régi házunkban egy víz- és

gázszerelő, tanult ember; tőle meg a feleségétől kértem tanácsokat, de mindenkihez elmentem tanácsért. Ehhez jöttek hozzá az újságok meg az olvasnivalók.

— Könyv is volt otthon?

— Sok. Krimi, szerelmes, irodalmi. Sokat vásároltunk. Volt olyan év, amikor 1000 forintért vettünk.

— Melyik könyv volt az első?

— A Légy jó mindhalálig. Az utolsó pedig, amit most hoztam vissza, a Gyilkosság előre megfontolt szándékkal.

— Hogyan jutott hozzá?

— Ismerős ajánlotta. Ami nagyon komoly vagy nehéz könyv, vagy leteszem, vagy megkérdezek valakit, hogyan is van.

Pápai Judit mindent elolvas az Élet és Tudományból, az Ország-Világból, de a könyvtárban leveszi az állványról a Bűvár, az Ég és Föld című lapokat is, emellett, ahogy ő mondja, a „kulturális dolgok” is érdeklik, ezt pedig a Pápaiékhöz járó Film Színház Muzsika és Élet és Irodalom bizonyítja. Szépirodalmi olvasmányjaiból sokkal szűkebb világot lehetne összerakni, mint amilyent egyéb olvasmányjaiból. Nagy irodalmi élményei között Móricz, Hemingway, Solohov és Updike alkotják a kisebbséget a Cronin, Berkesi, Dallos, Rejtő, Szilvási, Zilahy és társaik alkotta többség mellett. Az ilyen összetételű irodalmi élményanyag általában a gondokkal terhes mindennapi életből való kikapcsolódás, illetve menekülés eszköze, Pápai Judit rendhagyó eset. Jóval több ismeretközlő művet olvas, mint a rétegéhez tartozók, de még az irodalmi művektől is elsősorban új ismereteket vár. Számára legfőképpen az a szép, ami informatív. Amennyiben sor kerül rá, nem a hasonló vagy irigyelt sorsú hősök világába, hanem az érdekes ismeretek világába menekül, és ezt a feladatot Cronin, Berkesi, Dallos és Szilvási regényei kitűnően elláthatják. Könnyen beláthatjuk, hogy egyéb közrejárású okok mellett miért tehetette Pápai Judit jóval magasabb helyre Szilvási Légszomj című regényét, mint Bulgakov A mester és Margarita című művét. A Szilvási-regényből megismerhette például a berepülő pilóták életét, a tudószanatórium világát, a magyar labdarúgás válságának okait, Che Guevarát, a II. Vatikáni zsinat fontosabb vívmányait, József Attila költészetét, és még egy sereg érdekes dolgot. A többféle időben és térben játszódó, furcsa hangvételű és szerkezetű A mester és Margarita evel a „közhazsnú enciklopédiával” fel sem vehette a versenyt. Ha azt hinnénk, hogy elsősorban bizarr, groteszk nézőpontja, szokatlan szerkezete, stílusa volt az elutasítás oka, tévednénk, hiszen hasonló sorsra jutott a Bulgakov-regénynél sokkal inkább hagyományos módon megformált Rozsdatemető is. A nők körében viszonylag ritka racionális, ismeretcentrikus olvasói magatartást Pápai Judit életének alakulása sokban magyarázza. Egész életében arra törekedett, mert arra kellett törekednie, hogy el tudjon igazodni az őt nem túlságosan dédelgető világban. Arra nemigen volt módja, hogy nagyvonalúan elrugaszkodjék a hétköznapi valóságtól. Az olvasói viselkedésében alig észrevehető érzelmi szál és mindennapi viselkedésének kissé szokatlan racionalitása rímelt egymással. Az érdekes információkat „hajszólo” Pápai Juditnál az olvasói viselkedését tanulmányozó könyvtáros és kutató túl sok esélyt nem jósolhatott olyan könyveknek, mint például Kertész Ákos Makra című regénye.

Hangulatjelentés a Makra elolvasása előtt

(1973. november 13-án, egy nappal a regény elolvasása előtt, Pápai Judit szobájában újságjai, könyvei és új bútorai között.)

— Az utóbbi időben minek örült legjobban?

— Új ruhát kötöttem, és vettem egy új szőnyeget.

— És milyen bosszúságok érték?

— Szakitottam a vőlegénnyel. A KISZ-ben mindenki hozzám jön mindennel. Lefűjták a szüreti bált.

— Mit tartott igazságtalannak mostanában?

— Kifelejtettek a jutalmazásból. A fonóból senki sem mehetett jutalomnyaralásra.

— Mivel értett egyet leginkább ebben az időben?

— Hogy tiltakoznak a chilei kommunisták halálra ítéltése ellen.

— *Érzése szerint miben döntött helyesen?*

— Hogy a völegényemet elküldtem. Becsülöm az eszemet, hogy így csináltam.

— *Miben nem tudott dönteni?*

— Ilyet nem tudok mondani.

— *Volt-e magával elégedett, és miért?*

— Külföldi vendégek voltak, és megdicsérték azt a faliújságot, amelyet én csináltam.

— *Volt-e magával elégedetlen?*

— Nem tudok ilyet mondani.

— *Félt-e valamitől?*

— Nem szoktam félni semmitől sem.

— *Mi pihentette?*

— Az olvasás.

— *Megtudott-e valami lényegesen újat a világról?*

— Hogy milyen összetartóak az emberek Vietnam segítségében.

— *Mit tett kényszerből?*

— Elvállaltam a szakszervezeti bizalmiságot.

— *Régi emlékei közül mi jutott az eszébe?*

— Hogy sokat jártam táncolni, meg a völegény előtti barátok, ismerősök.

— *Történt-e valami olyasmi, ami tartós hatással lehet további életére?*

— Unokabátyámtól kért kölcsön anyám a völegényem számára, szóval kettőnknek. A völegény elment, kétezer forint odalett, nekem kellett egyedül kifizetnem.

Vélemény egy „másfajta” regényről

(Egy hét múlva, 1973. november 20-án, a Délpesti Textilművek bálabontójában.)

— *Milyen volt a regény?*

— Jó. Tetszett.

— *Miért?*

— Mert Makra életéről szólt és azokról, akiket Makra szeretett, de a befejezése nem tetszett, jobbat vártam.

— *Nem ért egyet avval, amit az író ebben a regényben üzen az olvasónak?*

— Részben nem, mert nem olyan a mondanivalója, mint amilyennek gondoltam az elején. Szébbet, érdekesebbet vártam. Szóval nem olyan a mondanivalója, mint egy jó regénynek.

— *Mit gondol, mit akart mondani az író?*

— Egy munkás srácról szólt, az életéről, arról, hogyan élt, hogyan nevelkedett fel, miként illeszkedett be egy másik környezetbe, hogyan alkalmazkodott a gyárban, a szerelmei hogyan szerették, és hogy mennyi csalódás érte. De Makra nem így gondolta az életét, ahogy az író leírja, Valit biztos elvette volna, és Valit meggyőzi, hogy az élet úgy szép, ahogy ő képzei.

— *Ezek szerint Makra az, aki legkö-*

zelebb áll Magához? Órá számítana leginkább, ha netán bajba kerülne?

— Nem, Zselényire.

— *És a bizalmas ügyeit is Zselényinek mondaná el?*

— Nem. Magdusnak.

— *És kinek az ítéletében bizna meg legjobban?*

— Zselényiében.

— *És legkevesébe?*

— Valiében.

— *Kit tart a szereplők közül olyan-
nak, aki először állana Maga mellé, ha
Magát igazságtalanul vádolnák?*

— Természetesen Makrát. És legkevesébe Valit.

— *Mi lett volna, ha, mondjuk, Vali
gyermeket szül Makrának?*

— Elváltak volna útjaik, mert Vali vagy elhagyta volna Makrát, vagy Makra magával viszi a gyereket, és ő hagyja el Valit.

— *Mi lett volna, ha Makra munkatár-
sai komolyan megpróbálják Makrát és
problémáit megismerni, és életét más
irányba terelni?*

— Akkor nem lett volna öngyilkos, és boldog családi életet élt volna Magdussal.

— *Amikor azt mondta, hogy nem tet-
szik a regény befejezése, nyilván Makra
öngyilkosságára gondolt. Mit tett volna,
ha találkozik vele a közértemben az első,
sikertelen öngyilkossági kísérlet után?*

— Azt mondtam volna neki, hogy jöj-
jön velem, aztán egy presszóban meg-
beszéltük volna a dolgokat, s így kiment
volna a fejéből.

Második beszélgetés az üzemi könyvtárból

(1975. március 22-én, a reggeli műszak után. Pápai Judit Brontë *Vilette*, Feuchtwanger *Simone* és Hajnóczi *Bengáli tűz* című könyvét helyezi a „Visszahozott könyvek” feliratú asztalkára.)

— *Milyen nagyobb változások törté-
tek életében, amióta nem találkoztunk?*

— Férjhez mentem. Három hete. Megtaláltam az igazit, aki az életemnek a fő célja. Nagyon boldogan élünk, nincsen semmi gondunk, mivel édesanyáméknál lakunk. Anyagilag sem. A gyárban is volt egy nagyon szép dolog, a kongresszusi munkaversennyel kapcsolatban. Jutalmul részt vehettem egy romániai úton. Elég sokat kellett dolgozni érte, négy órát a nyolcrai fárasztó meló után, de megérte.

— *Hogyan változott meg a szabad ide-
jének beosztása?*

— Általában a férjemmel és a családdal töltöm. Kirakatot nézünk, tervezgetünk. Sokat járunk most szórakoz-

ni. És hát még mindig nagyon szeretek olvasni, a férjemmel együtt. Ő a Beioanniszban műszerész.

— Mit olvasott az elmúlt másfél évben?

— Nagyon sok mindent. Szilvásinak minden könyvét. Legjobban a Vízválasztó tetszett.

— Miért?

— Mert annyira lekötötte a figyelmeimet. Aztán olvastam Berkesitől a Siratófált, azután József Attila verseit, Arany János összes költeményeit. És régi könyveket, például Erdős Renéétől. Azt megvettem.

— Gondolom, eléggé drágán. Megérte?

— Meg, mert annyira lekötötte a figyelmeimet, hogy nem tudok másra koncentrálni. A szerelem, meg ami benne van, meg ahogy az író leírja minden mondatát, annyira meg van rágva. De nem csak ilyeneket olvastam. Szocialista brigádban dolgozom, és a brigádnak is célkitűzése a sok olvasás. Tavaly 1500 forintot költöttem könyvre. Mindig belenézek, úgy veszem meg a könyvet. Általában nem szoktam tévedni.

— Milyen fajta könyveket vett?

— Most szerelmes könyveket. Aztán Dumas-tól az Egy orvos feljegyzéseit, Maupassant-tól a Szép fiú-t, aztán Liszt Ferenc életét.

— Szoktak beszélgetni a brigádban az olvasmányokról?

— Én szoktam, de ők sokszor azt mondják, nem érnek rá olvasni. Esetleg a brigádvezető elolvas egyet-egyvet, amit javasolok. A lányokat nem köti le annyira. Kérdezik is tőlem, hogy mi köt le

engem annyira az olvasásban. Persze az olvasáson kívül még nagyon sok minden van. Mielőtt a férjemet megismertem, nagyon szerettem táncolni.

— Az utóbbi években elolvasott könyvek közül melyekre emlékszik vissza legélesebben az említett műveken kívül?

— Például a Makrára. Elég jó volt, de valahogy nem ilyenek a munkásproblémák. Valahogy nem olyan dinamikusan írta le, és nem olyan szavakkal kellett volna kifejezni, ahogy ő fejezte ki. Azt hiszem, megértettem a könyvet, hogy munkásemberekről szól, de valahogy másképpen képzeltem el, valahogy kedvesebbnek.

— Volt-e olyan könyv az utóbbi időben, amelyet nem olvasott végig?

— Volt azért ilyen is. Például Berkesinek egy könyve, nem jut eszembe a címe. Sablonos párbeszédék voltak benne. Különben sem szeretem túlságosan a párbeszédeket, a drámákat és a krimiket sem. Újabbban a teljes kikapcsolódást szeretem, azt, amibe beleélhetem magam. Valahogy a szomorú könyveket sem szeretem.

— Akkor sem, ha jó könyv?

— A nagyon szomorút akkor sem. Ha nagyon bogozódnak a problémák, és nem tudnak kitépázskodni belőle, azt sem szeretem. A Makrának is lehetett volna kiútja. Az író sem úgy csinálta, ahogy Makra akarta, és elrontotta Makra az életét. Az első szerelmével nem értették meg egymást, de ott lett volna talán az a nő, aki megvárta a gyár előtt, azzal valahogy lehetett volna. Szerintem lett volna kiút.

Úgy tűnik, hogy már az új főszerep elvállalása és betanulása lényeges változásokat eredményezett Pápai Judit olvasói szerepfeladásában. Megerősödött az érzelmi szál, megnőtt a hősökkel való azonosulás igénye, szürkült, belterjesebbé vált az élményvilág. Persze Pápai Judit „köznapis racionalitása” (amely csődöt mondott a megérzést és megfajtát egyszerre követelő, áttételesebben közlő műveknél) elég jól megfér az érzelmi „új hullámmal”. Nem véletlen, hogy „racionális” olvasói beállítottsága ellenére sem a romantikus műveknél következett be a rövidzárlat, hanem éppen a „racionálisabb” műveknél. (Nemcsak Kertész Ákos, hanem például Sánta, Örkény, Fejes és Flaubert regényeinél is. Bebizonyosodott, hogy nem arról van szó elsősorban, hogy viszonylag vékony érzelmi szálakkal túlságosan is józan kapcsolatot tart a világgal, hanem talán inkább arról, hogy a világról, amelyre egyébként szenvedélyesen kíváncsi, még eléggé felszínes ismeretei vannak. Ezért teljesen érthető, hogy Bovaryné hóbortosnak, Pék Máriát hihetetlennek tartja. A Magyar Ifjúság és az Élet és Tudomány mellett ma még mindig valamivel nagyobb esélyük van Erdős Renée és Berkesi regényeinek, mint Hemingway, Fejes vagy Kertész Ákos műveinek arra, hogy Pápai Judit élményeivé váljanak mindaddig, amíg Pápai Judit nem lesz részese olyan titkoknak, amelyeket régóta szeretne megfajteni és átélni. Úgy tűnik, a boldog szerelem időszakában az „Ésszerűség” és „Erdekesség” mellé az „Érzés” és „Kellemesség” cégei is bekerültek Pápai Judit könyvespolcára, de hogy az „Összefüggések”, „Katarzis”, „Szembesítés” is odakerüljön, ahhoz olyan újabb lehetőségekre lenne szüksége, amelyeket eddigi „életművével” — jóízű ebédjeivel, kitűnő bizonyítványjaival, szellemesen szerkesztett faliújságjaival, munka- és közösségyszeretével, széles körű tájékozottságával — feltétlenül megérdemelne.

Kamarás István

Csak a makk ász marad...

Egy szűkszávi határozat megszüntette az olvasótermet a vasi Volánnál. A könyvtárnak költöznie kellett. Túl nagy helyet foglalt el az irodaházban. A könyvtár területe felére fogyott, nem kapott olvasótermet.

*

Kora reggeltől késő estig falat támasztó, várakozó gépkocsivezető a régi könyvtár környékén. A kettős kilakoltatás keserűvé teszi a szavakat.

— Ne írja ki a nevem, mert jön a kurbli — mondja Sz. E. gépkocsivezető.

— Egyik napról a másikra kiszórták a berendezést a folyosóra. Velünk együtt. Három-négyszázan megfordultunk itt, mert ez volt egyúttal a várakozási helyünk is. Itt volt minden a szánkban. A könyv, az újság. Ha csak néhány percünk volt, átfutottuk.

A nagy városszéli csend falhoz tapasztja még a berzenkedő szellőket is. Irodaházak lapulnak látótávolságra a megye művelődési központjától.

A távolság néha mégis óriásnak tűnik...

Mit szól mindehhez a könyvtáros?

— Mit szólhatnak egy kész döntéshez? — sóhajt *Mittl Istvánné*. — Nagyon sokan haragszanak rám, éppen a kilincselés miatt...

— Most nehezebb a helyzete?

— Rengeteg alkalmi olvasót vesztettem el. Ötvennégy újság és folyóirat járt. Már nem forgatják. Lemondom...

— Mit lehet tenni?

— Szegényebbek lettünk. És nemcsak a teremmel. De semmit se tenni még rosszabb. Szervezéssel próbálok segíteni... Szerencsére az állandó olvasók nem maradtak el. Aki megszerette a betűket, azt már semmivel sem lehet elriasztani.

Mittl Istvánné kilenc éve könyvtáros. Személyesen ismeri minden olvasóját. A „Szocialista Kultúráért” kitüntettetje. Nagy szavakat használva nevezhetném a szellem kovácsának is. Ő azonban csak hivatásról beszél...

Öt év alatt 1112-re emelkedett az olvasók száma. A vállalat dolgozóinak majdnem a fele látogatja a könyvtárat. A jubileumi olvasómozgalomnak 150 résztvevője van. Az „Olvasó munkásért” mozgalomnak 72 százaléka fizikai dolgozó. Minden második olvasójegy tulajdonosa brigádtag. A munkásolvasók száma hétszáz.

Hivatalosan a könyvtár heti négy nap tart nyitva, ám gyakorlatban ez az ajtó egyetlen munkanapon sincs zárva.

A kollektív szerződésben és a tavalyi értékelő beszámolóban egyetlen mondat jutott a művelődésre. Az idei kibővített tanácskozáson egyetlenegy sem. A könyvtárost meg sem hívták, mert nem a vállalat, hanem a KSZDSZ alkalmazottja.

*

Hegyi Árpád gépkocsivezető:

— Sokfelé járok, sok mindent látok, de olvasással még többet. Utazás előtt feljövök, megnézem, hová is megyek. Mire odaérek, már ismerőssel találkozom. Jó néhány országban jártam már így... Afrikába szeretnék eljutni. Ez a vágyam! Most még — időnként — a könyvek visznek el délre...

Farkas László szálfaegyenes ember. Kazánfűtő. A munkásidő elszaladt felette. Az öreg kéz már nem tudja úgy szorítani a lapátot, mint régen, de a könyvet annál sűrűbben forgatja.

— Van időm rá, hogyne lenne. Olyat szeretek olvasni, ami nincs kiszínezve. Amiben benne van az élet.

Itt a város végén nemcsak a levegő tisztább, hanem az emberi igények is.

*

— Kevés a könyv — panasolja a könyvtáros —, rettenetesen kevés. A vásárlási keret évek óta nem változott, közben pedig drágulnak a könyvek, nőtt az olvasók száma. A műszaki és a mai irodalom hiánya a legnagyobb gondunk.

Az ünnepi könyvhét alig hagyott valami nyomot. A könyvkereső úgy jár, mintha a kútból lyukas bögrével merítene. Mire a szájához ér, alig marad benne valami.

Tavaly az egyik vidéki városban furcsa eseménynek voltam tanúja. Az állomás büféjében fiatal fiúk és lányok könyvet osztogattak. Az italozó emberek szemmel láthatólag megrökönyödtek. A helyiség meglepő gyorsasággal kiürült. A könyvek, amelyeket hazai szekrényből válogattak, nagyrészt megmaradtak...

Szombathelyről nyolc letéti könyvtáros viszi a cserekönyveket a vidéki üzemegységeknek, főnökségeknek. Ezer embernek. Az ottani könyvtárosok társadalmi munkában végzik a kölcsönzést. Kilométereket utaznak, hogy a központi vállalati könyvtárból megrakott bőröndökkel távozhassanak.

A könyvtár szervezeti szabályzata ki-
mondja: a fiókkönyvtárak könyvvállomá-
nyát legalább negyedévenként cserélni
kell, két évnél nem régebbi könyvekkel.

Csere évenként ha egyszer van. Az ok:
erre a célra nincs kilométer és nincs sza-
bad kocsi!

Egy görög tengerész így szólt Szókra-
tészhez:

— Mester! Sokan mondogatják, hogy
utazni hasznos dolog, mert bővíti az em-

beri szellemet. Senki még annyit nem
utazott, mint én, mégis nyugodt lelkiis-
merettel ki merem jelenteni, hogy az uta-
zás semmire sem jó.

— Azért van az édes fiam — felelte
Szókratész —, mert önmagad társaságá-
ban utazol.

Az olvasóterem megszüntetése óta a
vasi sofőrök is önmagukban utaznak.
Szabad idejükben üldögélnek tétlenül,
mint a rőzselángnál melegedő makk ász.

Bartha Szabó József
(Volán Hírlap)

Kiállítás Reich Károly illusztrációiból

Reich Károly Kossuth-
díjas, kiváló művész könyv-
illusztrációiból és grafikai-
ból nyílt kiállítás a debreceni
Kossuth Lajos Tudományegyetem
Könyvtárában. A könyvtár az Alföldi
Nyomdával együttműködve évek óta rendez
képzőművészeti kiállításokat,
korábban például Borsos Miklós,
illetve Hincz Gyula grafikáit láthatták a látogatók.
A mostani kiállítás Reich Károly munkásságából
70 fekete-fehér, illetve színes rajzot és ugyanennyi
illusztrált művet, valamint több grafikai albumot mutatott be.
A művész különösen a gyermekkönyvek illusztrálását kedveli és munkái,
— melyeknek színes falkép változatai óvodák, gyermekotthonok és kórházak díszei — erősen hozzájárultak a magyar gyermekkönyv jóhírének öregbitéséhez.
A kiállítást Bot Györgyné, a debreceni egyetemi könyvtár osztályvezetője rendezte.
Képünkön a művész színes krétarajza Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön c. kötetéhez.

Reich Károly krétarajza Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön c. könyvéhez

Hírek

A FELSZABADULÁSI EMLÉKKÖNYVTÁR akció keretében négy újabb könyvtárt részesített támogatásban a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztálya. A központi segélyt Erdőtelek (Heves), Farnos (Pest), Körösladány és Köröstarcsa (Békés) község könyvtára berendezésre, illetve zenei részleg felállítására fordítja. Mindegyik könyvtár fenntartója lényeges alapterület-növelést ajánlott fel a segély ellenében. A négy könyvtárral együtt a Felszabadulási emlékkönyvtári alaphoz támogatott tanácsi könyvtárak száma 65-re emelkedett.

Az elmúlt hetekben Emődön (Borsod-Abaúj-Zemplén), Hatvanban (Heves), Nagyvácsenyban (Veszprém) létesült „Felszabadulási emlékkönyvtár”, a Vasvári Körzeti Könyvtárát pedig zenei részleggel bővítették. Az új könyvtárakat alkalomadtán be fogja mutatni lapunk.

A HAZAFIAS NÉPFRONT által elfogadott és támogatott terv alapján (Spránitz Tibor — Fejér m. Tervező Iroda — munkája) könyvtár épül Mór-bányatelepen. A 100 négyzetméter alapterületű új intézmény 1976 tavaszára készül el. Az építkezés költségeihez a megyei tanács is segítséget nyújt Mór nagyközség tanácsának. — Új otthonba költözik az előszállási könyvtár is; a régi típusú művelődési ház a tanács több mint egymillió forintos beruházással új szárnyal bővítette, s ebben a könyvtárnak 125 m² alapterületű helyiség jut tápraktárral együtt, mivel a községi könyvtár három külterületi település fiókkönyvtárának ellátásáról is gondoskodik.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁR igazgatójának szeptember 1-i hatállyal Békés Györgyöt, a Hatvani Városi Könyvtár vezetőjét nevezték ki, aki a közelmúltban nyugdíjba vonult Debreceni Imrénét váltotta fel a Pest megyei könyvtárhálózat irányítói posztján.

A VBKM KAPOSVÁRI GYÁRA volt a nyertese a kaposvári SZMT könyvtár szakszervezeti könyvtárak fejlesztésére kiírt pályázatának. A pályázaton részt vevő üzemeknek vállalniuk kellett, hogy a SZOT normáknak megfelelő alapterületű helyiséget juttatnak szakszervezeti könyvtárak részére. A nyertes üzem könyvtára 25 ezer Ft értékű berendezést kapott 3000 kötetes könyvállományának korszerű elhelyezésére. Az író-olvasó találkozóval felavatott új könyvtárral együtt 17-re emelkedett a Somogy megyei szabadpolcos szakszervezeti könyvtárak száma. (G.)

A MEGYEI KÖNYVTÁROSNAPO negyedik alkalommal rendezték meg Pest megye könyvtárosai. Leányfalu, Aszód, Fót után az idén azért került sor Nagykőrösön a találkozóra, mivel e város könyvtára 25 éve alakult meg. A könyvtárosnap programjában a munkabeszámolón és a törzsgárda-jelvények kiosztásán kívül szoboravatás is szerepelt: Molnár Elek keramikumművész Olvasó lány című alkotását helyezték el a városi könyvtárban.

MISKOLCON a hejőcsabai Gárdonyi Géza Könyvtár elhanyagolt környékének rendezésére vállalkozott a MÁV vontatási főnökség „Béke” Diesel utazó brigádja. A szocialista brigád tagjai kerítés és kapu építésével, valamint parkosítással csinosították a könyvtár környezetét. Az általuk elvégzett munka értéke több mint 35 000 Ft, de a brigádtagok további segítséget is igényeltek az intézménynek: elvállalták a tavasszal esedékes felújítás bizonyos szakipari munkálatainak elvégzését.

ADATOK VESZPRÉM megye közművelődéséről 1974 címmel a megyei tanács kiadványt jelentetett meg a könyvtárak, művelődési otthonok, a megyeszékhely színháza, a mozik, a múzeumok stb. múlt évi működéséről. Az összesítés szerint 1974-ben a tanácsi, szakszervezeti, továbbá iskolai könyvtárak együttes száma 730 volt. (Ebben nincsenek benn a szakmunkásképző intézeti könyvtárak.) A három hálózat több mint 1 millió 950 ezer kötet könyvvel rendelkezik, állománygyarapításra 4 millió 375 ezer forintot költött, s 140 ezer olvasója 1 millió 166 ezer látogatás során 2 millió 825 ezer könyvet kölcsönzött. A tanácsi és a szakszervezeti könyvtárakba a lakosság negyed része (25,5%) iratkozott be, az általános iskolai könyvtárakat a tanulók 56,7, a középiskolai könyvtárakat 75,2%-a látogatja.

ÚJ XEROX-GÉPET vásárolt a Szekszárdi Megyei Könyvtár. A lengyel gyártmányú Pyloris KS—2 típusú másológép munkába állításától a könyvtári kiadványok minőségi javulását várja a hálózati központ.

Lunacsarszkij

1875—1933

Anatolij Vasziljevics Lunacsarszkij, a szovjet állam első és legendás hírű művelődésügyi népbiztosa írt vagy kétezer cikket, tanulmányt, életének utolsó másfél évtizedében naponta tartott beszédeket, előadásokat a legkülönbözőbb témákról, foglalkozott irodalommal, képzőművészettel, zenével, színházzal, esztétikai-filozófiai problémákkal, fordította Petőfit és Lenaut, írt néhány sikeres és izgalmas színművet, megtanult jó néhány európai nyelvet, szellemes társalgó volt, leveleinek — hivatalos és magán episztoláinak — se szeri, se száma. Tanítványainak egyike „forradalmi Faustnak” nevezte őt, tudásvágyának kiapadhatatlan állandósága okán, s valóban, sodálóatosan sokoldalú egyéniség volt. Ha válaszairól nem is állíthatjuk, de kérdéseiről bizvást kijelenthető, hogy átfogták a kortárs humánus műveltség egészét: összegyűjtött munkáinak húsz vaskos kötete pedig valószínűleg enciklopédia. Mintha egymaga próbálta volna elvégezni a forradalom által az új, a forradalmat vállaló értelmiségre rótt feladatokat. Újjáértékelni, megőrizni és megvédeni a klasszikus örökséget, s egyben nemes indulatú kritikusként támogatni a kibontakozó újat a kultúra minden területén — így összegezhető az a küldetés, melyet magára vállalt.

Csak a politikus szenvedély, a társadalmi küldetés tudata igazolhatja, magyarázhatja ezt a ritka sokoldalúságot. Mihail Lifsic szovjet esztéta figyelmeztet arra, hogy a forradalom első éveinek gyakorlatában a kultúra hatalmi kérdést jelentett. Ez Lenin felismerése volt, s így lesz világossá, hogy ő, Lenin az ország roppant kritikus helyzetében is rendszeresen foglalkozott kulturális kérdésekkel, hogy a párt figyelmének középpontjában maradt ez a probléma — csaknem egyenrangúan a fiatal szovjet államot szorongató, élet-halál döntéseket provokáló politikai-társadalmi helyzetekkel. Lenin ugyanis tisztában volt azzal, hogy az írástudatlan, félnomád ország, amely a cárok örökségeként maradt a szovjetekre, ebben az állapotában képtelen a szocialista program beteljesítésére. És azokkal, akikkel Lenin vitatkozni kényszerült a forradalom időszerűségét illetően, nem

az volt a véleménykülönbség, hogy a helyzet súlyos, sőt: Lenin és közvetlen munkatársai — tehát például Lunacsarszkij — az ország helyzetét még súlyosabbnak látták. A szovjet állam és a kommunista párt vezető rétege számára azonban elfogadhatatlan volt, hogy egy ködös értelmiségi forradalom ideájáért „elhalasszák” a szocialista forradalmat. A társadalmi cél a bolsevikok számára egészen más volt: a fegyveres proletárforradalom mellett a kultúra proletárforradalmát is meg akarták vívni. A lehető leggyorsabban akarták felnevelni az új értelmiséget, sürgősen fel kívánták számolni az írástudatlanságot. Nem kiegészítő része, hanem lényege volt ez a szovjet hatalom politikájának. Ennek a lényegnek a valóságba való átültetését vállalta Lunacsarszkij.

Tudatosan vállalta ezt a szerepet. Bizonyára e tudatosság egyik dokumentuma 1922-ben fogalmazott, s néhány esztendője Magyarországon, Szegeden is előadott drámája, a *Don Quijote megszabadítása*. Don Quijote a zsarnokság idején forradalmárokat szabadít ki a fogság-

ból, de az ellenforradalmárokat menti a forradalom győzelme után. A forradalom vezetőit megzavarja egykori jótevőjük idealizmusa, s nem tehetnek mást, mint azt ajánlják: hagyja el Don Quijote az országot, s csupán akkor térjen vissza a forradalom földjére, ha majd a harcok múltán a nemes eszmék megvalósulhatnak. Ez a dráma félreérthetetlen választás a jóembség elvontsága, illetve a forradalom gyakorlati szolgálata között. Ez a konfliktus jelen volt Lunacsarszkij életében is: sirva fakadt és lemondott, amikor értesült arról, hogy a forradalmárok a Kreml ágyúzására kényszerültek. Aztán rájött, rá kellett jönnie, hogy a forradalom humanizmusa távlatosabb, csupán a forradalom humanizmusa védheti meg a kultúrát és az embert.

Ezt a forradalmi humanizmust kellett megvalósítania — az első szocialista kulturális politikusként. Sikerral tette, mely világraszóló volt. Amikor erre emlékezünk, többnyire csupán a húszas évek szovjet művészetének, irodalmának nagyszerű, immár klasszikus eredményeit emlegetjük. Természetesen *Majakovszkij*

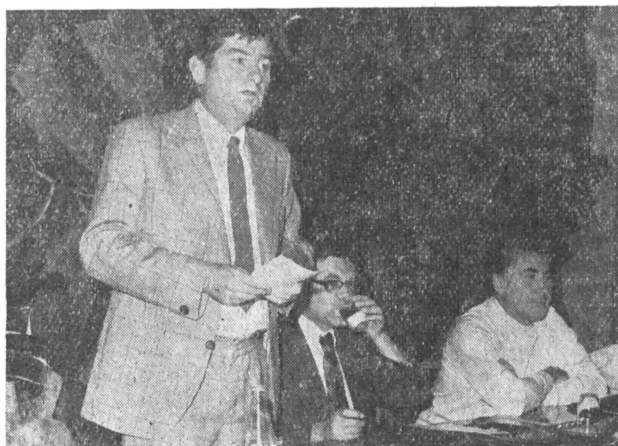
költészete, *Mejerhold* színháza, *Ejzenstein* filmjei — és itt a névsor szinte határta-
lanul bővíthető — olyan eredmények, melyek a világkultúra történelmének új irányt, új minőséget adtak. De Lunacsarszkij munkásságához ugyanígy hozzátartozik az, hogy sikeres küzdelmet folytatott az analfabétizmus ellen, hogy több tucatnyi, a cárizmus idején elnyomott nemzetiség az ő népbiztossága idején kapott lehetőséget megmaradásra, a nemzeti kultúra ápolására. Idetartozik az is, hogy azt a modellt is ő dolgozta ki, amely a lényege szerint változatlanul a szocialista kulturális politika modellje lett. Nemcsak a Szovjetunióban, hanem mástutt, így Magyarországon is.

Nem holt anyag Lunacsarszkij öröksége. Születésének századik évfordulóján arra emlékezünk, hogy egy nagy történelmi tett részese volt. Születésének századik évfordulóján azonban az is eszünkbe jut, hogy politikusi tevékenysége, tudósi-írói munkássága ma is eleven tanulság, napjaink fontos segítőtársa.

E. Fehér Pál

MAGYARUL MEGJELENT MŰVEI

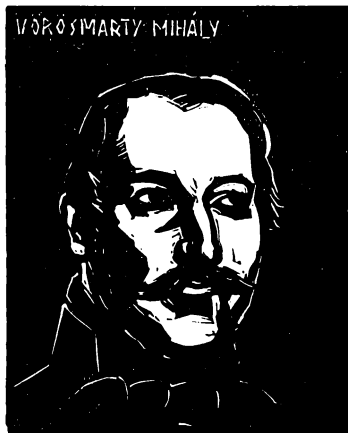
Irodalmi tanulmányok. 1959. Gondolat, 247 l.
Viták és kritikák. 1965. Színháztudományi Intézet, 135 l.
Válogatott esztétikai munkák. 1968. Kossuth, 672 l.
Az egységes munkaiskola alapelvei. 1973. Tankönyvkiadó, 134 l.
A zene világában. 1975. Gondolat, 320 l.

Bertha Bulcsú, Kristó Nagy István, Tüskés Tibor a „Nagyváros születik” ankétján (Gottwald Károly felvétele)

TÜSKÉS TIBOR Nagyváros születik c. könyvét vitatták meg a Hazafias Népfőrdont budapesti irodalmi fórumán. A Magyarország felfedezése sorozatban megjelent művet *Bertha Bulcsu* író — aki szintén évekig élt Pécsen — méltatta, majd a szerző beszélt szellemes önterjű formában könyvének születéséről, illetve fogadtatásáról. Az igen nagy létszámú közönség részvételével lezajlott vita a késő esti órákba nyúlt, mivel a dunántúli nagyváros fejlődése kapcsán szóba kerültek az urbanizálódás hazai gondjai is.

Vörösmarty élő életműve

Andruskó Károly metszete

Kettős Vörösmarty-jubileumot ünnepelünk: december 1-én születésének 175., november 19-én pedig halálának 120. évfordulóját. E kettős jubileum alkalmából kell számot vetnünk az életmű helyzetével, az írói személyiség körül kialakult irodalommal is. Klasszikusainkat ugyanis könyvekkel: műveik kiadásával és munkásságuk irodalomtörténeti feldolgozásával ünnepeljük a legméltóbban. Az alkotó műveiben él tovább; a művek életét fenntartó könyvkiadás és a tudomány tehát mindig az alkotó történelmi sorsát határozza meg.

„Száz éve halt meg Vörösmarty, s rendszeres tudományos életrajza még ma sincs” — ezekkel a szavakkal fordultak az olvasóhoz húsz éve, 1955-ben Lukácsy Sándor és Balassa László, a jubileumi emlékkönyv szerkesztői. Valóban, akkor úgy tetszett, a Vörösmarty-kutatás nagyon is háttérbe szorult. Gyulai Pál klasszikus Vörösmarty életrajza ugyan az egymást váltó nemzedékek olvasmánya lett, ez az életrajz azonban már nem volt képes kielégíteni az újabb igényeket, nem pótolhatta az esedékes korszerűbb összefoglalást. És az utána megjelent tanulmányok is inkább csak az életmű egy-egy kérdésére válaszoltak, egy-egy darabját helyezték új megvilágításba. Persze akadnak közöttük igen értékes munkák, így Babits Mihály, Szerb Antal, Brisits Frigyes, Riedl Frigyes, Schöpflin Aladár, Turóczy-Trostler József, Gálos Rezső írásai. Az újabb és korszerűbb pályakép és életrajz azonban még váratott magára.

A felszabadulás után még inkább idő-

szerű volt, hogy megszülessék az újabb Vörösmarty-monográfiák, amely a marxista irodalomszemlélet fényébe állítja a pályát és a műveket, és megrajzolja az életmű társadalmi hátterét. Waldapfel József alapvető műve, Horváth Károly, Barta János és Szauder József tanulmányai már ezt az új Vörösmarty-képet vázolták fel, az 1955-ben megjelent, és idézett Emlékkönyvben pedig már a sürgető igény nyert megfogalmazást a korszerű életrajz, a korszerű monografikus összefoglalás iránt. Először 1957-ben jelent meg Tóth Dezső Vörösmarty Mihály című könyve, amely végre összefoglaló pályaképet adott, és új, korszerű marxista szintézisben dolgozta fel nagy költőnk munkásságát, költészetét.

Tóth Dezső monográfiája abba a sorba tartozott, amelyet a magyar marxista irodalomtörténetírás hozott létre, hogy méltóképpen mutassa be irodalmunk legkiemelkedőbb alkotóit. Ennek a tudománytörténetileg is fontos vállalkozásnak a keretei között jelent meg Klancizay Tibor Zrínyi Miklósról, Sötér István Eötvös Józsefről, Pándi Pál Petőfi Sándorról, Barta János Arany Jánosról, Keresztury Dezső szintén Arany Jánosról, Király István Mikszáth Kálmánról, utóbb Ady Endréről, Bóka László Ady Endréről szóló monográfiája és Szabolcsi Miklós József Attila monográfiájának első kötete. Ezek a munkák nemcsak egy-egy írói életmű (vagy annak egy része) feldolgozása terén hoztak új eredményeket, hanem módszertanilag is fontosak voltak, minthogy bennük jelent meg először monografikus formák között a marxista irodalomtörténetírás. Ők alakították ki ennek a tudományos stúdiumnak a hazai „hagyományát”, azt az iskolát, amelyet azután a múlt évtizedek során továbbfejlesztettek a későbbi kutatók.

A Vörösmartyról szóló könyv is monografikus igénnyel született, azaz teljességében, egész tematikájában dolgozta fel az író munkásságát, az író és a kor kapcsolatát. Tóth Dezső a pálya ívén járta be hősének tevékeny és mozgalmas életét. Vörösmarty ifjúságával, irodalmi fellépésével, reformkori költészetével, az 1848–49-es forradalomban és szabadságharcban betöltött szerepével, majd a bukás utáni költészetével foglalkozik. Helyes arányokban méri fel az egyes életrajzi korszakokat és az írói műfajokat; ő az első, aki komolyabban és részletesebben mutatja be Vörösmarty Mihály drámaírói tevékenységét és prózai munkásságát, tanulmányait, színházi bírálatait. Gazdag filológiai munkát végzett, összefoglalásában minden fontosabb, Vö-

rösmartyra vonatkozó információ méltó helyet kapott.

A monográfia nagy erénye, hogy a koral, a 19. század első felének hazai és európai valóságával összefüggésben mutatja be nagy költőnk életét és műveit. Tóth Dezső két körben, két közegben helyezte el hőst: a század liberális szabadságküzdelmeiben és a romantikus irodalomban. Arnyalt elemzésekben tárja fel a liberális irányzat hatását Vörösmartyra és a költő eszmei hatását a magyar reformkorra, majd utóbb a szabadságharcban betöltött szerepét. Vörösmarty ideológiáját, ennek sajátos belső ellentmondásait először Tóth Dezső elemzi. De ugyanilyen fontos jellemzője munkájának, hogy megjelöli Vörösmarty művészi, irodalomtörténeti helyét is a kor magyar és európai romantikájában. Abban az áramlatban, amely a század kiemelkedő íróit, költőit (pl. Victor Hugot, Alfred de Vigny-t, Byront, Shelley-t, Keats-et, Pus-kint, Lermontovot, Mickiewiczet) az élre sodorta.

A magyar irodalomtörténetírás ebben a körben, a világirodalom klasszikusainak körében helyezi el Vörösmartyt is. Tóth Dezső szintén kiemeli, hogy Vörösmarty Mihály költészete világirodalmi jelentőségű. Nemcsak azért, mert Vörösmarty az egész emberiség fiának érezte magát, és verseiben számot vetett az egész emberiség haladásának kérdéseivel, hanem azért is, mert műve valóban az egész világnak szól, nemcsak a magyar nyelv, a magyar kultúra szűkebb körében érvényes. Ezt igazolják különben újabb költői fordításai, amelyek kivált a Szovjetunióban és Franciaországban nagy sikert arattak.

„Az újkori magyar irodalom — mondja Tóth Dezső monográfiájának zárófejezetében — művészileg is Vörösmarty művében egyenrangúsodott be a világirodalommal, kapcsolódott be annak áramába, s e találkozás a XIX. század első harmadában Európa-szerte uralkodó vagy legalábbis olyanynira jellemző romantika jegyében történt meg”. A romantika világirodalmi képviselőinek kö-

rében van helye Vörösmarty-nak, s az elmúlt évek kutatásai ezt még jobban igazolták.

Tóth Dezső monográfiája lendületet adott a Vörösmarty-kutatóknak. Azóta megjelent Horváth János hagyatékban maradt, Vörösmarty drámáiról szóló műve, Fejős Imre tanulmánya Vörösmarty ikonográfiájáról, majd egy nagy jelentőségű újabb monográfia: Sötér István tanulmánya a romantikáról (Az ember és műve című kötetben) és Horváth Károly kitűnő könyve: A klasszikából a romantikába, amely Vörösmarty Mihály pályájának nagy fordulatát dolgozta fel. E fordulat révén érkezett el ifjúságának klasszicista kezdeményeitől a romantikához, amelynek aztán egyik legnagyobb európai egyénisége lett. A megújuló Vörösmarty-kutatás áramában vállalkozott arra Tóth Dezső is, hogy monográfiájának újabb, javított és kiegészített kiadását sajtó alá rendezze.

Ez az újabb kiadás, amely a korábbi változat eredeti koncepcióját érintetlenül hagyta, ám az újabb eredményeket, a szerző saját kutatásait is szervesen bedolgozta a monográfia épületébe, már a mostani jubileum ünnepi kiadványai közé tartozik. Mint ahogy a jubileumi évre készült el — Martinkó András szakavatott szerkesztésében — Vörösmarty Mihály válogatott műveinek a Magyar Remekírók sorozatban megjelent új kiadása is. A háromkötetes, majdnem háromezer oldalas kiadvány a nagy költő verseit, elbeszélő költeményeit, drámáit és bírálatait gyűjtötte össze. Ennél méltóbb emlékmű — a felszabadulás óta kiadott Vörösmarty-kötetek folytatásaképpen — valóban alig ünnepelhetné az idei kettős jubileumot. A magyar könyvkiadás még további ünnepi kiadványokat ígér, jelezve, hogy nagy költőnk életműve ma is eleven, munkássága a nemzeti tudat alkotó része. (Vörösmarty Mihály Válogatott művei 1—3. kötet. Szépirodalmi /Magyar Remekírók/, 130 Ft: Tóth Dezső: Vörösmarty Mihály 2. átdolgozott kiadás 1974. Akadémiai, 577 l. 68 Ft).

P. B.

Medgyesy Miklós metszete

Toldy Ferenc

1805—1875

Toldy Ferencet „a magyar irodalom-történetírás atyja”-ként szokás emlegetni, mert sokrétű munkásságából (író, műfordító, kritikus, könyvtáros, orvos, a Kisfaludy Társaság megalapítója és igazgatója, a Tudományos Akadémia titkára, több folyóirat szerkesztője — és ez a felsorolás még korántsem teljes) irodalom-történeti működése a leginkább úttörő jellegű és a legmaradandóbb.

E sokoldalú polihisztor a reformkor gyermeke volt, kinek minden munkálkodását egyetlen cél hevítette: a magyar műveltség kiépítése és a kor színvonalára emelése. Eleinte költőnek készült, majd felismerve tehetségének igazi természetét, fölhagyott a versírással és elsősorban esztéta lett. Pályáját a Kisfaludy Károly köré tömörülő Aurora-körben kezdte, eszményképe az irodalomszervező Kazinczy; leghívebb barátja előbb Bajza József, majd vele együtt Vörösmarty; ők hárman alkotják azt a triumvirátust, mely a korszak irodalmi életét irányította. Első, nagy hatású műve a *Handbuch der ungarischen Poesie* c. két-kötetes költői antológia, melynek bevezetőjében áttekinti a magyar költészet addigi fejlődését. Ezzel a művel a külföldi olvasóknak s a magyarul már vagy még nem tudó hazai arisztokráciának és a polgárságnak kívánta bemutatni a magyar lírát.

Vörösmarty munkássága nagy lelkesültséggel töltötte el, mert nála „a nyelv szokatlan erőben, fényben és hangzatoságban jelent meg.” Vörösmarty iránti bálmulata, ifjúkori emlékei, személyes esztétikai rokonszenve annyira elfogulttá tették, hogy Kisfaludy és Vörösmarty után csak hanyatlást látott költészetünkben. Petőfi jelentőségét nem ismerte fel, de Arany Toldiját meleg hangú cikkben üdvözölte. Azonban utolsó éveiben, midőn költészeti kézikönyvét új és bővített kiadásban rendezte sajtó alá, megegyezően átolvasta az akkori újabb költőket, s könyve előszavában elismerte, hogy Petőfi és Arany új lendületet adtak a nemzeti költészetnek.

Nagy szükség volt nálunk egy lelkes és fáradhatatlan szervezőre, aki ismeri az európai tudomány állását, s majd minden szakágazata iránt érdeklődik. Ezt a szerepet töltötte be Toldy, részint mint író, részint pedig mint a Magyar Tudományos Akadémia titkára. Fő törekvése volt, hogy magyar nyelven a tudomány-szakok minden ága művelés alá vétessek. Élénken részt vett Bajza és Vörösmarty irodalmi vállalkozásaiban, az Au-

rora és a Kritikai Lapok szerkesztésében, de már 1828-ban Bugát Pállal megindította az Orvosi Tár-t is, 1834-ben az Akadémia megbízásából szerkesztette a Tudománytár-t, 1837-ben pedig Bajzával és Vörösmartyval megalapította az Athenaeumot és a Figyelmezőt. Ez utóbbit maga szerkesztette. De különösen az Akadémián fejtett ki Toldy szorgos tevékenységet. Sürgette az Akadémia reformját, hogy az hivatásának jobban megfelelhessen. Magán- és hivatalos levelezésével, példájával és buzgóságával majdnem úgy irányította az Akadémia titkári szobájából a tudományos életet, mint egykor Kazinczy Széphalomból az irodalmat.

Tanítványa, id. Szinnye József írta róla: *Mint könyvtárnok, a magyar könyvet édes gyermekének tekinté, s ha egy általa még nem ismert példány akadt a kezébe, szívéhez szorította azt, és ragyogó szemmel mutogatta mindenkinek.* De fontosnak tartotta a könyvtárakat az általános művelődés szempontjából is. Tudta, hogy csak könyvek és jól felszerelt könyvtárak segítségével emelkedhet fel az ország a kor műveltségi színvonalára, csak így tudja behozni a fejlettebb országoktól való lemaradását.

Könyvtárosi munkája hasonlít irodalomtörténeti munkásságához, itt is az anyaggyűjtést végezte el. Jóformán egyedül tette használhatóvá második és harmadik legnagyobb könyvtárunkat, az Akadémiai, illetve az Egyetemi Könyvtárat.

Toldy igazi könyvtárnok volt — írja Szinnyei. — Nem volt oly száraz munka, melyet ő kecsgetető szímben ne tudott volna feltüntetni. Minden beérkezett könyvet bibliográfiái pontossággal maga irt be a könyvtár naplókönyvébe; ha az álnév alatt rejlő író igazi nevét tudta, azonnal odajegyezte a könyv címlapjára.

Minden könyvtárnak két lényeges alkotórésze van, egy anyagi — a könyvek... s egy szellemi — a könyvtárnok. Ez ti. valóságos lelke, élettereje minden bibliothékának. Ő tartja fenn, ő neveli tudományrendszeresen, hogy folyvást organikus test, s ne mechanikus halmaz legyen... — mondja Toldy, majd hozzáteszi:

Igenis, a könyvtárnok az, ki a könyvtárnak vagy megülő betűje vagy verőszíve, ő képes a leggazdagabb gyűjteményt holt tetemmé lelketlenülíteni, mint képes azt, ha magát nem ragyogó, de annál melegítőbb hivatásának egész lélekkel és szívvel odaadja, élő hatalommá emelni.

1843-tól Toldy Ferenc az Egyetemi Könyvtár igazgatója lett. Még ez évben az Athenaeumban megjelentette egy könyvtártörténeti kézikönyv vázlatát. Ebben az első magyar könyvtárelméleti próbálkozásban a leghaladóbb könyvtári elvekre épít. A könyvtár fogalmát így határozza meg: *Könyvhalmaz, bármely tetemes is, még azért nem könyvtár. Csak oly gyűjtemény érdemli e nevet, mely bizonyos célra, határozott rendszerrel, a teljesség bizonyos fokáig gyűjtve, s úgy van felállítva, hogy minden benne található munka hamar és könnyen feltalálható legyen.*

Toldy már 1848-ban megfogalmazta vezérelvét: *Minden egyéb felsőség inga, csak a szellem biztos és maradandó. Ezt kell fenntartanunk. Ezt egész erővel szeretnünk és biztosítanunk. Ebben van nemzetünk jövője és semmi egyébben.*

A forradalom alatt Toldy egyedül ve-

zette az Akadémiát és azt „eszélyességével” — mint Gyulai Pál írja — óvta meg minden veszélytől, majd a forradalom után a katonai önkény dühöngése közepett titokban gyűjtötte össze szállásán az Akadémia tagjait. Az abszolutizmus éveiben is művelődéspolitikai kulcspozíciókat tartott kezében. Az akadémiai titkárság és a lapszerkesztés mellett ilyen volt a könyvtárigazgatóság is. Az Egyetemi Könyvtár, melynek 1843—1874 között Toldy az igazgatója, ekkor a főváros egyetlen közhasznú tudományos könyvtára volt. Toldy sikeresen tudta megvédeni minden politikai támadás ellen.

Toldy lényének alapvető jellemvonása — Riedl Frigyes szép esszéje szerint — *a kegyelet* volt. A kegyelet eszköz — vélte Goethével —, amelynek segítségével életünk igazi magaslatát elérhetjük. Ilyen érzülettel viseltetett nemcsak Révai, Kazinczy, Kisfaludy Károly, hanem az egész magyar irodalom múltja iránt. A magyar irodalom történetét — a legrégebb időtől napjainkig — egész életén át készült megírni, de csak részben írhatta meg.

Már huszonkét éves korában, midőn a magyar költészet történetének vázlatán dolgozott, ezt a célt tűzte ki élete egyik fő feladatául. Amikor a magyar irodalom történetét fölvtették az iskolai tantárgyak közé, még nem volt valamirevaló könyv, melyet a tanárok és a tanulók kezébe lehetett volna adni. Ezért írta meg irodalmunk történetét, tulajdonképpen, mint ő nevezte, „a magyar ész történetét”, a mohácsi vész két kötetben, majd szintén két kötetben költészetünk történetét Kisfaludy Sándorig. Nagy irodalomtörténetét nem folytatta tovább, azonban, hogy mégis valami bevezetett nyújtson, vázlatosan kidolgozta azt egészen napjainkig. Nagy művén dolgozva íróasztalánál érte a hirtelen halál. *Toldy sírjára* cím alatt találjuk Arany János meghatározó rögtönzését a költő hátrahagyott versei között:

*Toldy Ferenc tetemét nagy erővel nyomja ez a sír,
s kétszerezett súllyal félve takarja porát,
Mennyei szikra nehogy csapván a lelkes öreghez
Új munkára legott keljen a hantok alól.*

Katona Jenő

Andruskó Károly ex librise

Beszélgetés László Gyulával

László Gyula munkássága az utóbbi években élénk érdeklődést keltett a hazai közvéleményben. A professzor a honfoglaló magyarság egy részének a Kárpát-medencében való megjelenését sokkal korábbi időre teszi, mint eddig véltük.

László Gyula a népvándorlás- és a középkori régészet tanára az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Műveinek legnagyobb része őstörténetünkkel, a honfoglaló magyar nép életével és művészetével foglalkozik; de írt művészettörténeti könyveket a reneszánsz nagyjairól (Leonardo da Vinci, Michelangelo, Raffaele, Botticelli) és korunk kiemelkedő magyar alkotóiról is (Barcsay, Medgyessy, Borsos). A sokoldalú tudós majd minden művében kitekint az adott kor irodalmára is, de külön is foglalkozott a Lehel-mondával, s a László-legendával, új értelmezést adva e műveknek.

Tudományos munkásságának külön érdeme, hogy érthetően, élvezetes, szép stílusban, érdeklődést keltő és ébrentartó formában ír, s ezzel tudományának világát kitarja a laikus olvasó előtt is.

— Professzor úr az irodalommal való kapcsolatairól már szólt a Könyvtáros 1975. 2. számában. Most azt kérdezzük meg, kik voltak első elindítói a betűk világa felé, s hogyan emlékszik vissza a könyvvel való legelső találkozásra?

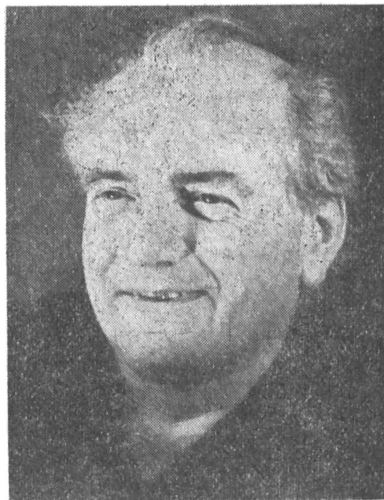
— Nehogy azt higgye, hogy mivel a kérdését elfogadom, egyúttal elfogadom a betűt is, mint műveltségünk egyetlen mértékét. Édesanyám, szegény, nagyon ritkán olvasott, s talán fiatal lány korában, ha elolvasott egy-egy regényt. Később is örökösen a munkán járt az esze, de — s mindezt ezért írtam le — lelki műveltsége, finom érzésvilága sokszorosan iskolázottabb volt, mint némely sokat olvasott embereké. Elmondom tehát találkozásomat a könyvvel, de nem azzal a hátsó gondolattal, hogy ezzel egyúttal műveltségemről teszek tanúságot.

— A könyvvel való találkozásom abásfalvi nagyanyámnál kezdődött, aki bibliászoltáros asszony volt, és öt élő gyermekéből négyet a székelyudvarhelyi kollégiumba adott. Ők pedig vállalták a szolgadiák sorsot, csak hogy tanult ember lehessen belőlük. Lett is: az egyikből mérnök-miniszteri tanácsos, a másikkól vasúti főfelügyelő, édesapámból, meg az egyik lányból pedig tanító. Édesapám később Kőhalomban (Nagyküküllő vármegye) lett iskolaigazgató s mint ilyen, az iskolai könyvtár őre. A könyvvel tehát értelmem nyiladozásától kezdve, azt mondhatom, együttéltem. Kőhalomban — ha jól emlékszem — először az Egri csillagok és Jelky András került a kezembe. A kőhalmi vár alatt — emlékszem — teljes átéléssel játszottuk el az Egri csillagokat.

— Milyen volt az a szellemi környezet, amely gyermeki érdeklődését irányította s ezzel későbbi pályaválasztását is meghatározta?

— Édesapám fűrő-faragó ezermester volt, amellet kiváló gyümölcsnemesítőként ismerték, s csemetekertet is fenntartott. Ráadásul széleskörű néprajzi és régészeti érdeklődés jellemezte: Pósta Bélának, a kolozsvári egyetem kiváló régész professzorának a keze alá dolgozott: több leletet megmentett, kelta sírokat ásatott ki. Mint lelkes néprajzi gyűjtő, már korán belém plántálta a népi műveltség iránti szenvedélyes érdeklődést. S ebben később olyan „segítőtársai” akadtak, mint Györffy István, Bátky Zsigmond, Madarasy László, Visky Károly, Lajtha László, akik a nyaranta Erdélybe hazaránduló kiscimnázistát megtanították a néprajzi gyűjtés fortélyaira.

— Természetes, hogy a kisfiú eszményképe mindenkor az édesapja, s így indultam én is régésznek-néprajzosnak, és mivel jól rajzoltam is, festőnek-szobrásznak. Családunk 1920-ban Pestre került, ahol édesapám előbb a Néprajzi Múzeumnak, majd utóbb a Széchényi Könyvtárnak lett könyvtárosa. Mindkét helyről hetente cipelte haza az olvasnivalót: a Vasárnapi Újság hatalmas köteteit és a magyar őstörténettel foglalkozó irodalmat. A Vasárnapi Újságban nemcsak izgalmas Verne-regé-

nyeket találtam, de érdekes tudományos, régészeti-néprajzi cikkeket is. Így ismerkedtem meg már gimnazista fejjel a magyar őstörténet kérdéseivel: a székelyek eredet-problémáival, a Hunfalvy—Vámbéry vitával stb.

— Talán 12 éves lehettem, amikor az első Jókai-regényt elolvastam. Addig a regény mint valami titokzatos olvasmány derengett bennem, s amikor elolvastam, csalódva tettem le: olyan ez, mint a valóságos élet, mi különös van benne? Középiskolás koromban fogott el a modern magyar irodalom láza: sokat olvastam, Adyversek garmadját tudtam könyv nélkül, Szabó Dezső látomásainak lázában éltem, de olvastam a Jean Cristoph-ot, s főként Dosztojevszkijt, Gorkijt, Merezszkovszkijt, sőt Freudot is. Főiskolás és egyetemista koromban a tanulás egy időre elterelt a szépirodalomtól és odaültetett a szakkönyvek, dolgozatok mellé. Hosszú-hosszú időn keresztül alig olvastam regényt, de az esti szender előtt elő-elővettem Kosztolányi, Juhász Gyula, Tóth Árpád verseit s a fiatal kor nagy eszményét, Ady Endrét.

— Közvetlen, bár rövid ideig tartó hatással volt rám Tamási Áron is. Felszines, „kopjafás” székelykedésem korában, természetes, hogy én is „Szizmáriás királyfi”-nak éreztem magamat. Később hatás helyett igaz barátság kötött össze bennünket.

— *Kiket tekintett ifjúkori példaképeinek?*

— Főiskolás koromban (előbb ugyanis a Képzőművészeti Főiskolát végeztem el) végre nemcsak betűkön keresztül ismerkedtem meg nagy emberekkel, de a sors kegyéből tanítványuk lehettem, hallgathattam őket. Így az olvasmányok és a személyes élmények ötvözetében lassan kialakult bennem emberi példaképem. Egymáson átmosódva főként két egyéniség tündöklött előttem: Bartók Béla és Rudnay Gyula.

— *Úgy tudjuk, hogy a XX. századi magyar irodalom és művészet kiválóságai közül igen sok tartozott, illetve tartozik baráti köréhez.*

— Amikor egy televíziós interjú során felelnem kellett arra a kérdésre, hogy „Mit érez az élet legnagyobb ajándékának?”, azt mondtam: „Azt, hogy magyar az anyanyelvem és hogy barátaim közé számíthattam a magyar élet XX. századi pantheonját.” Ennél többet nekem senki-semmi nem adhatott volna, s ennél többet nem is kívánok. Olyan ajándék és egyúttal értékmérő ez — a saját munkám megítélésakor —, ami mindennél többet ér.

— Magyar őstörténeti munkásságom meg művészeti múltam összehozott az akkor erjedő népi irodalom jeleivel, akik közül sokkal sűrűbb tartó barátság fűzött össze. Ehhez járultak még szülőföldemnek, Erdélynek írói és művészei, velük mindenkor tartottam a kapcsolatot. Az írókkal való barátság még csak növelte igényességemet, hogy tiszta, szép, érthető magyar nyelven írjak. Nem holmi purizmus volt ez. Inkább az anyanyelv meghatott tisztelete. Mert valóban egy-egy szó is meghat, néha annyira, hogy elhomályosodik a szemem. Ez az igényesség készítetett arra, hogy néha egy-egy barátomat, mesteremet kérjem meg új kéziratom átnézésére, például Kassák Lajost, Bernáth Aurélt, Kodolányi Jánost.

— *Talán nem alaptalan összefüggést keresni az említett barátságok és híressé vált kézirat-gyűjteménye között. Hogyan és mikor kezdte el a gyűjtést?*

— Hogy miként kezdődött el a gyűjtés? Nagyon egyszerűen és egyáltalán nem tervszerűen. Még Kolozsvárott történt a negyvenes évek elején, hogy rendet kellett teremtenem felgyűlt irományaim „földtani rétegeiben”. Sok mindent a papirkosárba hajítottam. De hát Rudnay Gyula levelét csak nem dobom el? És Szőnyi Istvánét? Medgyessy Ferencét? Sinka Istvánét? Érdekes, gondoltam, barátságban vagyok Veres Péterrel, s tőle nincs írásom, meg Illyés Gyulától, Németh Lászlótól sincsen. Meg az erdélyi költőktől sem. Ebből a hiányérzetből indult el a tudatos gyűjtés: sincsen? hát legyen!

— Egyébként némi humorral azt szoktam mondani, hogy rajtam kívül még gyűjt a Magyar Tudományos Akadémia, az Országos Széchényi Könyvtár és a Petőfi Irodalmi Múzeum. A régebbiek közül kéziratom van Berzsenyitől. Virágh Benedektől. Vörösmartytól. Széchényitől nem is egy, Kossuthtól, Aranytól, Jókaitól, az újabbak közül pedig Adyvtól, József Attilától, Juhász Gyulától, Kosztolányitól, Móricztól, Weörestől és még hosszasan sorolhatnám a neveket. Gvakran megkérdezik tőlem, hány kéziratom van? Nem tudnám megmondani. Én azt hiszem, hogy több ezer. Mindenesetre nemzeti védett gyűjtemény, úgy hogy senki elől sem titkolom, nagyon szívesen odaadok kéziratokat tudományos feldolgozóknak is.

— *László Gyula munkái nemcsak tartalmi vonatkozásban hoztak eredendően újat, de szokatlan volt népszerű tárgyalásmódjuk, közérthető tudományos stílusuk is. A tudományos és a népszerű kategóriát Önnél nem is lehet megkülönböztetni: a nagyközönség számára írott művei is szilárd tudományos alapozásúak, a szűk, szakmai köröknek szántak is világos, közérthető, élvezetes stílusban íródnak.*

— A világos gondolat világos kifejezést követel meg. Annyan kívánok tisztelni is arra kell késztessem, hogy keltsük fel a benne szunnyadó képességeket. Egyszer egyik őstörténészünk szövegét bírálva, bírálatom címéül Illyés Gyula egyik sorát

adtam: „Mondd el a nép nyelvén”. Amikor írok, mindig arra gondolok, hogyan tudnám úgy megírni, hogy odahaza, a faluban élő rokonságom is megértse. Ugyanakkor azt is tudom, hogy a közérthetőség címén egy jottányi engedményt sem tehetek a tartalom rovására. A nehezen érthető, döcögő szakszöveg még nem jelent tudományos mélységet, mint ahogy a közérthető, világos írás sem a tudományban való felületeség jele.

— *A magában is egész embert kívánó egyetemi oktató munka mellett rengeteget ír. Eddig mintegy negyvélfélszáz tanulmánya és 15 könyve jelent meg magyarul és idegen nyelveken. Mi a titka termékenységének? Az ésszerű időbeosztásra van receptje?*

— Bevallom töredelmesen, hogy nem élek ésszerű időbeosztás szerint. Néha, amikor elfog a munka láza, úgyszólván minden másodpercet kihasználva dolgozom, más-kor meg tétlenkedem. Még azt is bevallom — miért ne, ha így igaz —, hogy néha unatkozom is; ilyenkor kirakós kártyajátékkal ütöm el az időt.

— *Engedjen bepillantást tudományos alkotóműhelyébe! A szakmai közhit úgy tartja, hogy aránylag gyorsan önti formába műveit.*

— Nos, hát itt is az igazat. Mindennek az az alapja, hogy sokat olvastam, láttam, sokkal többet, mint amire egyszerre emlékezni tudok. Bennem vannak ugyan ezek az „adatok” is, de a tudat mélyére süllyedve. Egy-egy téma néha igen hosszú időn keresztül lappang bennem. A nagyszentmiklósi kincsről az első jegyzeteimet — amiket még ma is kitűnően használhatok —, ezelőtt negyven évvel írtam és rajzoltam Bécsben. Mármost, ha egy téma foglalkoztat, akkor a sok-sok ismert adat kezd „életre kelni”, s ötletek támadnak kapcsolataikról. Természetesen ezek között sok olyan is van, mely arra készlet, hogy ennek vagy annak nézzek utána. Nos, így kezd tisztulni lassan a megírandó munka szerkezete, kirajzolódnak kérdései, eredményei. Nem cédulák halmazából írom dolgozataimat, a pontos jegyzetelés igen gyakran csak a kézirat befejezése után kerül a végére. Az a törekvésem, hogy semmiféle homály ne maradjon írásaimban. Amit nem tudok, arról meg is írom, hogy nem tudom. Nem vagyok hajlandó a nemtudást csillogó elméletekkel vagy ködösítéssel palástolni. Természetesen vannak feltevéseim s ezekről mindig meg is írom, hogy ilyen s ilyen alapon erre a feltevésre jutottam, de — higgyék el, őszintén beszélek — én vagyok a legboldogabb, ha mások jobban helyettesítik. Nem az a cél, hogy én kitűnjek, hanem az, hogy közelebb jussunk az igazsághoz, népünk múltjának megismeréséhez.

— *Hogyan summázná küzdelmekben is, sikerekben is gazdag, szorgos-munkás tudós életének tanulságát?*

— Ha szót vetek azzal, amit eddig csináltam, elsősorban nem az eredményeimet hoznám fel, hanem talán azt, hogy munka közben igyekeztem mindig embernek, becsületos embernek maradni. Nem kacsintgattam arra, hogy ha ezt írom, ez mit mond, ha azt, akkor az nem néz-e görbén rám. Tettem, amit a meggyőződésem diktált, még akkor is, ha a tévedés lehetőségét láttam. Igen, azt hiszem, ez a legfontosabb, a tudományos és emberi etika tisztasága. Dehát ez nem az én külön tanulságom, hanem minden becsületos emberé.

Szalmási Pál

KÖTETEI

A honfoglaló magyarok művészete Erdélyben. 1943. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 104 l.
A koronái lelet és a honfoglaló magyarok nyerge. 1943. 192 l. (Archaeologia Hungarica 27.)
Erdély településtörténetének vázlata Szent István koráig. 1943. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 22 l. (Erdélyi Tudományos Füzetek 167.)
A honfoglaló magyar nép élete. 1944. Magyar Élet, 512 l. (Népkönyvtár 4.)
Forradalmak az újkori művészetben. 1945. Józsa Béla Athenaeum, Kolozsvár, 102 l.
A népvándorlás lovasnépeinek ősvallása. 1946. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 45 l.
Lehel kürtje. 1953. Népművelési Minisztérium, 17 l. (Múzeumi Füzetek 1.)
Études archéologiques sur l'histoire de la société des Avars. [Régészeti tanulmányok az avarok társadalmának történetéről] 1955. Akadémiai, 296 l. (Archaeologia Hungarica 34.)
Medgyessy Ferenc. 1956. Képzőművészeti, 84 l. (Új magyar művészet)
Botticelli. 1959. Képzőművészeti, 84 l. (A művészet kiskönyvtára 13.)
Óstörténetünk legkorábbi szakaszai. A finnugor óstörténet régészeti emlékei a szovjet földön. 1961. Akadémiai, 211 l.
Barcsay. 1962. Képzőművészeti, 31 l. (A művészet kiskönyvtára 44.)
Leonardo, Michelangelo, Raffaello. 1963. Képzőművészeti, 40 l. (A művészet kiskönyvtára)
Borsos. 1965. Corvina, 29 l. (A művészet kiskönyvtára 71.)
Hunor és Magyar nyomában. 1967. Gondolat, 158 l.
Az ősemlék művészete. 1968. Corvina, 124 l.
A népvándorlások művészete Magyarországon. 1970. Corvina 152 l.
A honfoglalókról. 1973. Tankönyvkiadó, 76 l. (Történettudomány — történelemtanítás 5.)
Vértesszőlőstől — Pusztaszereg. Élet a Kárpát-medencében a magyar államalapításig. 1974. Gondolat, 277 l.

Négy irodalmi antológia

Tavasznak — jó néhány éve már — az antológiák évada. Könyvesboltban, könyvsátor alatt, a könyvtárak legújabb szerzeményei között évről évre ekkor jelenik meg ez a négy: a *Szép versek*, a *Körkép*, a *Szép szó* meg az *Írószemmel*. Az évkönyvszerű kiadvánnyá vált kötetek címe után évszám áll; ennek a „termés” évére kellene utalnia, ám ez következtelenül történik. A legfrissebb költői, riport, valamint a Népszava közleményeiből válogatott antológián az 1974-es évszámot látjuk, míg a novellaválogatás címében a modernkedő 75 megjelölés szerepel, jelezvén a megjelenés évét, holott ez a kötet is az előző év publikációjából állt össze.

Közkeletűvé vált, finomkodó-fontoskodó árnyalatú szóval: reprezentatívak ezek a gyűjtemények, kitüntetésszámba megy a lapjaikon való megjelenés. „Sikerüket” a könyvheti és költészetheti propaganda; borítólapra, hirdetőplakátra is felkerülő, attraktív, fényképes portrécsarnok és a félárú terjesztés kellő módon biztosítja. A lírai 1964, a prózai 1965, a publicisztikai antológia 1971 óta megbízhatóan azonos karakterű — az idei gyűjtemények is 62 költő, 23 novellista és 27 riporterszociográfus írásait mutatják be, az öt éve megjelenő *Szép szó*-ban pedig száznál több szépíró és publicista jelentkezik — így a kötetek együttesen tanulságos keresztmetszetet nyújtanak a hazai valóságról, a mai magyar irodalom politikai, szellemi, erkölcsi és esztétikai „készültségéről”.

Ezeknek az antológiáknak a recenzióiban, bírátaiban is kialakult egyfajta szabvány. Úgy tűnik, a kritikusok már le is mondtak arról, hogy ezeken a köteteken mint gyűjteményeken igazi szellemi izgalmat kérjenek számon — elegendővé vált a reprezentatív jelleghez igazodó hűvös, tallózó taglalás, bírálati szempontként pedig jobb híján elő lehet sorolni neveket és műveket, akik és amelyek kimaradtak. A szürkébb közlemények helyett — utólagosan — őket lehet ajánlani a szerkesztők figyelmébe. Az irodalmi lapok az idei gyűjtemények kapcsán is elvégezték ezt a munkát, s ha most az ismertetések szerzőinek nyomába lépnek, jómagam is felsorakoztathatnám ízlésem, ítéletem alapján a hiánylistát. Erről viszont, sajnos, könnyen kimutatható lenne — talán — a „nemzedéki elfogultság”, a szép versek és a prózai körképet adó írások sorában én ugyanis pályakezdőket, első-második kötetes, netán csak „folyóirat publikációval bizonyító” költőket, szépírókat látnék szívesen nagyobb számban. Igaz, ebben az esetben sérelem érné a „reprezentativitást”, a gyűjtemények nem lennének „kerelkedek”, inkább vitatható, netán felfedező jellegűek... S bevallottan nem ez a céljuk, hanem — mint írtuk is már — megbízható és hiteles keresztmetszetet kívánnak adni.

Bírálgató taglalás helyett hadd vessünk fel inkább szakmai kérdéseket: mire jők, miért és miben hasznos kiadványok ezek az antológiák? Együttesen és egyenként? A könyvtáros milyen olvasmányok és „információforrások” körében tartsa számon őket?

Összefoglalóan először is célszerűségükről, hasznos voltukról kell szólnunk: a szerep, amelyet betölthetnek a mai magyar publikációs szervezetben, a *Látóhatár* c. folyóiratára emlékeztet. Az az olvasó, aki a jelenkori lírával és a prózai alkotók valószínűségével óhajt szinkronban lenni, a fő áramlatokat akarja nyomon követni, ám se kedve, se ideje nincs, hogy sok verses-, illetve elbeszélőkötetet, folyóiratot végigolvasson, itt válogatva kapja a kiadó szerint leginkább figyelmére méltókat. Hasznuk, „időnyerő jellegük” tehát nyilvánvaló. Frissességük sem elhanyagolható tényező: mindig az új, a legújabb kötetek fognak a könyvtárak olvasóinál is, a régebbiek pedig — erkölcsileg és fizikailag némileg megkopva — jobbára „nyugállományba” vonulnak.

Ám a könyvtáros számára — nem véletlenül, nem érdemtelenül — ezek a több évvel korábbi kiadású antológiák is „tények”, szépirodalmi állományában — kis könyvtárban is — a mai magyar irodalom „törzsanyaga” közt tartja számon a *Szép versek*-et, a *Körkép*-et, a *Szép szó*-t, az *Írószemmel*-t. Miért jogosan? Mert például a lírai gyűjtemény egyenként is, sorozat formában is megbízható mintavételt nyújt

sok-sok költő életművéből. Gondoljuk csak meg: ha mind a 60—70 mai magyar költőtől nincs is kötete, de teljes Szép versek gyűjteménye van, az évről évre megjelenő alkotóktól már kötetre valót tud alkalomadtán összeszedni (író-olvasó találkozókra, forrásanyagként egy-egy dolgozathoz, vagy ha a költő a televízióban nyilatkozik, kitüntetésként, netán meghal s így kerül az érdeklődés előterébe). Ha meg a betűrendes kötetek névsorait veti össze, az évek és az arányok változásával együtt költészetünk és könyvkiadásunk tendenciáinak változásaihoz kap adalékokat.

A Körkép-ek kötetei gyümölcsöztethetők. Novellából — néha kisregényig is elmerészkedve — a szerkesztő kénytelen kevesebb művet válogatni (terjedelmesebb műfaj lévén), ám a szerzői betűrend neki is fontos rendezőelve (s ki érezzen vele, ha nem a katalógusszerkesztő könyvtáros?). A nevek szükségszerűen tempósabban cserélődnek itt, ám elbeszélőprozáink „sokszínűségének” — a realista, a tényirodalmi, a groteszk, a szürrealisztikus, a lírai, a drámai hangvétel — változásai ellenére a gyűjtemény egésze az idén is, tavaly is, a korábbi években is beszédesen vall az írói elkötelezettség egységéről. A napilap — a Népszava — mellékleteiből válogatott gyűjtemény viszont publicisztikai írásai révén az előző év vitáit is felidézti; érvelni se kell talán, hogy miért, s mennyire hasznosan. Ne feledkezzünk el a gyűjteményekben lappangó vizuális információról sem: az íróportrék persze nem „sztárfotók”, a mai irodalom jeleséinek évente ismétlődő galériája azonban tanulságosnak is, hasznosnak is mondható.

Szóljunk most már egyenként is róluk, az idei tavaszon megjelent kötetekről.

A legkevesebb meglepetést a *Szép versek 1974* nyújtja, a magyar költészet azonban „nagy nevekben gazdag”, szinte „vakon” lehet évente sok-sok jó verset összeválogatni: ebben a kötetben található a legtöbb értékes, időtálló mű. Ezt a kiadványt persze egyvégtében aligha lehet olvasni, inkább lírai kézikönyv: alkalmisság kell a polcrol leemelni. A gyűjtemény új költőit a legirodalmibb szakszaggal is bajosan lehet „fiatalnak” nevezni, jobbára harmincadik életévükön túl járnak (Béres Attila, Páskándi Géza, Rózsa Endre, Székely Dezső, Tandori Dezső, Veress Miklós).

A *Körkép* minden évben nagyon eltérő, érdekesen, másként egyenetlen, hol kissé jobb, hol kevésbé szerencsés együttest vonultat fel. Az ideit, a 75-ös jelzésű gyűjtemény inkább az utóbbi minősítésre szolgál rá, mégis tanulságos: a hagyományos elbeszélésforma erős bomlásáról árulkodik (már a tavalyi kötet is erre vallott). Akad benne esszé-novella, novellisztikus elmélkedés, irodalmi emlékidézés, ál sci-fi, szociográfia, poénos groteszk, ezek azonban békén megférnek egymás mellett a Bertha Bulcsútól Vészi Endréig tartó megnyugtató betűrendben. A „sztori” érdekessége jobbára elveszett, de aki a kötetet végigolvassa, nem marad hoppon: irodalmi, erkölcsi meditációk körében fog mozogni — s ez igencsak tanulságos.

A szakszervezetek napilapjának heti kulturális-művészeti rovatcímével jelentkező *Szép szó* műfajilag a leginkább sokszínű a tárgyalt kötetek között. Hat fejezetébe az 1974-ben megjelent és legjobbnak ítélt írásokat (publicisztika, elbeszélések, versek, jegyzetek, riportok, kritikák, képzőművészet) válogatták a lap kulturális rovatának szerkesztői. Ennek az antológiának a szépirodalmi része a leghomogénebb: jobbára hagyományos stílusú realista tárcanovellák, viszonylag könnyen érthető versek olvashatók benne. A kötetet az Írószövetség tagságának csaknem harmada jegyzi. A fejezetenként újrakezdődő szerzői betűrend itt is zavaró: például Darvas József is, Földeák János is írt a 70 éves Nagy Istvánról; írt cikket Maróti Andor is, Virizlay Gyula is egyazon témáról, a közművelődésről, ám mivel családnevük kezdőbetűje nem egyezik, a közlemények távol kerülnek egymástól. Az új gyűjtemény egyébként vas-kosabb is, mint a korábbiak, részben attól, hogy egy fejezettel bővebb; ugyanis riportanyag idén került először a *Szép szó*-ba.

Szívesen „megkeverném” a *Körkép 75* és az *Írószemmel 1974* kiadói íveit — ez jóval becsesebb lenne, amaz kissé meghalványulna ettől. A gyűjtemények közül kétségtelenül a riportválogatás ad legtöbb érdekes, gondolatébresztő tárgyi információt. A szociográfikus riport maga is jobban tapad a valóságához, az újságíró kérdez és „ott van a helyszínen”. A sokszínűség mellett ennek a kiadványnak tartalmi koncepciója is van, az írások zöme a szabad idő, a munkásművelődés, munkáséletforma témája köré épül, az egyik írás felel a másikkra, a harmadik akaratlanul is továbbkérdez. Munkásszállás, agglomerációs alvóváros, városias falu, bejáró dolgozókat és hétvégi szabadba rajzókat szállító vonatszerelvény, cigánytelep stb. a helyszín. Zavart, fáradt, nevetséges, megrendítő és kedvderítő arcokba tekinthet bele a szerzői ábrázolás tükrében az olvasó. A riportokat jegyző írók, újságírók, úgy tűnik, kevésbé számíthatnak „személyiségnek”, róluk nincs fényképcsarnok. Azonban, ha a kötet nem is mutatja be őket, megbizonyítja, hogy jobbára igazi „írószemmel” látnak. Ez a kötet — de nem az aranyszín borító miatt! — valóban reprezentatív, képet ad a mai valóságról, tartalma révén tehát ez a „reprezentatív” antológia. Úgy hiszem,

hogy a már említett központi téma miatt is, a könyvtáros is ebből a kötetből merítheti a legtöbb, szakmájában hasznosítható meglátást. S ha az olvasó nem is venné kézbe az I 71 raktári jelzettel ellátott kötetet, az akkor is az ő javát szolgálná.

Fogarassy Miklós

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Körkép 75. Huszonhárom mai magyar elbeszélés. Szerk. Sik Csaba. 1975. Magvető, 591 l. 12 t. 34 Ft
Szép versek 1974. 1975. Magvető, 327 l. 32 t. 26 Ft
Írószemmel 1974. 1975. Kossuth, 351 l. 26 Ft
Szép szó 1974. Antológia. 1975. Táncsics, 511 l. 28 Ft

Mondák, regék

A mondákról Kósa László és Szederkényi Ágnes *Apáról fiúra* c. néprajzi ismeretterjesztő könyvében a következőket találjuk: „A történeti alakok és események elsősorban... a mondákban (élnek). Ezekben az alkotásokban őrzi a nép mindazt, amit múltjáról, szülőföldjéről, annak nevezetes helyeiről tud. A monda szót a parasztek nem ismerik, 'historiának', 'igaz történetnek' nevezik ma is... A csoda sem idegen... a mondák világtól! Középpontjában mindig valami rendkívüli esemény, nevezetes alak, különös természeti jelenség áll. Legrégibb történeti mondáinkat a krónikák őrizték meg. Ezeket ma már legfeljebb könyvből ismerik a parasztek, vagy iskolában tanulták, mert százévesek nem maradtak fenn.” (246—248 l.)

Könyvkiadásunkban a népköltészet alkotásai közül a mondák meglehetősen háttérbe szorultak a népdal és a népmese mögött. Egy-egy mondakötet tucatnyi népmesekötet jut.

A felszabadulás után először az 50-es években bukkantak fel mondakiadások, ezekben az eredetit sokszor szinte a felismerhetetlenségig átdolgozták. Komjáthy István 1956-ban *Botond* címmel adott ki egy kötetet, feldolgozva mondákat, történeteket, időben a honfoglalás korától a XIX. századig. Ezt követte tollából a hun-magyar mondavilág összefüggő regényé alakított feldolgozása (a *Mondák könyve*, amely több kiadást ért meg). Lipták Gábor az ország egyes tájainak mondáiból formált történeteket (*Aranyhíd, Regélő Dunántúl, Délibáb, Sárkányfészek, Duna—Tisza regéi, Amiről a kövek beszélnek*). Több kiadást ért meg Móra Ferenc mondafeldolgozásai is. A Mátyás királlyal kapcsolatos történeteket Szép Ernő gyűjtötte össze (*Mátyás király tréfái*). Szántó György is feldolgozott egy mondafüzért *A három vaskorona* címmel. Ezeken kívül a külföldi regék és mondák sorozatában római, görög, indiai, germán—kelta, ókori keleti regék és mondák jelentek meg, több kiadásban. Előbbi felsorolásunk látszólag impozáns, azonban hazánk és a világ mondakiincsének gazdagságához képest a közzétett anyag hi-

hetetlenül szegényes. A helyzetet súlyosbítja, hogy a kiadottak között kevés a hiteles, pontosan lejegyzett történet. A közölték többsége a felismerhetlenségig átalakított, átdolgozott, az eredeti népi mag csak halványan ismerhető fel bennük. Sok a kötetekben az átfedés, a közismert történetek ismétlése, újabbakat, ritkábban olvasottakat alig találunk. Helytörténeti kiadványokban, szakmunkákban és folyóiratokban természetesen ezeken kívül még található mondák, de ezek az olvasók *tömegéhez* nem jutnak el. Az utóbbi időkben főleg a kurukor és 1848—49 hagyományai felé fordult az érdeklődés.

Klasszikus mondakiincsünk első nagyszabású összegyűjtője és magas szintű, a hiteles anyaghoz ragaszkodó közreadója *Lengyel Dénes*. Vállalkozása kissé családi örökség is, hiszen Benedek Elek dedunokája, azé a Benedek Eleké, aki a népmese mellett a magyar—hun—székely mondavilág fő megismertetője volt. Lengyel Dénes csaknem kétszáz mondat tett közzé, jórészt középkori krónikákat. Csak-

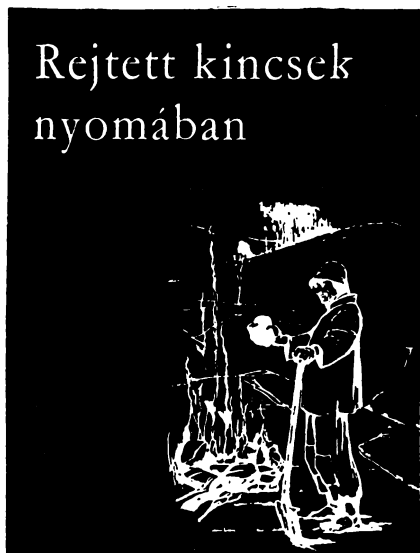
nem szószerint vette át őket, úgy ahogy a néphagyomány megőrizte. Egymást követik a magyar—hun mondák, a honfoglalás és kalandozások mondái, a vegyesházi királyok mondái, mondák Hunyadi Jánosról, Mátyás királyról (utóbbi 150 lapot kapott). Gazdag, jól válogatott illusztrációs anyag, függetlenül (időrendi táblázattal és kislexikonnal) emeli a kötet értékét. Lengyel Dénes munkája mondakiadásunk legcsillogóbb gyöngyszeme, jelentőségében Illyés Gyula *Hetvenhét magyar népmeséjéhez* mérhető. Szébbnél-szebb történeteket olvashatunk Attiláról, Réka királyné sírjáról. Csörsz Árkáról, a Vértesről, Szent László csodatetteiről, a tatárvilágról, Nagy Lajosról, Hunyadi Jánosról.

Tájaink, megyéink mondáiból alig-alig hozzáférhető valami. Olykor a turista-kalauzok ismertetik néhány monda kivonatát tartalmát, de ez nem helyettesítheti a teljes történetet. Eppen ezért örömmel üdvözölhetünk két kötetet, a helyi mondakiadások első feckéit. Egyik a Bükk, másik a Dél-Dunántúl mondáit gyűjti csokorba. Balogh Béni *Éleskővár kincsében* húsz bükki mondát tett közzé. Jórészt várakhoz, harcokhoz kapcsolódó történetek ezek (Kecskeutúró, Bélkö, Éleskővár kincse, Szalacsikó stb.), de van Petőfi- és két Vidrőczky-történet is. A korban hozzánk közelebb eső történetek erősen átdolgozottaknak tűnnek, főleg egy 1848-as témájú. A dél-dunántúli kötet — *Rejtett kincsek nyomában* — több mint félszáz mondát tartalmaz, ebből hét verses monda. A baranyai néphagyománygyűjtő munkaközösség lelkes munkájának jelentőségét kihangsúlyozza Sándor István

bevezetője is: „Külföldön sűrű egymásutánban jelennek meg hasonló munkák, sőt könyvsorozatok, megostromolva egy-egy vidéket saját hagyományaival, megismerítve a népet a saját emlékeinek mélyében s feltárva egyúttal ország-világ előtt, hogyan tükröződik e táj lakóinak képzeletében. Mi a hasonló kísérleteknek egyelőre még szűkében vagyunk; s ezért örvendünk, ha a tájkönyvek nálunk még ritka, modern sorában most Baranya kötetete megjelenhetik.” A kötet mondái szerencsére csak kevés csiszoláson, simításon estek át. Igaz, olykor egy-egy monda több változatát olvasztották össze, de ez népszerűsítő, ifjúsági kiadvány esetében érthető. Több tucat gyűjtő közös munkájának eredménye a kötet. Az újonnan lejegyzett anyagot régi könyvekben, folyóiratokban, újságokban fellelt anyaggal egészítették ki. A legtöbb monda valamilyen építményhez (többnyire várhoz), vagy földrajzi alakulathoz (hegy, szikla, forrás, kút) kapcsolódik. Jó néhány történelmi monda is akad. A gyűjtés során bebizonyosodott, hogy a feltáró munkát nem szabad halogatni, mert „Több mondat, amelyet 20—25 éve még mindenfelé szép kerek formájában hallottunk, ma már csak néhány ember homályosodó emlékezete őriz bizonytalan körvonalakban...”

A monda a nép emlékezetének terméke. Eppen ezért érdekes egyetlen község, a hegyaljai Tarcsl case, ahol Dobos Ilona megkísérelte szájhagyomány alapján feltárni a lakosság történelmi emlékezetének jellegét, forrásait. Tatár-, török- és kincsmondák, történelmi elbeszélések gyűjtése és elemzése után megállapította, hogy a tényleges történelmi emlékek időben legalsó rétege a kuruckor. Mohács és Dózsa, vagy korábbi nagy, országos események emléke azért nem maradt fenn, mert részben a meglévő emlékeket a közben eltelt idő elmosta, másrészt a népi emlékezet lokális volt, nem érzékeltte egy-egy esemény országos és helyi jellege között a különbséget. A falu csak annyit őrzött meg a történelemből, ami lakóit közvetlenül érintette. Ami még fennmaradt — Tarcsl esetében —, többnyire jól ismert, szerte az országban előforduló vándormonda (Mátyás és Kossuth története stb.). A fő kérdések megválaszolásával azonban adós maradt a szerző.

A magyar mondák után nézzük, hogy a külföldiek közül mit lelhetünk föl a könyvtárak polcain. Újabb külföldi mondák és regék csak a Népek meséi sorozatban jelentek meg. Az Európa Könyvkiadó *Vatka meg Kalmez* címmel adta ki a votják — saját nevükön udmurt — mondák és mesék gyűjteményét. A votjakok — akárcsak a manysik (vogulok) és a hantik (osztjakok) — nyelvrokainak.

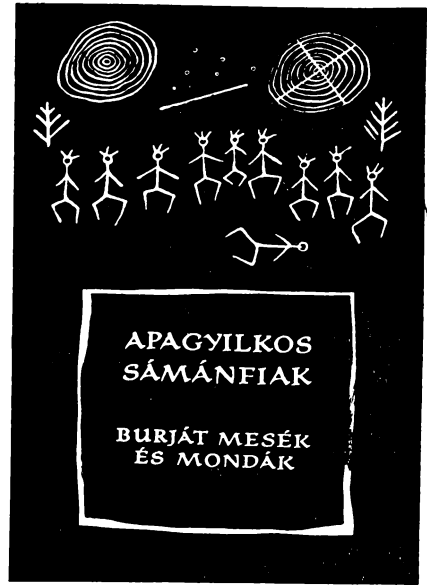

Olvasóközönségünk nagyon keveset tud e nép folklórjáról, ezért a kötetnek különösen örülhetünk. A meséken kívül viszonylag sok mondát találunk a könyvben, nem véletlenül: a votják folklórban feltűnően sok a monda a többi finnugor nép emlékeihez viszonyítva. A teremtésmondák számunkra kevésbé érdekesek, mivel jórészt a bibliai történetek átköltései. Az igazán izgalmasak a nemzeti, hős- és egyéb helyi mondák. Ezek a kevésbé ismert votják történeleméről is értékes adatokat szolgáltatnak, ha a mese-szerű elemek közül kiszűrjük a valóságmagot. E kis nép sokat harcolt egykor a tatárokkal, a cári seregekkel, mindezt hüen tükrözi az a 34 monda, amit a kötet közöl (egy részük nem valódi monda, inkább történet, elbeszélés).

A mongol népek családjának tagjai a burjátok. Mándoki László *Apagyilkos sámánfiak* címmel mese- és mondagyűjteményt jelentetett meg a Szovjetunió területén élő burjátok folklóranyagából, mely 29 eredetmondát és 7 törzsi mondát tartalmaz. Az eredetmondák között sok a közismert típus: a vízfőzőn, az állatok gyűlése, a vadak eredete stb. Ravasz dohányosok fantáziájában születhetett meg — kedvelt szenvedélyük magyarázatára — egy érzelmes történet a dohányzás eredetéről, ami a következőképpen hangzik: „Egy embernek megbetegedett a felesége. Az asszony mielőtt meghalt, így szólt a férjéhez: — Ha meghalok, temess el. A síromon nő majd egy nagy levelű növény, ha nagyon bánkódsz utánam, szedd le a növény leveleit, száritsd meg és szívd! Az ember nagyon szomorkodott felesége halála után; odament a sírjához, és meglátta a rajta nőtt növényt. Leszedte széles leveleit, megszarította és szívta, s azután már nem is búsult olyan nagyon. Ez a növény volt a dohány, amely egy halott asszony medencecsontjából nőtt ki.”

Az ismertetett két kis kötet a mondák sokaságához képest bizony kevés. Még a szomszéd népek mondakincsét sem fordítottuk le. Egyetlen kivétel az 1950-es években megjelent cseh mondagyűjtemény. A balkáni népek, valamint a lengyelek, ukránok, oroszok, németek mondakincse ismeretlen a magyar olvasó előtt. Ami régebben elszórtan — jórészt szakkönyvekben vagy szakfolyóiratokban — megjelent, közművelődési könyvtárainkban nem található meg.

A mai mese, népdal- és néptánc kultusz mellett a mondák háttérbe szorultak, pedig a folklórnak egyáltalán nem értéktelenebb részei. Kis összeállításunk célja a figyelem felkeltése volt. Kevés az, amit a mondákból olvashatunk, de legalább azt a keveset olvassuk el. Aki egyszer a

mondákat megszerette — legyen gyermek vagy felnőtt —, ugyanúgy nem tud megszokni róluk, mint a népdalról, a népmeséről — vagy a dohányzásól, vigasztalva magát a burját eredetmondával.

Nemrégiben két regé- és mondakötet jelent meg. Egyik egy — a magyar olvasó számára — teljesen ismeretlen területről hoz hírt, az irtisi finnugor nép, az osztjákok (hantik) népi hagyományainak kincsesházából. A *Hadmenet, nászmenet* jórészt meséket közöl. A mesék és mondák között az osztjákoknál nehéz megvonni a határt. A medve égi származásáról, a Hadonászomancus férfi és Tyaper-asszony két fia, Trojc apó és a lánya, a hős Tyange, a Szőrös-nyunger-erős-íj-hős húga története sajátos, érdekes világról ad hírt, maguknak a címeknek is különös hangulatuk van.

A *tenger legendáriuma* c. gyűjtemény nem annyira újszerű, nem közöl teljesen ismeretlen anyagot. Hiszen a tengerhez fűződő babonákról, szörnyekről, kísértet-hajókról, a hajózás történetéről sokat olvashattunk eddig is, de így együtt még nem. A tenger népi legendáinak és hiedelmeinek valóságos enciklopédiája a kötet (a partokról, kikötőkről, magáról a tenger vizéről, szörnyekről, különleges állatokról és általában az ismert állatokra vonatkozó hiedelmekről, a tengerész-életéről, a hajókról). Nincs tengerünk, de mégis mindig nagy a magyar olvasók és turisták érdeklődése a tenger iránt, s ezt ez a kötet maradéktalanul ki is elégíti. Csak azt sajnáljuk, hogy az idegennyelvű

forrásművek jegyzéke mellé a kiadó nem csatolt bibliográfiát azokról a magyar kiadványokról, melyek az itt tartalmi ki-

vonatban szereplő történeteket már teljes egészükben közölték.

Csorba Csaba

BIBLIOGRÁFIA

- Apagyilkos sámánfiak. Burját mesék és mondák. Vál., ford., az utószót és a jegyzeteket írta: Mándoki László, Európa, 1973. 245 l. 15 Ft /Népek meséi/
Baktay Ervin: Indiai regék és mondák. Móra, 1963. 531 l. 35 Ft
Balassa Iván: Karcjai mondák. Akadémiai, 1963. 626 l. 85 Ft
Balogh Béni: Éleskővár kincsei. Bükki mondák. Móra, 1971. 103 l. 12 Ft
Dobos Ilona: Tarczal története a szóhagyományban. Akadémiai, 1971. 178 l. 18 Ft
Germán, kelta regék és mondák. Feldolgozta és az előszót írta: Dömötör Tekla. Móra, 1965. 292 l. 28 Ft
Hadment, nászmenet. Irtisi osztják mesék és mondák. Vál., ford., az utószót és a jegyzeteket írta: Vértés Edit. Európa, 1975. 203 l. 13 Ft /Népek meséi/
Lengyel Dénes: Régi magyar mondák. Móra, 1972. 511 l. 37 Ft
Merrien, Jean: A tenger legendárium. Kossuth, 1975. 286 l. 55 Ft /Univerzum könyvtár/
Rejtett kincsek nyomában. Baranya megyei Tanács, Pécs, 1971. 224 l. 28 Ft
Római regék és mondák. Feldolg.: Boronkay Iván. 5. kiad. Móra, 1974. 343 l. 26 Ft
Trencsényi-Waldapfel Imre: Görög regék, Móra, 1973. 460 l. 35 Ft
Vatka meg Kalmez. Votják mondák és mesék. Vál., ford., az utószót és a jegyzeteket írta: Domokos Péter. Európa, 1974. 338 l. 18 Ft /Népek meséi/

kézikönyvtár

Idegen nevek kiejtési szótára

Valljuk meg: örülünk, ha az olvasó — könyvet kérve — helyesen ejti ki az idegen szerző nevét, vagy ha például a diák, amikor leemeli a polcról kölcsönvételre a heti olvasmányt, így szól: „Márk tvén (!) tom szójer (így!) kalandjait tessék nekem felírni!” A rossz kiejtést legtöbbször helyesbítjük, de megtörténhet, hogy hallgatunk, mivel mi magunk sem vagyunk tisztában a megfelelő gyakorlattal. Ehhez nyújt segítséget a *Magay Tamás* szerkesztésében és az Akadémiai kiadó gondozásában megjelent *Idegen nevek kiejtési szótára*, amelyet alkotói a széles olvasóközönseget útbaigazító gyakorlati kézikönyvnek szántak.

Huszonöt latin betűs írású nyelv több milliós szóanyagából 40 000 tulajdonnevet válogattak össze: hozzávetőleg háromnegyede személynév (család- illetve utónév), egynegyede földrajzi név. Csekély számban találhatók köztük műalkotáscímek, hírügynökségek, lapok, folyóiratok címei, műemlékek, középületek nevei, amelyek kiejtése különösen problematikus.

Mind a negyvenezer címnevet — a személynévek mellett a nyelvterület, a földrajzi nevek mellett az országnev feltüntetése után — a kiejtés szerinti átírás követi. Igen sok szónál ejtészváltozatokat is találunk. (A szótár — elsősorban leíró jellegéből adódóan — rögzíti az ejtésmódokat.) A változatok egy része az illető nyelv területén ugyanannak a névnek használt két vagy több kiejtismódját jelöli. Így az angol nyelv területén például: *Bellingham*: 1. személynév és földrajzi név (Nagy-Britannia) bëlindzsem 2. sze-

mélynév bëlingem 3. (USA) bëlinkhem; Albee 1. (USA) ólbi 2. (Nagy-Britannia) el-bi; Berkeley: személynév és földrajzi név 1. (Nagy-Britannia) bá(r)kli 2. (USA) bö(r)kli; Roosevelt (USA) rózevelt v. rózvelt, Angliában így is: rúzvelt. Ezek a példák rámutatnak az amerikai és a brit „angolság” között levő kiejtési eltérésekre. De érdemes figyelni a német nyelvterületen például az S betű sz vagy z hangzásbeli különbségére aszerint, hogy a szavakat, amelyekben előfordulnak, észak-német vagy osztrák nevekként fogjuk fel.

Az ejtészváltozatok másik csoportja a magyarban elterjedt, hagyományosnak is tekinthető, de az idegentől (ahol egyébként egyértelmű az ejtés) elütő, téves, rossz ejtések tartalmazza. Bizonyára messzemenő egyetértéssel találkozunk majd a szótár készítőinek az az eljárása, hogy minden ilyen esetben a „hazai” ejtés mellett megadták az idegent jobban, pontosabban megközelítő változatot is. Erre külön jellel hívták fel a figyelmet, hogy ezáltal is a helyesebb kiejtésre ösztönözök az olvasókat. A hivatalos vagy turista utazásokon, általában idegen környezetben különösen fontos a megfelelő kiejtés. Érdemes idézni néhány példát: Mickiewicz (lengyel) nálunk elterjedt: mickievics, helyesen: mickjevics; Salem (USA) nálunk elterjedt: szálem, helyesen szél(e)m; Sedan (Franciaország), nálunk elterjedt: sedán, helyesen: sz(ö)dan; Murillo (spanyol), nálunk elterjedt: murilló, helyesen: muriljo. Mint a példák is mutatják, nem azokról a nevekről van

szó, amelyeknek meghonosodtak magyar alakjai, immár névkincsünkhöz tartoznak, s a magyar helyesírás szerint írjuk. Ezt a „magyarul” szó után ugyan csak feltüntetik a szótár készítői. Például: Wien — vin, magyarul: Bécs; Praha — praha, magyarul: Prága; Paris — pari, magyarul: Párizs; Dresden — drézd(e)n, magyarul: Drezda; Magalhães — magal-jajs, magyarul: Magellán.

Az előbbi kategóriába sorolhatók azok az ejtémódok, amelyekkel széles körökben helytelenül meggyökeresedett változatokat korrigálnak. A kézikönyv szerzői határozottan kiállnak e jó, kívánatos ejtésformák mellett, a hibásaknak pedig (melyek egyértelműen rossz ejtésváltozatok!) igyekeznek gátat vetni, még itthoni használatuk ellen is fellépve. Első helyen a helyes ejtést közlik, majd kereszt után a kerürendőt. Például: Shakespeare — sékszpir + sekszpir; Habsburg — hapszburg, + habszburg; Brueghel — bröh(e)l, + brajgel; Ypern — úpern, + ipern.

A szótár címe kifejezi ugyan a mű tartalmát, jellegét, célját, de a címből több következnék. A nevek ugyanis — mint már utaltunk rá — csak a latin írású nyelvek névanyagára korlátozódnak. Hiányoznak például a ciril írású nyelvek (orosz, ukrán, bolgár, szerb) nevei, amelyekkel napról-napra találkozunk az olvasó és a megfelelő ejtésükhöz eligazítást vár. A szerzők szerint „lényeges elvi különbség van a nem latin betűs írású neveknek magyarra való átírása és a latin betűs írású nevek kiejtésének fonetikus, vagyis hangzás szerinti leírása között; a kettő egy szótáron belül nem egyeztethető és nem keverhető össze” — az olvasók azonban igénylik a figyelmen kívül hagyott részt tartalmazó kiadványt is.

A mostani kézikönyv teljesíti közművelődési feladatát. (Egyé perényi mellett például feleslegessé teszi a kisebb köz-

művelődési könyvtárak által nagy fáradsággal készített hasonló kiadványokat, amelyek értéke többnyire vitatható.) Az idegen nevek kiejtési szótára könnyen kezelhető, használói még ingadozó esetekben is támpontot találhatnak benne. A „Tájékoztató” részben megismerkedhetnek az átírásban használt jelölésekkel. (Az átírás a magyar ábécé betűivel történt, de a pontosabb megközelítés érdekében néhány speciális betűt is alkalmaztak.) Találkozhatunk néhány megszívlelendő figyelmeztetéssel, például azzal, hogy magyar környezetben (főleg az illető nyelv ismerete nélkül) ne akarjuk a finomabb, pontosabb, „idegenes” változatot kimondani, könnyen a finomkodás hibájába eshetünk, sőt nevetségessé válhatunk. Ha valaki például az orrhangú magánhangzó képzésére nem képes, mondja ki nyugodtan az n-t (Mont Blanc = mo(n) bla(n)). De nemcsak erre az első sorban francia sajátosságra kell ügyelnünk, érdemes odafigyelni például az angol nevek végén levő r hang „elkenő” ejtésére is.

Mivel a szótár névanyaga eléggé csökkentett, a könyv szerzői összeállítást is közölnek az idegen nevekben előforduló betűk és gyakoribb betűcsoportok magyar hangmegfeleléseiről. Ily módon igyekeznek segítséget nyújtani a használónak, hogy a kötetben nem található név megfelelő kiejtését a betűk és betűcsoportok hangértékeiből összerakhassa. Természetesen csak a szerepeltetett nyelvek keretei között.

Külön felhívjuk a figyelmet a könyv beszerzésének fontosságára. Félő ugyanis, hogy a könyvtárak egy része a magas ár miatt nem vásárolja meg a kiadványt, s a szótár épp ott fog hiányozni, ahol a legnagyobb szükség volna rá: a kisebb települések és üzemek könyvtáraiban. (Akadémiai, 1974. 501 l. 95 Ft)

p—l

A BÉKÉSI ÉLET című tudományos és kulturális szemle első megjelenésének 10. évfordulója alkalmából tanácskozást rendezett a folyóiratot kiadó Békés megyei Tanács és a TIT megyei szervezete. Az összejövetelen a hasonló profilú vidéki folyóiratok (Vasi Szemle, Baranyai Művelődés, Jászkunság, Szabolcs-Szatmári Szemle) szerkesztői és a vendéglátó megye művelődésügyi vezetői tették mérlegre a különösen néprajzi és történelmi tanulmányaival országos hírnévre szert tett békési folyóirat eddigi tevékenységét, de általában a hasonló jellegű vidéki helyismereti-helytörténeti periodikák helyzetét, továbbfejlesztésük lehetőségeit és módjait is. A vita bevezetéséként és a folyóirat környezetének, háttérének érzékeltetésére Nagy János, a megyei tanács elnökhelyettese Békés megye közművelődési helyzetéről, törekvéseiről tartott előadást, az 1500 példányban évi három alkalommal megjelenő folyóirat szerkesztési problémáit, törekvéseit pedig dr. Szabó Ferenc felelős szerkesztő, a megyei levéltár vezetője ismertette. A jól sikerült tanácskozás résztvevői arról is értesülhettek, hogy könyvtári közreműködéssel, illetve könyvtári keretben két újabb repertórium készül, mégpedig a Békési Élet tíz és a Jászkunság húsz évére.

Gondos Ernő: Olvasói ízléstípusok

Ízlésalakzatok címmel — Gondos Ernő összeállításában — már 1971-ben megjelent egy vaskos adattár, amelyben csaknem 2700 olvasó véleménye alapján megrajzolták a kutatók 333 mű „viselkedési módját”, azaz: abszolút és viszonyszámok, valamint a Yule—Kandall-féle asszociációs együttható segítségével összeállították a legolvasottabb regények listáját és a műveknek azt a csoportját, amelyet a vizsgált mű vonz vagy taszít.

Gondolom, hogy ezt az olvasásszociológiai adatbankot nem szükséges részletebben bemutatnom (Kamarás István már megtette a *Könyvtáros* 1972. 8. számában), de mégis szólnom kell róla, mert Gondos Ernő: *Olvasói ízléstípusok* című könyve tulajdonképpen az *Ízlésalakzatok*hoz kapcsolódó módszertani tanulmány. Vagyis a kötetben szereplő írások elsősorban mindig az olvasásszociológiai metódusra koncentrálnak: megbízható-e egy zártrendszerű felmérés?, jól funkcionál-e az asszociációs index?, a társulási hajlandóság alapján milyen mű- és milyen olvasótípusokat lehet feltételezni? A kérdésekre kapott válaszok fontosságához viszonyítva másodlagos jelentőségű — úgy is mondhatnám: melléktermék — az a tapasztalati anyag, ami az olvasáspedagógiában közvetlenül felhasználható, mégis ez a „melléktermék” sokkal több és sokkal megbízhatóbb segítséget ad a könyvtárosoknak, mint sok, kizárólag módszertani útmutatónak szánt tanulmány.

Gondos Ernő abból az előfeltételezésből indul ki, hogy a művek és olvasóik kölcsönösen jellemzik egymást. Ha tudjuk, hogy bizonyos típusú olvasók milyen könyveket kedvelnek, nagy valószínűség-

gel megállapítható, hogy bizonyos fajta műveket milyen olvasók részesítenek előnyben. Ez a feltevés nemcsak kézenfekvő, hanem tulajdonképpen közkeletű is: minden irodalommal, könyvvel foglalkozó ember tudja és vallja. Gondos tehát nem fedez fel új szociológiai jelenséget, hanem tudományosan bizonyítja egy ismert jelenség létezését, illetve különféle vizsgálati formákkal kísérletezve megpróbálja felvázolni azokat a módszereket, melyekkel a mű és az olvasó viszonya tipológiailag rendszerezhető, társadalmilag értelmezhető.

Gondos most az *Ízlésalakzatok* több ezer adatát újra meg újra vallatóra fogja, s hol az ízlés változásait, hol a népszerű szerzők és művek helycseréit figyeli, másutt egyes kiemelt munkák, mint pl. a Kommunista Kiáltvány olvasóit jellemzi. Megkísérli nyomon követni a művészi forma és az olvasói befogadás kölcsönhatását; foglalkozik az ízlés- és személyiségtípusokkal; olvasói portrékat rajzol; egy Bálint György mű kapcsán elemzi a megértés problémáit... és még hosszan sorolhatnám a fejezetek témáit.

E sokoldalúság mellett a kötet másik érdeme a megbízhatóság. Gondos nagyon körültekintően, óvatosan fogalmaz. Többször megismétli, hogy egy-egy megállapítása inkább csak feltevések tekinthető, mintsem bizonyított tények. Ez a figyelmeztetés esetenként indokolt (a művek 14 típusának elnevezése, a 6 féle személyiségtípus meghatározása valóban csak munkahipotézisként fogadható el), de néha már túlzott óvatosságnak hat. Hogy alkalmanként mennyire pontos és tanulságos tényanyagot tár fel Gondos Ernő, arra csak két példát idézek. Az *Ízlésalakzatok* adatait elemezve Gondosnak feltűnt, hogy bizonyos műtípusok elsősorban nőket, mások inkább férfiakat „vonzanak”. Ezen a nyomon elindulva vizsgálni kezdte, hogy valóban létezik-e „férfias”, illetve „nőies” ízlés? A kérdés eldöntésére azokkal az olvasókkal készített interjúkat, akiket a matematikai elemzés alapján tipikusan férfias ízlésűnek találtak, holott nőek, és megfordítva. A személyes beszélgetésekből kiderült, hogy ezeknek az olvasóknak nemcsak az ízlésük, hanem az egész életvitelük, személyiségük is nemüktől eltérő, sőt — szinte csattanóként — azt is megtudták, hogy az egyik asszony ízlése azért mutat-

Winkelbauer Pál ex librise

kozott „férfiassnak”, mert a kérdőívet a férje töltötte ki, ő csak aláírta.

A másik bizonyító erejű példát Gondos Ernő nem veszi észre, illetőleg nem megfelelően értelmezi. Számára meglepő és érthetetlen, hogy a „magyar romantika” elnevezésű csoportban „a nem romantikus Mikszáth erős korrelatív kapcsolatba kerül a Jókai-művekkel”. Ez a kapcsolat azonban csak annak okoz meglepetést, aki — mint Gondos is — Mikszáth művészetét tisztán realistának látja, holott Mikszáth kritikai realizmusa, mint a világirodalom több más nagy realistájé is, keveredik romantikus elemekkel, kivált fiatalkori műveiben. Úgy látszik, az olvasók többsége is így látja, érzi — akár tanult Mikszáthról, akár nem —, s így Mikszáth írói világát inkább a Jókaiéval és nem a Móriczéval érzi rokonnak.

Gondos mértéktartó óvatossága tehát nem mindig indokolt, de mégis megszívlelendő példa. Különösen azok figyelmébe ajánlom, akik hiányos szakismerettel összeállított kérdőívekkel hevenyészett vizsgálatokba kezdenek. Tudomásul kell venni végre, hogy a szociológiai barká-

csolás kora lejárt! Sokkal több megbízható ismerettel rendelkezünk ma már az olvasásról (különösen a gyakoriságot, kedveltséget, demográfiai összefüggéseket illetően), semhogy kisüzemi módszerekkel figyelmet érdemlő eredményekhez juthatnánk. A könyvtáraknak, az olvasószolgálatban dolgozó könyvtárosoknak napjainkban már nem az a feladatuk, hogy újabb felméréseket kezdjenek, hanem sokkal inkább az, hogy a *meglevő kutatási eredményeket munkájukban kamatoztassák*; s ha lehetőségük engedi, kapcsolódjanak be olyan, szakemberek által előkészített szociológiai munkába, amely tudományosan megbízható eredményekhez vezethet.

Már az *Ízlésalakzatok* is olvasásszociológiai kézikönyvnek számított, de Gondos Ernő új kötete — amely az adattár ismételt közlése mellett változatos tematikájú tanulmányokkal gazdagodott — még inkább ott kell, hogy legyen minden irodalomközvetítéssel foglalkozó szakember asztalán. (Kossuth, 1975. 371 l. 35 Ft)

Simon Zoltán

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

VILLAMOSENERGIA FEJLESZTŐ és elosztó berendezések címmel megjelent az OMDK ajánló bibliográfiai sorozatának (A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven) 71-es számú füzet. A villamosenergia-szükséglet állandó és rohamos növekedésének korában, napjainkban a szakemberek különös érdeklődésére tarthat számot a kiadvány, mely szakszerű annotációk segítségével mutatja be az erőművek, erőművi berendezések, továbbá a villamosenergiát szállító hálózatok és az elosztóberendezések, alállomások legfrissebb irodalmát.

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI IRODALOM forgalma a közművelődési könyvtárakban címmel megjelent KMK kiadványban Katsányi Sándor beszámol az intézet 1973/74-ben 29 közművelődési (FSZEK, megyei, városi, szakszervezeti) könyvtárban végzett vizsgálódásáról, amely arra kívánt választ

adni, *hoivan alakult a társadalomtudományi művek forgalma, illetve mennyiben változott a korábbi, 1968-ban tartott hasonló vizsgálat eredményeihez képest. A kapott adatok tanúsága szerint az említett művek forgalmának fejlő-*

M. Makkai Piroska ex librise

dése egyik vizsgált könyvtártípusban sem maradt el az országos átlag fejlődési ütemétől, azzal megegyezően a társadalomtudományi művek iránti kereslet dinamikus növekedését bizonyítja. Az összeállítást a KMK mindenekelőtt a könyvtári szakfelügyeleti tevékenységben felhasználható segédletnek szánta.

A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEMEKEN 1972-ben elfogadott doktori disszertációk jegyzékét jelentette meg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. A dr. Verbóczi Gyuláné által szerkesztett kötetben 165 műszaki doktori disszertáció rövid kivonata található a disszertációkat elfogadó egyetem és azon belül a karok szerinti csoportosításban, a szerzők betűrendjében. A címléírásokat négynyelvű címfordítások egészítik ki. A könnyebb használhatóságot a szerzők, valamint a bírálók névmutatója és a tárgymutató segítik elő. (H.)

A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZET 1945—1975 címmel válogató bibliográfiát adott ki a képzőművészeti világhét (1975. szept. 20—28) alkalmából a Kecskeméti Megyei Könyvtár. A bibliográfia a három évtized során megjelent, fontosabb önálló publikációkat írja le, de nem foglalkozik a folyóiratok és más periodikák cikkeivel, illetve tanulmányanyagával. Így is hézagpótló, mert az 1975-ben megjelent (1953-ban lezárt) A magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája óta hasonló munka nem jelent meg; a Művészettörténeti Értesítőben közzétett, teljességre törekvő szakirodalmi bibliográfia pedig csak mintegy felét dolgozta még fel az adott korszak termésének és ez is inkább csak szakemberek számára hozzáférhető. A jól sikerült, hasznos bibliográfiát — melyet névmutató zár — Kriston Szidónia állította össze, szakmai lektora és az előző írója Aradi Nóra volt.

A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM Központi Könyvtára kiadta a hálózatában 1974—1975-ben megrendelt folyóiratok lelőhely-jegyzékét. A most tizedik alkalommal megjelentetett, a címeket betűrendben csoportosító jegyzék a könyvtárközi kölcsönzést hivatott elősegíteni. A kiadvány szerkesztője Somogyi Andrásné és Szongoth Jánosné.

JUBILEUMI KISGRAFIKAI vándorkiállítást rendezett és indított útnak a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár a képzőművészeti világhét alkalmából. A Kisgrafika Barátok Köre és a Képzőművészek Szövetségének grafikai szakosztálya által a felszabadulás 30. évfordulójára meghirdetett pályázat anyagát bemutató kiállítás illusztrált katalógusát a Megyei Könyvtár jelentette meg.

KÖTETKATALÓGUST adott ki a Baranya megyei Könyvtár német báziskönyvtárának állományáról. Az első számú jegyzék a báziskönyvtár teljes állományát tartalmazza az 1974. dec. 31-i állapot szerint. A kiadványban, melyet Pálinskás György állított össze, név- és címmutató könnyíti meg az eligazodást.

AZ EGYETEMI KÖNYVTÁRAK működéséről és szolgáltatásairól 1945—1974. Tájékoztató adatok címmel adattár jelent meg a KMK kiadásában az egyetemi és főiskolai könyvtárosok második országos konferenciájára (Miskolc, 1975. IX. 2—4). Fényes Miklós összeállításából kiderül, hogy 1945-ben a mintegy 1650 egyetemi oktató és 21 ezer hallgató könyvtári igényeinek ellátására 15 ezer négyzetméter könyvtári alapterület, 1 millió kétszáz ezer könyv és 2000 kurrens periodikum állt rendelkezésre; 1974-ben pedig a 8000 oktatót és 52 ezer hallgatót összesen 41 ezer négyzetméter alapterület elfoglaló könyvtárakban 10 és fél millió kötet, valamint 42 ezer periodikum várta.

Dusan Janousek fametszete

UNNEP készül címmel jelentette meg a szegedi Somogyi Könyvtár — kiadványsorozatának 18. füzeteként — Farkas Antal válogatott műveit. A vers-, illetve elbeszélés-gyűjtemény anyagát Szabolcsi Gábor válogatta, a bevezetesként között életrajzot és méltatást is ő írta. A szentesi származású Farkas Antal (1875—1940) méltatlanul elfelejtett alakja a magyar szocialista irodalomnak. Mezőtúr mellett, egy tanyan tanítóként kezdte pályáját, majd a Szegedi Napló, utóbb a Népszava munkatársa lett, és csaknem évtizedes emigrációja (1919—1928) után ismét a Népszavához tért vissza. Forradalmi érzéssel telített, de hagyományos formákban írott versei, elbeszélései és regényei nagy hatásúak voltak a század első két évtizedében. Most ezekből közzétett válogatást a kiadvány, mely Farkas Antal műveinek bibliográfiájával zárul.

NÉMETNYELVŰ gyermek- és ifjúsági könyvek képes, ajánló jegyzékét készítette el a Pest megyei Könyvtár német anyanyelvű, illetve németül tanuló kisiskolások számára. A nyomtatásban kiadott mutató kis füzet (címe: Auswählverzeichnis Deutschsprachiger Literatur für Kinder und Jugendliche) a meséskönyvek és az ifjúsági művek fedőlap-hasonmásait mutatja be, s az ifjúsági művek némelyikénél 1—2 mondatos annotációt is ad.

TÁJÉKOZTATÓ A KÉZIRATTÁRI gyűjtőkörrel, rendszerezéssel és a kézirat-katalógusok sajtó alá rendezéséről címmel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadta Berlász Jenő munkáját, amely a kéziratokkal és kéziratárakkal kapcsolatos fogalmakkal és kérdésekkel a könyvtárosok szélesebb körét hivatott megismertetni.

*A Medgyesbodzási Községi Könyvtár gyermekrészlege. Cikkünket ld. a 635. oldalon
(Gerő Gyula felvétele)*

